

Juhani Johansson

**“Pyörät eivät pyöri ilkevällan pelossa”
Diskurssianalyysi Keski-Uusimaa -lehden
artikkeleista koskien lasten ja nuorten rikoksia**

Juhani Johansson

**”Pyörät eivät pyöri ilkeivän pelossa”
Diskurssianalyysi Keski-Uusimaa -lehden
artikkeleista koskien lasten ja nuorten rikoksia**

Marginalisaatiokysymysten sosiaalityön
erikoistumiskoulutukseen
kuuluva lisensiaatin tutkimus
Sosiaalitieteiden laitos
Helsingin yliopisto

**Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsinki 2011**

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA
A Tutkimuksia 33

Julkaisija: Diakonia-ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: Antti-Juhani Johansson
Taitto: Tiina Hallenberg

ISBN 978-952-493-132-8 (nid.)
ISBN 978-952-493-133-5 (pdf)

ISSN: 1455-9919

Hansaprint
Vantaa 2011

TIIVISTELMÄ

Juhani Johansson

**”Pyörät eivät pyöri ilkeällä pelossa.”
Diskurssianalyysi Keski-Uusimaa -lehden
artikkeleista koskien lasten ja nuorten
rikoksia**

Helsinki : Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2011

95 s.
1 liite

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja
A Tutkimuksia 33

ISBN
978-952-493-132-8 (nid.)
978-952-493-133-5 (pdf)

ISSN
1455-9919

Tutkimus tarkastelee sitä, mitä ja miten Keski-Uusimaa -lehden artikkeleissa vuonna 2006 kirjoitettiin lasten ja nuorten syrjäytymisriskistä, erityisesti rikollisuudesta. Tutkimusaineistona on Keski-Uusimaa -lehden vuoden 2006 lasten ja nuorten syrjäytymisriskiä käsittelevät artikkelit. Tutkimus nojaa sosiaaliseen konstruktionismiin, ja aineisto analysoitiin diskurssianalyttisesti. Aineisto oli jaettavissa kolmeen eri diskurssiin, joiden kautta lasten ja nuorten syrjäytymiskeskustelu voi tarkastella eri näkökulmista: osallisena kohussa diskurssi, turvallisuusuhka diskurssi ja vastuusta vapauttamisen diskurssi.

Osallisena julkisuudessa diskurssissa eivät nuoret tai aikuiset median seuraajat ota kantaa itse rikokseen. Median hälykin on siedettävää, kunhan se ei häiritse päivittäistä työrauhaa koulussa. Osatekijänä välinpitämättömyyteen rikoksista saattaa olla yleinen moraalisten kannanottojen väheneminen. Julkinen nolaaminen tai kiusaaminen mediassa ei ole ajassamme irrallinen ilmiö. Tutkijat ovat huolissaan kantaa ottamattomuuden kääntymisestä ihailuksi. Erityisesti vakavien rikosten kautta saattaa syntyä kuolemattomuus- ja ihannoimismyyttejä jotka ruokkivat erilaisia vihan yhteisöjä nettiverkostoissa.

Turvallisuusuhka diskurssissa lapsista ja nuorista luotiin retoristen keinojen avulla kuvaa, jonka mukaan he ovat vaaraksi itselleen tai toisille. Tässä diskurssissa lapsista ja nuorista luodaan vakavien rikosten kautta murhaajia ja tappajia sekä toisaalta lievempien rikkeiden kautta arjen julkisten tilojen käytön uhkatekijöitä. Yksittäisten tapausten kautta lapsista ja nuorista luodaan uhkakuvaa yleisesti vallitsevasta asiantilasta, johon liitetään valtakunnallisen rikosentorjuntaohjelman ohjeistusta: lasten ja nuorten tulee olla aina jonkin viranomaisen tarkkailussa. Tarkkailun tavoitteena ei näytä olevan inkluusio, vaan ulos sulkeminen, mikä lisää rikollisuuden riskiä.

Turvallisuushka diskurssissa lapset ja nuoret aiheuttavat yleistä turvattu-
muutta julkisissa tiloissa. Pelon aiheuttamisen ja rajojen kokeilemisen sijasta
nuorten ilkivaltaan voi liittyä myös leikkittelyä, testausta ja karnevalisointia.
Nuorten apuvälineeksi julkisten tilojen uudelleen määrittelyyn sopii internet
ja siihen liittyvät apuvälineet. Todellisuuden ja fiktion välinen raja hämärtyy.
Aikuisten rooli heikkenee reaali maailmassa ja virtuaali maailmassa. Tähän
haasteeseen on maassamme vastattu erilaisin varhaisen puuttumisen tai var-
haisen tukemisen ohjelmin.

Vastuusta vapauttamisen diskurssissa lasten ja nuorten tekemissä vakavissa
rikoksissa, kuten tapoissa, rikoksesta kiinniotettu oli lastensuojelun huostas-
sa. Tästä huolimatta mediassa jatkui kohu. Medialta puuttuivat kriisiohjeet ja
puhujakategoriat. Tilanne on rikoksentekijän suojelemisen kannalta vaikea.
Siitä mitä tiedotusvälineet eivät julkaisseet, kertoivat sosiaalisen median väli-
neet. Tällainen tilanne mahdollisti myöhemmin koulusurmaajien itse tekemi-
en videoiden julkaisun ja toiston yhdessä muun median aineiston joukossa.

Vastuusta vapauttamisen diskurssissa lasten ja nuorten tietämättömyyttä
käytetään taloudellisesti hyväksi. Heidän oletetaan osaavan hankkia puhe-
limella pikalaina vanhempien luvatta, mutta heidän ei tarvitse osata laskea
luoton todellista vuosikorkoa. Lapsia houkutellaan vastuusta vapauttamisen
kautta saamaan itselleen helposti käteistä rahaa. Lasten vastuusta vapaut-
tamisen diskurssiin liittyi myös lasten vapauttaminen rikoksen häpeästä.
Seksuaalisen hyväksikäytön uhrin rooliin liittyi tabun kaltaisia piirteitä, joiden
avaamiseen tarvitaan julkista keskustelua.

Sosiaalityön yksi keskeisiä periaatteita on normaalisuuden periaate. Sen
mukaisesti lasten ja nuorten pieniin rikkomuksiin reagoiva yhteisö ottaa sosi-
aalisen leimaamisen riskin. Leimaamisen kautta lapsi tai nuori saattaa omak-
sua poikkeavan identiteetin. Lasten ja nuorten rikkeisiin tulisi luoda valtakun-
nalliset normit, koska paikallisissa hankkeissa on ollut havaittavissa lapsiin ja
nuoriin kohdistuneen yhteisöllisen toleranssin laskua.

Sosiaalityöntekijöiden tulisi olla enemmän mukana lapsia ja nuoria koske-
vissa keskusteluissa sekä todellisessa että virtuaalisessa maailmassa. Lasten
ja nuorten vaarattomaksi tekemisen sijaan syrjäytymisriskissä olevien äänen
ja aseman esiin tuomisella heidät voidaan nähdä elämänsä subjekteina ja
vastuullisina kansalaisina.

Asiasanat:

syrjäytyminen, lapset, nuoret,
rikollisuus, diskurssianalyysi,
sosiaalinen konstruktionismi,
sosiaalityö

Teemat

Hyvinvointi ja terveys
Kielet ja viestintä

Julkaistu:

Painettuna ja Open Access-verkkojulkaisuna

Painetun julkaisun tilaukset:

Granum-verkkokirjakauppa <http://granum.uta.fi/>

Verkko-osoite:

http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_33_ISBN_9789524931335.pdf

ABSTRACT

Juhani Johansson

**“Wheels will not roll because of afraid”
Discourse analyse of Keski-Uusimaa
paper’s articles 2006**

Helsinki : Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2011

95 p.
1 appendixes

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja
A Tutkimuksia 33

ISBN
978-952-493-132-8 (pbc)
978-952-493-133-5 (pdf)

ISSN
1455-9919

The data for the study consists articles of childrens and adoscelents exploitationrisk in Keski-Uusimaa paper 2006. The constructionist theory was used and the data analysed using the analytical discursive method. The data was divided into three different discourses, which made possible to observe the discussion of social exclusion from three different point of wiews: discourse of beeing involved in ruckus, discourse of risk on safety and discourse of getting freed from responsibility.

In the discourse of beeing involved in ruckus young or adult media spectators do not comment the crime itself. Even the ruckus on the media was tolerable unless it did not disturb day to day work at school. Part of unconserness for the crimes consists of general moral comment’s decrease. Public humaliation or teasing in media is not a random phenomen. The scientist are worried for not commenting turning into admiration. Especially hard crimes can make myths of eternality and admiration which grow up different sort of hate communities in internet.

In the discourse of risk on safety children and young people were described by rethoric means to be dangerous for themselves or for others. In this discourse children and young people are described through serious crimes as murderers and killers and on the other hand as threats of public and everyday spaces. Using single cases children and young people are described as general dominat threat including instruction of nationwide crimedefence’s program: children and young people must always be under the surveillance of some public authority. The aim of surveillance is not inclusion but exclusion, which encreases the risk of a crime.

In the discourse of risk on safety children and young people achieve gene-

ral insecurity in public spaces. Instead of frightening and testing one's limits vandalism might include teasing, testing and carnivalising. Helpful utility in new specifying of public spaces is the internet and its utilities. The line between reality and fiction is blurring. The role of adults is becoming weaker both in real world and virtual world. There has been programs of early interfere and early support in our country to answer these challenges.

In the discourse of getting freed from responsibility serious crimes, such as manslaughter, the child was in custody of child welfare. In spite of this the ruckus was going on. Media was missing the instructions of crisis and categories of speakers. The situation is difficult to protect the criminal. The material which media did not publish was told by the social media. This kind of situation made it possible for mass murderers at school to publish and rehearse their self made videos among other mediamaterial.

In the discourse of getting freed from responsibility the unknowing of children and young people were capitalised. They are expected to take a quick loan by phone illicitly without their parents to know, but they must not be able to count the real interest rate for twelve months. Children are enticed by getting free from responsibilities to have easily cash. The discourse of getting freed from responsibility includes also to get rid of the shame of a crime. The victim role of sexually abused includes features like tabu which needs open discussion to be opened.

One of the main principle in social work is normality. According to that society takes a risk of stigma reacting to childrens and young people's minor offences. Stigmatisation makes him or her adopt a deviant identity. There should be nationwide norms of childrens and young people's minor offences because there has been detectable decrease of social tolerance in local projects consernig children and young people.

Socialworkers should be more involved in discussions consernig children and young people both in real world and virtual world. Instead of making children and young people harmless one could bring on sight the voice and position of social excluded so that they can be seen as subjects of their lives and responsible citizens.

This book is based on my study "Spiritual Health: An ethnographic research about the conceptions of spiritual health held by the Kendu hospital staff members, patients, and the inhabitants of the Kendu Bay village". The study was published as a doctoral thesis in 2009 in Finnish (See app. 2 & 3). When it came out I was asked about a possible publication in English. It became clear that a research summary that would serve the international research community and clinicians would be useful. This research summary is created to serve that need. This book does not fully go along with my previous study but it focuses on presenting the research findings. I considered important

that the reader would form a picture of the geographical and cultural frame of reference that is described broader in the original study. Because of this I have maintained the description of the Kendu village and the beliefs of the Luo tribe. However, the main focus is on presenting the model that was formed by the research findings. This research summary also contains visual-anthropological elements. This book includes research photographs that are meant to serve as tools for reporting and interpreting the research findings.

Keywords:

social exclusion, children, young people, criminality, discourse analysis, constructivism, social work

Themes:

Welfare and health

Available:

Printed and Open Access

Order:

Granum-verkkokirjakauppa <http://granum.uta.fi/>

Open access:

http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_33_ISBN_9789524931335.pdf

SISÄLLYS

1. JOHDANTO JA TUTKIMUSKYSYMYS	13
2. LASTEN JA NUORTEN SYRJÄYTYMISRISKI JA RIKOLLISUUS	17
2.1. Lapsuus, nuoruus ja yhteiskuntaan liittyminen	17
2.2. Lasten ja nuorten hyvinvointi ja pahoinvointi	20
2.3. Syrjäytymisen käsite.	22
2.4. Lasten ja nuorten syrjäytymisriski.	25
2.5. Rikkeet ja rikokset	26
2.6. Köyhyys, rikollisuus ja työttömyys.	27
2.7. Nuorten käsitykset syrjäytymisestä	28
3. TUTKIMUSMETODOLOGIA JA AINEISTO	31
3.1. Sosiaalinen konstruktionismi	31
3.2. Diskurssianalyysi ja diskurssit	32
3.3. Retoriset keinot	33
3.4. Aineiston kuvaus	36
3.5. Tutkimusaineiston kerääminen ja järjestäminen	37
3.6. Aineiston analyysi	39
4. LASTEN JA NUORTEN RIKOSTEN JA RIKKEIDEN TULKITTUA TODELLISUUTTA JA PUHEILLE ANNETTUJA MERKITYKSIÄ	41
4.1. Osallisena kohussa -diskurssi	41
4.2. Turvallisuusuhkadiskurssi	47
4.3. Vastuusta vapauttamisen diskurssi	60
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	71
LÄHTEET	77
Liite: Aineiston järjestely	87

1. JOHDANTO JA TUTKIMUSKYSYMYKSIÄ

Vuosi 2006 alkoi jännityksen merkeissä. Suomessa ja koko maailmassa puhuttiin H5N1-viruksesta. Se on tappava virus, joka aiheuttaa laajaa tuhoa. Vuoden alussa uutisoitiin tapauksia, joissa virus oli tarttunut siipikarjasta ihmiseen. Tartuntaa kutsuttiin lintuinfluenssaksi. Ilmiö uutisoitiin lähestyvänä ja todennäköisenä uhkana Suomessa. Kevään aikana kuitenkin huokaistiin helpotuksesta. Influenssatapauksia ei Suomessa esiintynyt. Uutisoinnissa on analogiaa lasten ja nuorten rikollisuudesta käytyyn syrjäytymisriskikeskusteluun. Molemmat ovat median kiinnostuksen kohteita ja synnyttivät suuria otsikoita. Aikuiset kokevat voimattomuutta niiden suhteen ja asioita pidetään helposti epidemian luonteisina.

Huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista jaetaan yhteiskunnassamme laajasti median välityksellä ja muutoinkin. Kyse on aikuisten huolesta, joka kohdistuu lapsiin ja nuoriin. Lasten ja nuorten rikokset ja rikokset voivat toimia väylänä yhteiskunnan ulkopuolelle. Normirikkomuksia pidetään nuoruuden rajojen etsimisena, mutta niiden pelätään myös aiheuttavan turvallisuusrisikin koko yhteiskunnalle. Kansallisessa rikosentorjuntaohjelmassa riskeille alttiita nuoria kutsutaan syrjäytymisvaarassa oleviksi (OM 1999, 2–4). Puutteellisia kotio-
loja, vanhempien alkoholismia ja ristiriitaista kasvatusta pidetään rikollisuutta ennustavina tekijöinä. Näitä riskitekijöitä tulee tunnistaa ja niiden varhaista ehkäisyä tulee tukea. Lasten ja nuorten rikollisuuden hallintapyrkimyksistä on siirrytty kohti koko yhteiskuntaa koskevaa turvallisuusajattelua. Nuoret ovat myös paikallisen rikosentorjunta- ja turvallisuustyön keskeisin kohderyhmä. (Harrikari ja Hoikkala 2008, 153–154.) Tutkimukseni paikantuu 2000-luvun alun lapsista ja nuorista käytävään keskusteluun, jossa syrjäytymisriski liitetään potentiaaliseen rikollisuuteen. Aikuisten hallinnan retoriikka on murroksessa.

Julkinen keskustelu lapsista ja nuorista ei ainoastaan heijasta todellisuutta, vaan myös aktiivisesti tuottaa sitä (Potter ja Wetherell 1987, 49). Lasten ja nuorten syrjäytymisriskistä tulee sosiaalinen ongelma kussakin ajassa siihen kohdistetun julkisen huolen tai toimenpidevaatimusten myötä (Jaatinen ym. 2002, 16). Kielellä välitetään todellisuutta, mutta sillä myös vastuutetaan, selitetään, puolustellaan ja haastetaan (Jokinen ym. 1999, 130). Sosiaalisten ongelmien määrittelyssä median rooli on mielestäni keskeinen: se valitsee ja tyypittelee sosiaalisia ongelmia ja päättää, ketkä saavat kertoa sosiaalisista ongelmista mielipiteitään.

Keski-Uusimaa -lehti on maakuntalehti, joka on noussut alueensa ykköslehteksi. Keski-Uusimaa on myös samanniminen alue. Ykköslehtien varjoon jääneiden lehtien lukumäärä on viime vuosisadan lopulta merkittävästi vähentynyt. Maakuntalehti edustaa puoluetustan sijaan maakuntaa.

Maakuntaulottuvuus näkyy lehtijuttujen aiheiden valinnoissa ja näkökulmissa. Maakuntalehti tarjoaa alueelle äänen ja areenan tulla julkisuuteen, mikä rakentaa lukija- ja tilaajaryhmälle käsityksen alueen edusta. (Ks. Holmberg 2004, 14; Laamanen 2007, 36.) Sanomalehtien alueellisille esityksille on tyyppillistä, että yhteiskunnalliset muutosprosessit ja poliittiset päätökset näkyvät juuri alueellisina kysymyksinä, kuten esimerkiksi muuttoliike (muuttotappio tai -voitto). Paikallisuus ja sen muodot ovat osa tämän päivän politiikan tekemistä siten, että ne liittyvät merkittävästi siihen, millaisia identiteettejä, yhteisöllisyyttä ja arvoja vaalitaan ja miten ne mobilisoidaan kulloisiinkin käytänteisiin. (Hujanen 2000, 239–242; Laamanen 2007, 36.). Paikallislehti on myös merkittävä väline päätöksentekijöiden mielipiteen muokkaamisessa lasten ja nuorten palvelujen järjestämiseksi. Huoli lasten ja nuorten syrjäytymisriskistä saattaa muuttua riskiregiimin politiikaksi myös paikallisella tasolla (Johansson 2004, 54).

Keski-Uusimaa hyötyi alueena 2000-luvun alun talouskasvusta ja hyvästä suhdannekehityksestä Helsingin kehysalueena. Kehysalueen muutovoitot nousivat suuriksi pääkaupungin kustannuksella (Aro 2007, 228). Keski-Uusimaata voi pitää Heikkilän ja Rintalan kuvailemana suomalaisena unelma-alueena, jossa kaupunkimainen elämänmuoto ja maaseudun edut ovat helposti tavoitettavissa (Heikkilä ja Rintala 2002, 348). Toisaalta myös Keski-Uusimaan syrjäseuduille ja kaupunkialueiden reunoille on syntynyt alueita, jotka eivät enää ole maaseutua, mutta eivät kaupunkiakaan. Tällaisista alueista on käytetty nimeä Zwischenstadt (Peltonen 2008) ja ne voivat olla monella tavoin ongelmallisia: etäisyydet ovat pitkiä, liikkuminen edellyttää omaa autoa, palveluita ei juuri ole tarjolla ja ympäristö on historiaton ja virikkeetön. Nuorten kannalta alue voi tarjota ”yhtenäiskouluja”, joissa oppilaiden perhetaustat ovat valikoimattomia. Tarjolla on myös suurten kaupunkien kouluja, joissa oppilaat ovat valikoituneet sosiaalisen taustan mukaan. Koulujen valintaa helpottaa se, että (tässä tutkimuksessa Helsingin) kehyskuntien tulomuuttajat ovat tuloiltaan, koulutustasoltaan ja iältään merkittävästi paremmassa asemassa kuin niiden kantaväestö ja lähtömuuttajat (Peltonen 2008.). Polarisaation mahdollisuudet ovat olemassa myös tällä unelma-alueella. Tällaiset alueet ja niiden sosiaaliset ongelmat ovat sosiaalityölle haasteellisia. Keski-Uusimaa -lehdessä käydyn keskustelun kautta alueen ongelmat muotoutuvat osaltaan sosiaalisiksi ongelmiksi. Sosiaalisten ongelmien synnyssä aineisto edustaa pääkaupunkiseudun kehyskuntien yhteisöllisyyttä, arvoja ja niiden ilmauksia lasten ja nuorten syrjäytymisriskien osalta sanomalehtiartikkeleissa.

Tutkimukseni aineisto koostuu Keski-Uusimaa -lehden vuonna 2006 julkaisuista artikkeleista. En etsi aineistostani ”totuutta”, tai yhtä oikeaa käsitystä siitä, mitä lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen on. Tällainen ilmiö

ei ole pelkistettävissä yhteen totuuteen. Konstruktionistisen tutkimusotteeni kautta tarkastelen sitä, mitä ja miten aineistossani sosiaalista merkitystodellisuutta tuotetaan lasten ja nuorten syrjäytymisriskistä, erityisesti rikollisuudesta. Tulkintojani näin tuotetusta sosiaalisesta todellisuudesta keskustelutan käytettävissä olevaan tieteelliseen tietoon.

Tässä tutkimuksessa analysoin lasten ja nuorten syrjäytymisen riskeihin liittyvää keskustelua Keski-Uusimaa -lehdessä vuonna 2006. Analyysin avulla puran käsitteitä, sanontoja ja tarkastelen millaisia intressejä lehtikirjoituksissa äänessä oleilla toimittajilla ja asiantuntijoilla on heidän tulkitsemanaan. Kielen merkitysten purkamisen jälkeen pyrin tuomaan esiin vaihtoehdon lasten ja nuorten syrjäytymisriskien tulkinnalle. Teen analyysini näkyväksi ajassamme, kulttuurissamme, pyrkimyksissä ja erilaisissa asiayhteyksissä aineistoesimerkein. Tutkimukseni tarkoituksena on tuottaa sosiaalityölle uutta ymmärrystä lasten ja nuorten rikollisuudesta.

Aineistolähtöisestä lähestymistavasta huolimatta tekemiini tulkintoihin vaikuttaa aiempiin tutkimuksiin tutustuminen ja työskentelyni yli 20 vuoden ajan sosiaalityön tehtävissä: päihdehuollossa, perheneuvolassa, sosiaalitoimen hallinnossa ja järjestötyössä. Syrjäytyneiden tai syrjäytymisriskissä olevien ihmisten kanssa työskentelyn lisäksi olen ollut suunnittelemassa ja arvioimassa aiheeseen liittyviä projekteja. Esiymmärrykseni ja aineistoon tutustuminen ohjaavat analyysiäni.

Tutkimukseni teoreettinen, konstruktionistinen, näkemys korostaa kielen merkitystä kun tuotetaan käsitystä todellisuudesta. Kieli ei ole todellisuudesta irrallaan eikä todellisuus kielestä. Tarkastelen tutkimuksessani heitä, jotka katsovat oman paikkakuntansa lasten ja perheiden elämää ja kertovat näkemästään syrjäytymisestä tai sen riskeistä sanomalehdessä. Kysymykseni on: **Mitä ja miten Keski-Uusimaa -lehden artikkelissa vuonna 2006 kirjoitetaan nuorten syrjäytymisriskistä, erityisesti rikollisuudesta?** Analysoin sitä, kuinka lehden toimittajat kirjoittavat ja määrittelevät lasten ja nuorten syrjäytymistä.

En ole kiinnostunut tarkastelussani siitä, mitä lasten ja nuorten syrjäytymisriski paikallisesti on tai miten asioihin tulisi suhtautua. Pyrin analysoimaan paikallista keskustelua lehden artikkeleissa sellaisena kuin se rakentuu aineistossani vuonna 2006.

2. LASTEN JA NUORTEN SYRJÄYTYMISRISKI JA RIKOLLISUUS

Yhteiskunnan tasolla on selvää näyttöä siitä, että sosiaalipolitiikalla on merkittävä rooli ehkäisevässä kriminaalipolitiikassa. Sosiaalipolitiikan merkitys rikollisuuden torjunnassa nähdään perheiden hyvinvoinnin kautta lisääntyvänä sisäisen kontrollin ja huolenpidon edistäjänä. (Kivivuori 2009, 202?205). Seuraavissa luvuissa käsitellään lapsuuden ja nuoruuden syrjäytymisen riskitekijöitä. Riskien toteutuminen voi johtaa rikollisuuteen, mutta rikkeiden ja rikosten kautta voi joutua myös pois yhteisöstä ja yhteiskunnasta. Yhteiskuntaan liittymisen onnistuminen on lasten ja nuorten elämän kannalta ensisijaisen tärkeää.

2.1. Lapsuus, nuoruus ja yhteiskuntaan liittyminen

Lapsuus ja nuoruus voidaan määritellä monella tavalla. Juridisesti määriteltynä lapsuus ja nuoruus ovat tarkimmin määritelty 18 vuoden ikään liittyvän vastuullisuuden mukaan. Alle 18-vuotias on lapsi ja 18 vuotta täyttänyt mutta alle 20-vuotias on nuori lastensuojelulain (417/2007) mukaisesti. Alle 18-vuotias joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen täytettyään 15 vuotta ja alle 21-vuotiaaksi hän ns. nuori rikosentekijä. (rikoslaki 39/1889) Alle 15-vuotiaakin voi joutua kuitenkin vahingonkorvausvastuuseen. Sosiaali- ja terveysministeriö linjasi syksyllä 2008, että hoitotakuulainsäädännössä (kansanterveyslaki 66/1972 ja erikoissairaanhoidonlaki 1062/1989) lapsi ja nuori tarkoittaa alle 23-vuotiasta. Opetusministeriön määritelmään, jonka mukaan kaikki alle 29-vuotiaat ovat nuoria, liittyy tietoyhteiskunnan pidentynyt ammattiin valmistumisen aika. Elinkaariajattelussa lapsuus ja nuoruus ovat elämänvaiheita, jotka voidaan jakaa varhais-, keski- ja myöhäisvaiheisiin (Erikson 1985).

Määrittelyiden lisäksi lapsuus ja nuoruus ovat sisällöllisesti jatkuvassa muutoksessa. Viime aikoina useat tutkijat ovat puhuneet lapsuuden lyhentymisestä. Lapsuutta lyhentävät muun muassa vanhempien nopeampi siirtyminen vanhempainvapaalta työelämään sekä nuorten kulttuurin ja tietotekniikan tunkeutuminen lasten elämänpiiriin. Lapsen maailmassa tämä näyttäytyy aikuisen vähentyvänä läsnäolona ja yksinäisyytenä (Pohjola, 2006). Toisaalta nuoruusvaihe on pidentynyt opiskeluajan pidentyessä. Lapsuudesta ja nuoruudesta saattaa helposti syntyä, esimerkiksi elinkaariajattelun kautta, kuva, että ne ovat välivaiheita aikuisuuteen. Tällainen kuva lapsista ja nuorista esimerkiksi tulevaisuuden kuluttajina ja työvoimana asettaa heidät sukupolvien näkökulmassa toiseuden asemaan. Toiseutta tuottaa myös kuva lapsuudesta

ja nuoruudesta riskialttiina elämänvaiheena. Tällaisessa asetelmassa lapset ja nuoret nähdään haavoittuvina ja suojeltavina, mutta samalla pahaan ja aktiiviseen tekemiseen luonnostaan taipuvaisina (Satka 2009, 27). Lapsuus ja nuoruus ovat kuitenkin aikuisuuden rinnalla tasavertaisia ja ainutlaatuisia elämänvaihteita, joihin kuuluu osallisuus ja osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen yhteiskunnan jäsenenä. Erilaisiin yhteiskunnallisiin kuvauksiin lapsuudesta ja niiden luomasta toiseudesta liittyi yhteiskuntatieteellinen lapsuustutkimuksen synty (Qvortrup 1994, 4.)

William Corsaro (1997, 18, 27) kuvaa lasten yhteiskunnallista osallisuutta käsitteellä lapsuuden tulkinnallinen uusintaminen (ks. Törrönen 1999, 15). Corsaro ehdottaa tulkinnallisen uusintamisen käsitteen käyttämistä sosialisaaation sijaan. Sosialisaaatio viittaa perinteisesti yksilön liittymiseen yhteisöön ja ajallisesti tulevaisuuteen. Tulkitseva sana viittaa puolestaan innovatiivisuuteen ja lasten luovaan osallistumiseen yhteiskunnassa. Uusintaminen tarkoittaa lasten aktiivisuutta kulttuurinsa tuottamisessa ja muuttamisessa. Corsaro korostaa futuurin sijaan preesensia: lapset *ovat* osa vallitsevaa sosiaalista rakennetta ja kulttuurista uusintamista. He *ovat* yhteiskunnan ja kulttuurin aktiivisia jäseniä.

Corsaro (1997, 25) esittää teoriassaan tulkinnallisen uusintamisen etenevinä, laajenevina kehinä, joissa yksilö liittyy äitiin tai ensisijaiseen hoitajaan, sitten perheeseen ja myöhemmin näiden ulkopuolella olevaan yhteisöön tai yhteiskuntaan. *Primaaritason tulkinnallisen uusintamisen ajatusta* eli varhaisen lapsuuden sosialisaaation kokemusten vaikutusta myöhempään elämään Corsaro ei kumoa, vaan kiinnittää vertikaalisen kehityksen sijaan huomiota horisontaaliseen kontekstiin.

Kielen ja kulttuurin rutiinien kautta lapsi osallistuu paikallisiin ja sosiaaliisiin rakenteisiin. Kielen välityksellä lapsi myös luo ja ylläpitää sosiaalista ja psykologista todellisuutta (Ochs 1988, 210). Lasten osallistuminen kulttuurien rutiineihin on tulkitsevan uusintamisen ajattelussa keskeistä. Rutiinien tuoma turvallisuuden tunne saa lapsen luottamaan ryhmän tuomaan turvallisuuteen ja ryhmän antamiin tulkintoihin uudesta tiedosta. Ankkuroituna turvallisuuteen lapsi kykenee tiedon tuottamiseen, odottamattomien asioiden käsittelyyn. Esimerkkinä uudenlaisesta suhtautumisesta on ikään kuin -ajattelu. (Corsaro 1997, 19.) Pieneen vauvaankin voidaan suhtautua ikään kuin hän kykenisi vastavuoroiseen vuorovaikutukseen ja olisi näin jo sosiaalisesti kompetentti. Kyse on myös kutsusta, inkluusiosta, vuorovaikutukseen ja sen kautta yhteisöön. Lasten toimijuuden tutkimuksen kautta heillä ilmeni olevan kykyä jo 5–7-vuotiaana neuvotella ja käyttää valtaa aikuisten tavoin (ks. Lehtinen 2000, 202–203). Lasten kollektiivinen alakulttuuri tulee Corsaron mukaan esiin lasten yrittäessä ymmärtää aikuisten maailmaa. Lapset eivät hänen mukaansa vain sisäistä ja imitoi maailmaa, vaan yrittävät ymmärtää

omaa kulttuuriaan ja osallistua siihen (Qvortrup 1993, 14; Corsaro 1997, 33). Mikrotasolle vietynä lasten ja nuorten osallistuminen paikallisiin ja sosiaaliin rakenteisiin voi tarkoittaa sitä, että *identiteettiä* ei ymmärretä valmiina tai periytyvänä ominaisuutena. Lapsi tai nuori voi luoda omaa identiteettiään läpi elämänsä.

Corsaron tuoma kollektiivinen näkökulma estää lapsuuden tarkastelun puutteellisena aikuisuutena. Toisaalta lapsuussosiologit ovat ottaneet kantaa myös aikuisuuteen. Aikuisten tarve kontrolloida lapsuutta johtuu epävarmuuden lisääntymisestä. Lapsuus ei ole enää elämän "becoming" vaihetta, ja aikuisuus "being" vaihetta, vaan molempiin elämänvaiheisiin sisältyy vahva epävarmuuden ja epätäydellisyyden tuntu (Lee 2001, 7–19; Johansson 2004, 9–10.)

Koulutus on työllistymisen ohella keskeinen yhteiskuntaan liittymisen eli integraation väylä. Makrotasolla koulutuksen tehtävänä on seuloa oppilaat ja opiskelijat erilaisiin ammatteihin. Mikrotasolla lapsia ja nuoria valikoidaan, erotellaan ja lajitellaan, minkä seurauksena osa putoaa koulutusten ulkopuolelle (Silvennoinen 2002,49.).

Koulutuksesta syrjäytyminen ja monet muut kouluun liittyvät ongelmat ovat samanaikaisesti sekä yhteiskunnallisia, yhteisöllisiä että yksilöllisiä haasteita. Syrjäytyminen ei siis ole vain oppilaan ongelma. Sitä voi lähestyä koulun ja oppilaan vuorovaikutuksena, oppilaan ja koulun kulttuurien yhteentörmäyksenä, jossa osa oppilaista määrittyy poikkeaviksi ja joutuu vaaraan syrjäytyä koulutuksesta (Lämsä 1996, 78; Johansson 2004). Koska koulutus on merkittävä yhteiskuntaan integroitumisen väylä, sen ulkopuolelle joutuminen on riskitekijä lapsen tai nuoren syrjäytymisessä.

Pienet lapset johdatetaan pudotuspelin kaltaiseen kilpajuoksuun jo ennen kouluikää. Vanhempien asennoitumisella ja koulutustasolla on vaikutusta lasten kouluvalmiuksiin ja oppimismotivaatioon. Näitä koulun mittapuulla huonosti varustettuja oppilaita on yhä vähemmän esikoulutuksen myötä. Oppivelvollisuus alkaa Suomessa sen vuoden aikana, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta, ja päättyy kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut kymmenen vuotta. Ilman peruskoulun todistusta jääneiden nuorten lukumäärä on vuodessa muutamia satoja oppilaita (Kumpulainen ja Saari 2006, 34). Vaikka koulutustaso kohoa, jää pelkän peruskoulutuksen varaan lähes kymmenen prosenttia nuorista (Moisio ym. 2008, 94). Ilman toisen asteen tutkintoa nuorten kiinnittyminen työelämään voi olla vaikeaa, mikä lisää kouluttamattoman joukon syrjäytymisriskiä. Vuonna 2006 seitsemän prosenttia peruskoulun päättäneistä ei jatkanut opiskeluaan missään. Vuonna 2005 vastaava luku oli viisi prosenttia. Kahta vuotta pidetään rajana, jonka jälkeen nuoren on vaikeaa palata koulutukseen tai työelämään (Myllyniemi 2008, 28; Kortteinen ja Tuomikoski

1998, 38). Suomessa työelämään sijoittumisen minimikoulutustasona pidetään toisen asteen koulutustasoa. Toisen asteen koulutuksen puuttumista tai sen keskeytystä voi pitää riskitekijänä työttömäksi jäämiseen.

Arviot syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrästä Suomessa vaihtelevat 14 000–100 000 välillä. Arvioiden suuri vaihtelu johtuu syrjäytymisvaaran tilastollisesta määrittelystä. Toiset puhuvat työ- ja koulutuselämästä syrjäytymisestä ja toiset tilastoista syrjäytyneistä nuorista. Jälkimmäiseen ryhmään eivät kuulu työttömät nuoret, mikä pudottaa arviota syrjäytymisriskissä olevista nuorista huomattavasti (Myllyniemi 2009b, 121, 204). Sosiaali- ja nuorisotyön kannalta nämä nuoret nähdään yhtäältä haasteellisena yhteistyöjoukkona, tulevina yhteiskunnan jäseninä, toisaalta kontrollin kohteina, joihin liitetään itsepärsyyden odotuksia (ks. Raitakari ja Virokannas 2009,9).

Tietokoneisiin liittyvä nuorten rikoskäyttäytyminen lisääntyy nopeasti. Yleisimpiä rikosmuotoja ovat musiikin ja elokuvien kopiointi ja jakaminen vertaisverkossa, sähköpostilla uhkailu tai loukkaaminen, hakkerointi ja varastetun tavaran ostaminen internetistä. Sähköpostilla uhkailu tai loukkaaminen, joka oli tytöillä lähes yhtä yleistä kuin pojilla, on noussut kolmanneksi yleisimmäksi rikosten tekemuodoksi kaupasta tai tavaratalosta varastamisen ja tarrojen kiinnittäminen seiniin jälkeen vuonna 2006 Helsingissä. Sähköpostilla kiusaamisen uhreiksi tytöt joutuivat poikia useammin. Musiikin ja elokuvien kopiointi ja jakaminen vertaisverkossa oli viidenneksi yleisin ja hakkerointi oli kymmeneksi yleisin rikollisen teon muoto. (Salmi 2007, 15–17, 38–39)

2.2. Lasten ja nuorten hyvinvointi ja pahoinvointi

Lasten ja nuorten keskimääräinen hyvinvointi ja terveys ovat lisääntyneet Suomessa. Tästä huolimatta häiriösuuntautuneiden palvelujen kuormitus on kasvanut, varsinkin raskaammissa erityispalveluissa, kuten lasten- ja nuorisopsykiatriassa, lastensuojelun sijoituksissa kodin ulkopuolelle ja erityisopetuksessa (Rimpelä 2008). Rimpelän havaintojen mukaan tutkimustieto ei kerro niin suuresta ongelmien kasvusta, mihin erityispalvelujen 2–4-kertainen asiakkuuksien kasvu 1990-luvun alun tilanteeseen verrattuna antaisi viitteitä. Tutkimustiedon ja palvelusektoritiedon ristiriitaa lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntymisestä on selitetty 8-vuotiaiden ja sitä vanhempien lasten pahoinvoinnin lisääntymisellä kasaantuvasti melko pienissä erityisryhmissä, perhekohtaisesti ja ylisukupolisesti. Alle 8-vuotiaista ei ole saatavissa väestötutkimustietoa. Suuren enemmistön hyvinvointi on pysynyt ennallaan tai jopa parantunut. Lasten ja nuorten vanhempien pahoinvointi on lisääntynyt samalla kun vanhemmuuden haasteet ovat lisääntyneet huomattavasti 20–30

vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna kaupungistumisen ja median vaikutusten vuoksi. Työttömyyden, toimeentulotuen ja tuloköyhyyden perusteella suhteellinen köyhyys näyttäisi lisääntyneen. Suhteellisen köyhyyden ja päihde- ja mielenterveysongelmien yhteydestä puuttuu tutkimustietoa. (Rimpelä 2008, 66–68.)

Vaikka yhteiskunnassa on havaittavissa lasten ja nuorten syrjäytymisriskiryhmiä, tutkimukseni tarkoituksena ei ole leimata tai osoittaa heitä sormella. Tarkoitukseni on kiinnittää pikemminkin huomiota niihin prosesseihin, usein jonkin muun tavoitteen varjossa oleviin, jotka saavat erilaisia ilmiöitä yhteiskunnan muutosten yhteydessä. Makrotasolla lasten ja nuorten syrjäytymisriskien torjunnassa on tärkeää keskittyä hyvinvoinnin maksimoimiseen riskienhallinnan sijaan. Harrikari (2008) hahmottaa kaksi erilaista lasten ja nuorten hallinnan regiimiä: hyvinvointi- ja riskipolitiikka. Ne eivät ole toisiaan poissulkevia, mutta ne kilpailevat yhteiskunnassa hegemonisesta asemasta. Hyvinvoinnin kautta toimiminen perustui 1960-luvun tiivistymänä uskoon siitä, että yhteiskunnallisiin rakenteisiin, esimerkiksi tulonjakoon ja palveluiden saatavuuteen, voidaan vaikuttaa ilman, että perheeseen tai yksilöihin kohdistettuja viranomaisinterventioita tarvittaisiin. Yhteiskunnan roolina oli mahdollisuuksien ja tukitoimien lisääminen. Taustalla oli ihmiskuva autonomisista ja kykenevistä toimijoista. 1970-luvun hyvinvointipolitiikan kohde oli perhe, jonka osia lapset ja nuoret olivat. Yhteiskunnan tunkeutumista perheeseen ei tarvittu, koska sen tarjoama tuki välittyi vanhempien kautta lapsille ja nuorille. 1980-luvulla pidättäytyttiin voimakkaista interventioista kasvokkaisen vuorovaikutuksen ja instituutioiden tasolla, mutta 1950-luvun keskustelu sopeutumattomuudesta ja sopeuttamisesta alkoi uudelleen. Riskipolitiikka puolestaan yhdistelee uusia ja vanhoja hyvinvointipolitiikan elementtejä. Konservatiivisista ”perusarvoista” johdettua huolta yhdistetään riskienhallintaan ja uudenlaiseen turvallisuusajatteluun. Jatkuvan riskitunnelman kautta vedotaan epäluottamuksen pelkoilmapiiriin. Tämä riskitunnelma syntyy yksittäistapausten kautta luotuihin yleistyksiin. Iltapäivälehdet ovat tällaisen tunnelman taitavia rakentajia. Pahan maailmassa tapahtumat ovat ennakkoimattomia, arvaamattomia ja pelottavia. Huoli asioiden tilasta muuttuu riskiksi, jota pitää torjua yksilöihin kohdistuvia toimenpiteitä laajentamalla. Riskitekijät, yksilöt, pitää tehdä vaarattomiksi. Asioihin pitää puuttua varhain, nopeasti ja tuntuvasti. Erilaisten interventioiden vaikuttavuuteen vedoten perheenjäsenet siivutetaan erillisiksi yksiköiksi sen sijaan että uskottaisiin perheen kykenevän tekemään parhaat valinnat. Tällaisen puuttumiseetoksen piirre on, että sen toimijoille ajatus interventioista pidätykselle on mahdoton, koska harkintaa mahdollisista intervention haitoista tai vastatendensseistä ei tehdä. Seurauksena voi olla esimerkiksi lasten ja nuorten jatkuva epäily, mikä rakentaa aikuisrintamaa lapsia ja nuoria vastaan. (Harrikari 2008, 256–259.)

Vaikka lapsuus ja nuoruus eivät ole välivaiheita aikuisuuteen, liittyy niihin monia fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia kehitysvaiheita. Tytöillä ja pojilla on kehityksessä eroja. He kehittyvät eri tahtiin. Tytöille on poikia yleisempää ahdistuneisuus ja masentuneisuus. Pojille on tyyppillisempää tarkkaavaisuushäiriöt, rikollisuus, aggressiivisuus ja epäsosiaalinen käyttäytyminen (Salmi 2005.).

Nuorten miesten kuolleisuuden on todettu liittyvän kiinteästi huono-osaisuuteen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen (Kumpula ym. 2006). Itsemurha on nuorten miesten yleisin kuolinsyy. Sukupuolten vertailussa ilmenee, että nuoret naiset käyttävät mielenterveyspalveluita neljä kertaa enemmän kuin nuoret miehet. Palveluihin hakeutumattomuuden taustalla saattaa olla käsitys miehen rooliin liittyvästä terveydestä, voimasta ja itsenäisyydestä, johon ei helposti mahdu ulkopuolisen avun pyytäminen. Muita nuorten miesten kuolinsyitä ovat liikennekuolemat, myrkytykset ja väkivalta. Valitettavan usein kuolinsyiden yhteinen nimittäjä on päihteiden käyttö, elintavat ja heikko elämänhallinta (Markkula ja Öömi 2009.). Näyttää siltä, että oman elämänhallinnan tai terveyden lukutaito, eli kyky arvioida omaa tilannettaan, on nuorilla miehillä nuoria naisia heikompa.

2.3. Syrjäytymisen käsite

Törrönen ja Vornanen (2002, 33) pitävät huono-osaisuutta yläkäsitteenä sellaisille tekijöille, jotka voivat johtaa syrjäytymiseen. Sen ulottuvuuksia ovat sosiaalinen, taloudellinen, kulttuurinen, henkinen ja emotionaalinen huono-osaisuus. Tavallisesti kyse on riittämättömistä materiaalisista resursseista, mutta Törrönen ja Vornanen pitävät tärkeänä kiinnittää huomiota myös ulottuvuuksien subjektiiviseen ja emotionaaliseen kokemukseen. Syrjäytyminen voidaan nähdä prosessina, jossa huono-osaisuus kasaantuu saman ihmisen tai perheen elämässä. Jokin yksittäinen vastoinkäyminen, kuten työttömyys, alhainen tulotaso, sairaus tai huono asumistaso ei vielä välttämättä yksinään rajaa valintamahdollisuuksia siinä määrin, että ihminen tai perhe on yhteisötään syrjässä. Yksittäisten vastoinkäymisten toistuminen tai uusien lisävaikeuksien ilmaantuminen pakottavat lisäresursointiin, johon ei ole varauduttu. Tämä puolestaan vähentää ulkoista ja sisäistä elämänhallintaa kumulatiivisesti. Kumulatiivisuus tekee syrjäytymisestä monimerkityksellisen. Se kerää lisää kurjuutta: *työttömyyttä*; poisputoamista tuotannosta ja työelämästä, *köyhyyttä*; jäämistä muulle yhteiskunnalle tyyppisten kulutuksen mallien ulkopuolelle, *yksinäisyyttä*, *poikkeavuutta* ja *toiseutta*; joutumista sosiaalisen yhteisyyden, "normaalien" sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle.

Raunio (2006) pitää syrjäytymisen käsitteiden määrittelyssä keskeisenä kysymystä, mistä syrjäydytään, kun syrjäydytään. Jorma Sipilä (1982) määritteli syrjäytymisen yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoutena. Suomessa tätä siteiden heikkoutta määritellään yleensä yhteiskunnan näkökulmasta, mutta syrjäytymissanasta jätetään sosiaalinen etuliite pois. Raunion mielestä syrjäytymisen sosiaalinen ulottuvuus viittaa yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen, eli syrjäytymiseen valtavirrasta (mainstream). Valtavirran sijasta voidaan puhua myös normaalisuudesta. (Raunio 2006,11–12.)

Huono-osaisuuden eri ulottuvuudet muuttuvat syrjäytymiseksi kumuloituvassa prosessissa. Inhimillinen tragedia näyttäytyy siinä sosiaalisessa maailmassa, jossa ihminen haluaisi elää ja olla osallisena. Tällaiset kokemukset voivat olla traumaattisia ja jäädä pysyviksi elämänhistoriassa ja tunnemuistissa (Törrönen ja Vornanen 2002, 38). Varhainen kaltoinkohtelu ennustaa aikuisiän ahdistus- ja masennusoireiden runsautta. Myöhemmällä iällä alkanut kaltoinkohtelu ennustaa aikuisiän käyttäytymisongelmia. Merkittävää on myös useiden riskitekijöiden kasautuminen samassa perheessä. Mitä enemmän vanhemmilla on esimerkiksi antisosiaalista käyttäytymistä ja päihdeongelmia ja mitä rikollisemmässä ympäristössä perhe elää, sitä enemmän kaltoinkohteluilla lapsilla on aikuisena vaikeuksia (Haapasalo 2008,40.).

Eksklusio tarkoittaa uloslyöntiä (Helne 2002, 170) ja pääsemättömyyttä yhteiskuntaan ja sen instituutioihin sisään. Kyse on syrjäyttämisestä, jonka kautta syntyy erilaisia käsittein saavuttamattomissa olevia vuorovaikutuksellisesti epämääräisiä rinnakkaismaailmoita kuten "konstitutiivinen kodittomuus" tai "negatiivinen näkymättömäksi tuleminen". Eksklusio uhkaa raunioittaa hyvinvointivaltion ja poliittisen elämän perusteet. Ainoaksi syrjään työnnetyn ihmisen yhteiskuntaan kiinnittäväksi siteeksi voi jäädä puute eli apaattinen osallisuus. Eräsaari varoittaa eksklusion vaarallisuudesta antaa arvaamatonta tunnepohjaa populistisille liikkeille. (Eräsaari 2005, 259–260.) Kaksoiseksklusio voi tarkoittaa syrjäytymismekanismien lisäksi syrjäytymiskeskustelun luomaa toiseutta.

Inklusio tarkoittaa sosiaalista osallisuutta. Inklusion ongelmalla tarkoitetaan sitä, etteivät kaikki ihmiset pysty osallistumaan yhteiskunnan järjestelmien toimintaan yhteiskunnan rakenteellisen ja funktionaalisen eriytymisen vuoksi. Yhteiskunnan yhtenäisyyttä tai järjestyksen integrointitapaa ilmaisevaa sosiaalipolitiikan käsitettä ei ole luotu. Hyvinvointivaltio on inklusion instrumentti ja yhteiskunnassa esiintyvä eksklusio on uusi normaalitila yhteiskunnassa. (Eräsaari 2005, 252–253.) Inklusion paradoksilla tarkoitetaan sitä, että sosiaalisen osallisuuden kehittymisen myötä kohdataan entuudestaan tuttuja ja uusia eksklusion muotoja ja niitä ryhdytään tematisoimaan. Näin ollen eksklusio ei ole "ongelma" ja inklusio sen "ratkaisu" (Eräsaari 2005, 257). Pelkistäen voisi sanoa, että jokainen aika ja yhteisö luovat omat toisensa.

Tässä tutkimuksessa ymmärrän huono-osaisuuden johtavan kumulatiivisen prosessin kautta syrjäytymiseen. Sosiaalisen marginaalin koosta riippuu, miten ihminen kykenee suojautumaan ulkoisilta riskeiltä ja toimintansa seurauksilta. Sosiaalinen marginaali koostuu sellaisista tekijöistä kuin raha, perhe, työ ja ystävät (ks. Wiseman 1979, 223–226; Jokinen ja Juhila 1991, 7). Sosiaalinen marginaali on lähellä sosiaalisen pääoman käsitettä. Sosiaalisella pääomalla viitataan sellaisiin sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, joilla on kyky edistää verkoston jäsenten välistä yhteistoimintaa, resurssien hyödyntämistä ja toimintojen yhteensovittamista. Sosiaalista pääomaa voi tarkastella joko yksilön tai yhteisön kannalta (ks. Boudieu ja Wacquant 1995, Putnam ym. 1993, Coleman 1998). Rikkeet ja rikokset lisäävät kumulatiivisuuden nopeutta pienentämällä sosiaalista marginaalia ja johtavat pois yhteisöstä. Huono-osaisuus-käsite viittaa taloudelliseen, kulttuuriseen, sosiaaliseen ja henkiseen ulottuvuuteen. Emotionaalinen huono-osaisuus on koettua huono-osaisuutta, joka saattaa kestää sisäisenä kokemuksena aikuisikään. Tämä sisäinen tila selittää esimerkiksi kokemusta jatkuvasta toiseudesta. Vaikka ulkoiset olosuhteet olisivat hyvät, voi ihminen sisällään kantaa tunnetta huono-osaisuudesta. Suomalaisen huono-osaisuustutkimuksen painopisteinä ovat olleet toimeentulon, työttömyyden ja koulutuksesta syrjäytymisen ongelmat, jotka koskevat erityisesti nuoria ikäluokkia. (Vähätalo 1996; Törrönen ja Vornanen 2002, 33–34.)

Syrjäytymisen rinnakkaiskäsitteitä ovat elämänhallinnan puute ja marginalisaatio. Elämänhallinnan puute viittaa sekä ulkoiseen (taloudelliseen, sosiaaliseen) että sisäiseen (emotionaaliseen, kognitiiviseen) elämänhallintaan. Syrjäytymisen tila on seurausta syrjäytymisen prosessista, jonka tuloksena sosiaaliset ongelmat ovat kasautuneet ja kroonistuneet sekavaksi vyyhdeksi. Prosessi voi olla aktiivista syrjäyttämistä, ajautumista tai sivuun asettumista. Ymmärrän marginalisaation Granfeltin (1998, 80–82) tavoin syrjäytymisen synonyyminä. Se soveltuu myös hyvin ihmisten subjektiivisten kokemusten ja niiden merkitysten tutkimukseen. Marginalisaation alle asettuvat sivullisuuden, erilaisuuden ja toiseuden kysymykset, eikä se kadota myöskään sosiaalis-taloudellisen huono-osaisuuden perspektiiviä. Marginaalissa voi elää olematta sosiaalis-taloudellisesti huono-osainen, pakosta tai vastentahtoisesti.

2.4. Lasten ja nuorten syrjäytymisriski

Lapsen ja nuoren syrjäytymisriskistä puhuttaessa on vaarana luoda itseään toteuttava ennuste. Lasten syrjäytymisen ja eriarvoisuuden tutkimisessa keskeisessä asemassa ovat ne välitysketjut ja -linkit, joiden kautta yhteiskunnan muutokset kulkeutuvat lasten elinoloihin, toimintaan ja mielen sisältöihin (Järventie ja Sauli 2001, 10). Syrjäytyminen on poikkeavuutta: yleisiä nuorten syrjinnän syitä ovat poikkeavuuteen liittyvät asiat, kuten koko, ihonväri ja pukeutuminen. Ihonväri ja pukeutuminen saattavat liittyä sekä ulkomaalaisuuteen että erilaisiin ryhmiin tai erilaisiin kulttuureihin. Erilaisuus ja poikkeavuus syrjinnän syinä liittyvät myös sukupuoleen, uskontoon, seksuaalisuuteen ja "maalaisuuteen" (Törrönen ja Vornanen 2002, 37). Poikkeavuuden käsite on lähellä yksinäisyyden käsitettä, mutta se eroaa yksinäisyydestä siinä, että yksinäisyyden synnä voi olla muukin kuin poikkeavuus. Syrjäytyminen on kulttuurista marginalisoitumista: poissulkemista yhteiskunnallisesta vallankäytöstä ja vaikuttamisesta (Karisto 1986). Tähän liittyy myös lasten ja nuorten kulttuurin huomioiminen. Syrjäytyminen on arvottomuutta: paikattomien ongelma ei ole vain paikkojen puute, vaan se, että sosiaalinen hyväksyntä puuttuu paikasta. Sosiaalinen diskvalifikaatio merkitsee joidenkin ihmisten ja ihmisryhmien leimaamista kilpailukelvottomiksi. Syrjäytyneet tehdään toisiksi jälleen kerran (Helne 2002, 82.)

Syrjäytyminen on yhteiskunta-, yhteisö-, ja yksilötason prosessi. Prosessissa on kyse poistosta, torjunnasta ja vetäytymisestä. Eritasoiset prosessit vaikuttavat toisiinsa, joskaan eivät yksioikoisen lineaarisesti (Granfelt 1998, 79). Tuula Helnen relationaalisuuden näkökulmaan liittyy syrjäytymisen tarkastelu suhteessa yhteiskuntaan. Mikä on yhteiskunnan ja instituutioiden suhde syrjäytymiseen? Painopiste siirtyy yksilöistä yhteiskunnan syrjäytymismekanismiin. Helne (2002, 10) erittelee syrjäytymistä prosessina ja tilana. Hän kuvaa prosessia vertauskuvallisesti liikkeenä keskeltä reunalle. Syrjäytyminen on tila, jossa liike takaisinpäin yhteiskuntaan ei ole todennäköinen. Syrjäytyneisyyden tilan tuloksena sosiaaliset ongelmat ovat kasautuneet ja kroonistuneet sotkuiseksi vyyhdeksi.

Tässä tutkimuksessani lasten ja nuorten syrjäytymisriskin tulkintakehyksen muodostavat yksinäisyys, rikollisuus, työttömyys, kouluttamattomuus, poikkeavuus ja toiseus. Nämä ulottuvuudet edustavat tutkimusaineistosta havaitsemiani toimittajien käyttämiä syrjäytymisteemoja. Tulkintakehyksen toisen osan muodostavat kappaleessa 3.3 esittelemäni retoriset keinot.

2.5. Rikheet ja rikokset

Käytän tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten rikkeistä ja rikoksista rikosnimikettä, vaikka alle 15-vuotiaat eivät olekaan rikosvastuun piirissä (ks. Kivivuori 2009, 27). Lasten ja nuorten rikollisuuden tarkastelua saattaa johtaa harhaan se, että aikuisrikollisuutta näyttää usein edeltävän lapsuuden käytösrikkomukset. Tämä tutkimustulos ei kuitenkaan toimi toisin päin. Kaikista käyttäytymisongelmaisista lapsista ei tule rikollisia aikuisina. Meillä on kulttuurisesti käytössä termi nuorisrikollisuus, mutta ei termiä aikuisrikollisuus, vanhuusrikollisuudesta puhumattakaan. Aikuisikäisiä on kuitenkin väestössä enemmän, joten heidän tekemiään rikoksiakin on määrällisesti enemmän kuin nuorten tekemiä. Kyse on yhtäältä määrittelijöiden vallasta ja toisaalta kyse on rikollisuuden alun sijoittumisesta nuoruuteen. Nuorten rikosalttius on korkeampaa kuin lasten, ja se laskee nuoruusiän päättyessä. Eri ikäryhmi- en rikosalttiuutta tarkasteltaessa esimerkiksi varkauksien huippu sijoittuu 13. ikävuoteen kun taas pahoinpitelyrikosten huippu on 18–20-vuotiaiden ryhmässä. Viimeksi mainitussa ryhmässä nuorten miesten väkivaltaisuus toisia nuoria miehiä kohtaan on kolminkertainen verrattuna naisiin kohdistuneeseen väkivaltaan. Miesten omaan sukupuoleen kohdistamaa väkivaltaisuutta on selitetty sukukypsyyden saavuttamisella ja sen kautta syntyvällä kilpailulla lisääntymiskumppanista. Naisten vähäisempää väkivaltaisuutta on selitetty evoluutiokriminologian kautta, jonka mukaan naiset pelkäävät miehiä enemmän tilanteita, joihin liittyy fyysinen, konkreettinen riski. Pelolle on luonnollinen selitys: äidin pysyminen elossa on lasten henkiinjäämisen tärkein edellytys. (Kivivuori 2009, 28–29.)

Väkivaltaisuus naisia kohtaan pysyy samalla tasolla iän karttuessa, mutta miehiin kohdistuva väkivalta vähenee sosiaalisten elämäntilanteiden muuttuessa. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaisuutta on selitetty evoluutiokriminologiassa haluna kontrolloida naisen seksuaalisuutta. Siinä mustasukkaisuus ja naisen suhtautuminen muihin miehiin nähdään sosiaalisen kontrollin välineinä, joiden toteuttaminen voi johtaa uhkailuun tai väkivaltaan. Yleisimpiä väkivallan muotoja olivat 13–16-vuotiailla nuorilla Helsingissä vuonna 2006: tappeluun osallistuminen (7,2 %), terä- tai lyömäaseen mukana pitäminen (7,0 %), pahoinpitely aseella (0,8 %) ja ryöstö (0,5 %). Prosenttiosuudet on laskettu kerran vuodessa teon tehneiden osuudesta. Tyttöjen ja poikien välillä on havaittavissa selvä ero väkivaltaan osallistumisessa. Yksi kymmenestä pojasta oli vuoden 2006 aikana osallistunut tappeluun julkisella paikalla tai pitänyt mukanaan terä- tai lyömäasetta. Tytöillä vastaava luku oli yksi kahdeskymmenestä. Vahingonteoista tarrojen kiinnittämisessä (9,6 %) ja seiiniin piirtelyssä (5,6 %) tytöt olivat vuonna 2006 poikia aktiivisempia Helsingissä (prosenttiosuudet laskettu kerran vuodessa teon tehneiden osuudesta). Sen sijaan omaisuuden vahingoittamisessa poikien osuus oli yli kaksinkertainen tyttöihin verrattuna. (Kivivuori 2009, 56–64.)

2.6. Köyhyys, rikollisuus ja työttömyys

Suomessa tuloerot ovat kasvaneet 1990-luvun jälkipuoliskolla. Eriarvoisuus on lisääntynyt erityisesti sen vuoksi, että suurituloisimpien tulot ovat kasvaneet nopeasti ja jatkuvasti (Sullström ja Riihelä 2002). Mediaanitulon puolikasta suositaan köyhyyden mittaamisessa useimmin, mutta jos halutaan viestittää eriarvoisuuden muutoksista, on puolet keskiarvosta parempi mittaluku. Mediaanitulon alapuolelle jäävää 60 prosenttia kutsutaan suhteelliseksi köyhyyksrajaksi. Suhteellisesti köyhien kotitalouksien alle 18-vuotiaiden lasten osuutta kaikista lapsista kutsutaan lapsiköyhyysasteeksi. Lapsiköyhyysaste on 1990-luvun laman jälkeen kasvanut voimakkaammin kuin köyhyysaste koko väestössä. Pienten lasten vanhempien osuus alemmissä tuloluokissa on kasvanut ja työmarkkinoille kiinnittyminen on vaikeutunut. Lapsiperheiden määrä on vähentynyt, mutta yli kolmilapsisten perheiden lukumäärä on lisääntynyt. Toisaalta yksinhuoltajaperheiden osuus kaikista lapsiperheistä on lähes kaksikymmentä prosenttia. (Moisio et al. 2008, 60) Kymmenessä vuodessa lapsiperheiden köyhyysaste on kaksinkertaistunut. Jos suomalaisten köyhien tuloja vertailee muiden maiden köyhyyksrajoihin, kuva suomalaisesta hyvinvoinnista himmenee: vertailussa Suomen köyhät ovat pohjoisen Euroopan köyhimpiä (Heikkilä ja Rintala 2002, 433).

Kriminologisten selitysmallien mukaan köyhyys ei johda rikosalttiuteen turhautumisen kautta. Köyhyyden katsotaan irrottavan sosiaalisista siteistä, mikä vapauttaa yksilöt rikollisuuteen. Köyhyys ei kuitenkaan yksinään selitä rikollisuutta, vaan siihen liittyy usein heikko itsekontrolli, impulsiivisuus, synnynnäinen temperamentti, yksilön alttius päihteiden käyttöön ja kognitiiviset rajoitteet. Nämä yksilölliset ominaisuudet liittyvät taloudellisen köyhyyden kautta sosiaalisen marginalisoitumisen ulottuvuuksiin, perheeseen, koulutukseen, työhön ja ystävyyssuhteisiin. (ks. Wiseman 1979, 223–226)

Alueellinen köyhyys sijoittuu kaupunkeihin, vaikka taajamien vetovoima on autoittanut maaseutua. Köyhyys ja pysyvän syrjäytymisen riski näyttävät keskittyvän yhä enemmän kaupunkeihin ja tiettyihin kaupunginosiin. Parempaan tulevaisuuden toivossa kaupunkeihin muuttavat ajautuvat epäonnistuessaan köyhyyden, korkean työttömyyden ja erilaisen sosiaalisen pahoinvoinnin kasautumisen alueille suurimmissa kaupungeissa. Syrjäytymisen tutkimisen kannalta kaupunkien segregatio on tarpeellinen käsite, koska se ilmentää spatiaalista erottelua, syrjään työntämistä ja jopa paikattomuutta.

Rikollisuuden kasvu tai väheneminen ei seuraa köyhyyden kaavaa. Rikollisuuteen vaikuttaa alueellisissa väestön liikkumisissa epävirallinen sosiaalinen kontrolli. Muuttovoittoalueilla ei rikollisuus välttämättä lisäännä, vaikka sinne muuttaa paljon juuriltaan irti repäistyjä. Etelä-Suomen suurten kau-

punkkien henkirikostaso on ollut laskussa jo parikymmentä vuotta. Selittäväenä seikkana saattaa olla hyvä taloudellinen tilanne. Muuttotappioalueilla sen sijaan suuri pois muuttaneiden määrä saattaa heikentää epävirallista sosiaalista kontrollia, mikä saattaa selittää kasvavaa rikollisuutta. Esimerkiksi Lapissa, Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa henkirikostaso on pysynyt korkeana. (Kivivuori 2009,190–200.)

Nuorten rikollisuus liitetään usein työttömyyteen. Poliisin arvion mukaan joka kolmas työtön nuori on potentiaalinen rikollinen ja siten syrjäytymisvaarassa (Johansson 2004, 54). Nuorten syrjäytymisriski työttömyyden kautta ja sen ylisukupolvisuus on nostettu keskeisimmäksi sisäiseksi uhaksi (SM 2007). Tällaisten arvioiden esittäminen kiinnittää huomiota enemmän yhteiskunnallisiin uhkakuviin kuin siihen, millaisia aktivointitoimenpiteitä näiden nuorten hyväksi voidaan tehdä. Valtiotalouden tarkastusviraston (2007, 116) laskelman mukaan yhden syrjäytyneen nuoren yhteiskunnalle aiheuttama lasku tämän eläkeikään mennessä on noin miljoona euroa.

Nuorella on mahdollisuus hakeutua työttömäksi työnhakijaksi sinä vuonna, jolloin hän täyttää 18 vuotta. Tämä tarkoittaa yleensä sitä, ettei hän ole päässyt koulutukseen tai työllistynyt työmarkkinoilla. Työttömyysriskinä pidetään yleisesti vähintään toisen asteen ammatillisen koulutuksen puuttumista. Tilapäinen karsiutuminen työmarkkinoilta ei yleensä aiheuta ongelmien kasautumista. Työttömyydestä ja koulutuksen ulkopuolelle ajautumisen ongelmien kasautumisajaksi on arvioitu 2–3 vuotta. Nuorten 15–19-vuotiaiden työttömyysajaksi arvioitiin yhdeksän viikkoa joulukuussa 2006 ja 12 viikkoa 20–24-vuotiaiden ryhmässä. Jälkimmäisen ryhmän työttömyysprosentti pysyi pidemmän ajan korkealla tasolla 1990-luvun laman jälkeen. Kaikkien ikäryhmien keskimääräinen työttömyysaika oli samaan aikaan 47 viikkoa. Työttömyyskorvausten jälkeen viimesijaiselle tuen eli toimeentulotuen varaan jäi 1990-luvun laman jälkeen noin viisi tuhatta nuorta (18–26 vuotta), mutta koko 2000-luvun määrä on pysynyt yli kymmenessä tuhannessa.

2.7. Nuorten käsitykset syrjäytymisestä

Lasten syrjäytymistä koskevassa tutkimuksessa on todettu, etteivät lasten syrjäytymisen selityksiksi aina riitä vaikeat kotiolot, rikkonainen perhe ja huono kasvatus, eivätkä nuoret itse näe asiaa näin yksioikoisesti (Törrönen ja Vornanen 2002, 37). Nuorten käsityksissä syrjäytyminen merkitsee yksinäisyyttä, joutumista syrjään ihmissuhteista tai kouluyhteisöstä eli *pelkoa toisesta* ja *ulkopuolisuudesta*. Yksilöllisyyttä ja omillaan pärjäämistä ja toisaalta

iloista sosiaalisuutta korostava kulttuurimme on nuorille vaativa kehys elää (Harinen 2008, 86). Nuoret määrittelevät yksinäisyyden vertaissosiaalisuuden puutteeksi, jota vastaan on syytä kamppailla. Nuorten käsityksissä huono-osaisuus, varsinkin sosiaalinen syrjintä ja emotionaalinen kokemus näyttävät liittyvän merkittävästi toisiinsa. Yleisiä nuorten syrjinnän syitä ovat poikkeavuuteen liittyvät asiat, kuten koko, ihonväri ja pukeutuminen. Ihonväri ja pukeutuminen saattavat liittyä sekä ulkomaalaisuuteen että erilaisiin ryhmiin tai erilaisiin kulttuureihin (Törrönen ja Vornanen 2002, 37). Nuorten käsitykset syrjäytymisestä viittaavat horisontaaliseen syrjäytymiseen omasta vertaisryhmästä, mikä heikentää opiskelutaitoja ja -motivaatiota. Nuorten käsityksissä ja kokemuksissa syrjäytymisestä liittyy samanlaisia pelkoja kuin koulukiusaamiseen. Pörhölä (2008, 94) näkee kouluaikaisissa vertaisuhteiden ongelmisissa ja niiden kautta syntyvissä opiskeluvaikeuksissa riskin myös myöhemmälle syrjäytymiselle.

Varhaisten kiintymyssuhteiden turvattomuus, ahdistavuus ja pirstoutuneisuus voi estää pääsemästä käsiksi omiin ja yhteisön voimavaroihin: ihminen on syrjäytynyt itsestään (Bardy 2000). Olennaista on, kuinka pysyviä tunne- muistoja kokemukset jättävät nuoren mieleen ja miten hän pystyy työstämään ja luomaan suhdetta lapsuuden kokemuksiin. Törrönen ja Vornanen (2002, 38) ovat huolissaan erityisesti traumaattisten kokemusten riskistä jäädä pysyviksi elämänhistoriassa ja tunnemuistissa.

Erilaisuudesta tai hiljaisuudesta johtuva vertaisryhmään kuulumattomuus on syrjässä olemista. Voidaan puhua sekä emotionaalisesta huono-osaisuudesta, että myös emotionaalisesta syrjäytymisestä (Näre 1999, 273–278, Törrönen ja Vornanen 2002, 40). Nuoret voivat tavoitella rikollisella käytöksellään, kuten huumeiden käytöllä, ihmisten läheisyyttä ja osallisuuden kokemuksia maailmasta (Törrönen ja Vornanen 2002, 35). Liittoutuminen huumeita käyttäviin kavereihin jää helposti kuitenkin melko ohueksi (Virokannas 2004, 31–33).

Olen edellä tarkastellut lasten ja nuorten huono-osaisuuden ulottuvuuksia sekä yksilö- että yhteisönäkökulmista kuvatakseni yhteiskunnan muutosten heijastuksia yksittäisten ihmisten ja heidän perheidensä elämään. Lasten ja nuorten riskiryhmien tunnistamisen tarkoituksena ei ole leimata heitä, vaan kiinnittää huomiota syrjäytymisen jatkuvasti muuttuvaan ilmiasuun yhteiskunnassa. Sosiaalipolitiikan avulla voidaan ehkäistä syrjäytymisen riskejä, mikä vähentää myös rikollisuuteen ajautumisen riskejä.

3. TUTKIMUSMETODOLOGIA JA AINEISTO

3.1. Sosiaalinen konstruktionismi

Tämän tutkielman teoreettisena viitekehyksenä on sosiaalinen konstruktionismi. Sen mukaan sosiaaliset ongelmat vaihtelevat eri aikoina. Jotkin asiat nostetaan yhteiskunnallisen prosessin kautta sosiaalisiksi ongelmiksi, joitakin toisia yhtä haitallisia asioita, ei nosteta. Kiinnostuksen kohteena ovat ne sosiaaliset prosessit, joiden kautta jokin asiantila määritellään yhteisössä sosiaalisesti ongelmaksi (Hakkarainen 1992, 29). Konstruktivistisen analyysin lähtökohtana ovat jotakin asiantilaa koskevat vaatimukset. Itse analyysissä keskitytään esitettyihin vaatimuksiin, niiden esittäjiin sekä esittämisprosessiin ja vaatimusten vastaanottoon (Hakkarainen 1992, 29).

Hakkarainen (1992, 30) korostaa konstruktionismin eroa aikaisempaan tutkimusperinteeseen. Se tuo aikaisempaa selkeämmin esiin kohderyhmän tai ”ongelmien kantajan” roolin aktiivisena toimijana leimaavien ja luokittelevien määritelmien sijaan.

Yksilötasolla sosiaalinen konstruktionismi kuvaa yhteiskunnan ihmisten välisen vuorovaikutuksen tuottamana. Kyse on siis sosiaalisen rakentumisesta. Ihminen on sosiaalinen tuotos, ja ihmisen ja sosiaalisen maailman suhde on dialektinen eli ne ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Kieli on sosiaalisessa elämässä puhuttuna tai kirjoitettuna välttämätön väline arkielämän ymmärtämiseksi. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kielen avulla rakennetaan yhteiset kokemukset ja tehdään niistä ymmärrettäviä jokaiselle yhteisöön kuuluvalla. Kieli on sekä kollektiivisen tiedon perusta että sen tuottamisen väline. Bergerin ja Luckmannin mukaan ihmiset tuottavat yhdessä inhimillisen maailman kaikkine sosiokulttuurisine ja psykologisine muodostumisineen. Ihmisestä tulee oma itsensä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, koska sosio-kulttuuriset muodot muovaavat ihmisen. (Berger ja Luckmann 1994, 170.)

Sosiaalinen konstruktionismi kyseenalaistaa havaintoihin perustuvan objektiivisen tiedon. Tärkein todellisuutta ylläpitävä mekanismi on keskustelu (Berger ja Luckmann 1994, 172). Todellisuus ja tieto ovat suhteessa sosiohistorialliseen tilanteeseen ja kontekstiin, joita ihminen konstruoi keskustelussa (Gergen ja Gergen 2007). Yhteisöllä ja kulttuurilla on merkittävä osuus todellisuuden ja kielen luomisessa tässä prosessissa.

Huoli lasten ja nuorten tekemistä rikkeistä ja rikoksista on usein perusteluna monenlaisille vaatimuksille ja huolen takia tuodaan esiin erilaisten intressien puolestapuhujia. Tiedotusvälineet ovat kiinnostuneita lapsista ja nuorista, mikä mahdollistaa erilaiset esittämistavat viestien vastaanottajien tavoittamiseksi.

3.2. Diskurssianalyysi ja diskurssi

Tutkielmani metodisena lähestymistapana on diskurssianalyysi. Diskurssianalyysillä on kolmenlaisia suuntauksia. Ensimmäinen suuntaus on kriittinen diskurssianalyysi, joka on jatkanut vallan problematiikan käsittelyä. Michel Foucault (1982 ja 2000) on tämän suuntauksen mukaisesti kiinnittänyt huomiota laajoihin historiallisiin kehityslinjoihin. Toinen diskurssianalyysin suuntaus keskittyy tiedonsosiologian kysymyksiin, jossa on kiinnostuttu tieteellisen diskurssin tutkimisesta. Suuntauksen edustajia ovat esimerkiksi Gilbert ja Mulkay (1984). Kolmas suuntaus on diskursiivinen psykologia, joka haastaa kognitiivista psykologiaa. Sen edustajia ovat esimerkiksi Potter ja Wetherell (1987) (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2006, 35–36.).

Tutkielmani metodi sisältää piirteitä kaikista edellä mainituista suuntauksista, mutta eniten diskursiivisesta psykologiasta, jossa yksilön asenteita, identiteettiä, emootioita ja muistia tarkastellaan sosiaalisissa prosesseissa diskursiivisesti rakentuvina.

Diskurssianalyysillä tarkoitetaan sellaista kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimista, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen ym. 2000, 9–10). Diskurssianalyysissä tekstit eivät ole tie tekstien takana piileviin tutkittaviin ilmiöihin. Kiinnostus kohdistuu itse diskurssiin ja sen organisointiin, toimintaan ja funktioihin (Potter ja Wetherell 1987, 49). Teksti on siis yksi versio tapahtuneesta, rakennelma sosiaalisesta todellisuudesta. Kieltä käytetään, jotta toivottuja asioita saataisiin aikaiseksi.

Diskurssilla, jota usein kutsutaan myös tulkintarepertuaariksi, tarkoitetaan tässä tutkimuksessa verrattain eheitä säännönmukaisia merkityssuhteiden systeemejä, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta (Jokinen ym. 2000, 27–28). Merkitykset muodostuvat aineiston artikkeleissa esiintyvien sanojen ja lauseiden muodostamista kokonaisuuksista Keski-Uusimaa -lehdessä 2006. Lehden artikkelit ovat analyysin raakamateriaalia. Diskurssit ovat tutkijan tulkintatyön tuloksia. Aineistossani esiintyvien diskurssien tulkinnan kautta pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseeni, millaista on keskustelu lasten ja nuorten syrjäytymisestä rikollisuuden kautta ja miten keskustelua rakennetaan. Diskurssilla tarkoitan sekä sen rakentumisen prosessia että rakentumisprosessin tulosta (Lehtonen 1998, 69).

Diskurssien tuntomerkinä on (Jokinen ym. 2000) merkityksen antaminen ilmiölle, ei niinkään kirjoittajan persoona. *Merkitykset* luovat ilmiön sosiaalisen todellisuuden. Diskurssi realisoituu tekstissä. Diskurssit sisältävät myös toimijan: jonkin asian nimeäminen antaa objektille olemassaolon. Toisinaan *objektia* ei ole diskurssin ulkopuolella ja toisinaan diskurssi määrittää objektin

uudella tavalla. Diskurssin toimijuus viittaa myös siihen, että sillä on kyky saada lukija erilaisiin positioihin, esimerkiksi ymmärtäjän positioon. Diskursseilla on *oma sisäinen terminologiansa*. Metaforat, analogiat ja kuvat, joita diskurssi piirtää todellisuudesta, ovat kartoitettavissa yhtenäisenä kokonaisuutena. Diskurssit *viittaavat toisiinsa* ja ne ovat rajoillaan lähellä toisiaan. Diskurssit kommentoivat (reflektoivat) omia puhetapojaan siten, että kaikissa diskursseissa käydään keskustelua suhteessa muihin diskursseihin. Diskurssit ovat lisäksi myös historiallisia. Ne eivät ole ajasta ja paikasta irrallisia, vaan diskurssit paikallistetaan syntynsä ja muuntumisensa perusteella aikaan (Jokinen ym. 1999, 60–63.).

Diskurssien välisten valtasuhteiden analyysillä on mahdollista paikantaa aineistosta hegemonisia diskursseja. Hegemoniset diskurssit ovat luonnollisia ja kyseenalaistamattomia totuuksia, jotka vievät tilaa muilta diskursseilta. Mitä useammin ja useammassa yhteydessä tietyn diskurssin palat aineistossa esiintyvät, sitä hegemonisemmasta diskurssista on kyse. Diskurssin vahvuudesta kertoo sen itsestäänselvyys ja vaihtoehdottomuus. (Jokinen ym. 1999, 75–81.) Pyrin etsimään aineistosta yhtä vallitsevaa määrittystä nuorten syrjäytymiselle. Mikäli tällainen hegemonia löytyy, pyrin löytämään tätä puheta-paa horjuttavia diskursseja. Horjuttamisen tarkoitus on tuoda esiin sitä, mitä hegemoninen diskurssi peittää tai mitä sen kääntöpuolelle jää. Nämä voivat löytyä itse aineistosta tai sen ulkopuolelta.

Diskurssien tunnistamisen ensimmäisessä vaiheessa olen kysynyt, mitä ja miten lasten ja nuorten syrjäytymisestä puhutaan aineistossa. Toisessa vaiheessa olen tarkastellut tunnistettuja diskursseja laajemmassa kulttuurisessa kontekstissa. Analyysissä tekemieni tulkintojen perusteltavuus ja luotettavuus syntyy esittelemieni diskurssien mahdollisimman tarkasta analyysin raportoinnista.

3.3. Retoriset keinot

Retoriset keinot ovat analyysin väline vastattaessa kysymykseen, miten diskursseja ja niiden hegemoniaa aineistossa tuotetaan. Ne toimivat diskurssi-analyysin analyysikehikkona syrjäytymisen ulottuvuuksien kanssa.

Retoristen keinojen tarkastelulla etsitään tutkimusaineistosta vakuuttamiskeinoja, joilla kuvaukset pyritään vakuuttamaan kiistattomiksi tosiasioiksi. Tällöin todellisuuden konstruktiiivinen luonne peittyi. Retorinen analyysi mahdollistaa asioiden tarkastelun: miten niitä normalisoidaan ja oikeutetaan ja kuinka toisista asioista rakennetaan epänormaaleja tai epäsuotavia. Retorinen argumentaatio on erottamattomasti sidoksissa hegemonisten diskurssien rakentamiseen ja purkamiseen. (Fishman 1980, Jokinen ym. 1999, 156–157.)

Tarkastelen tässä aineistoesimerkkien avulla keskeisiä retorisia keinoja, mitä ovat etäännyttäminen, puhujakategorioihin sijoittaminen, liittoutumisasteen säätely, kvantifiointi, metafora ja sellaisiin kulttuurisiin näkemyksiin tai toimintatapoihin vetoaminen, joiden ajatellaan olevan kaikkien tai useimpien jakamia itsestäänselvyksiä (Jokinen ym. 2006).

Etäännyttäminen omista intresseistä perustuu strategiana siihen, että yleisön vakuuttaminen on vaikeaa, mikäli esittäjän oletetaan ajavan omaa etuaan. Rehellisyys omissa intresseissä voi tuottaa kuulijan tai lukijan luottamuksen. Tähän voidaan liittää myös omien subjektiivisten kokemusten esiin tuominen. Kokemus ylittää näin subjektiivisuuden rajoitukset.

Ei ole helppoa olla vanhempi tässä ajassa, mutta uskomme että monet meistä tekevät parhaansa. He uurastavat sen eteen, että lapsella olisi hyvä ja turvallinen elämä.” (artikkeli 10.1.2006)

Puhujakategorioihin sijoittaminen antaa oikeutuksen tietynlaiseen tietoon. Puheen varsinaisella sisällöllä ei ole väliä; olennaista on kuka argumentin kuskakin tilanteessa lausuu tai kirjoittaa. Erilaiselle yleisölle puhuttaessa voidaan tuoda erilaisia kategorioita.

Laitos ei ole koskaan sama kuin koti. Koska olen sellaisen itse saanut, tahdon sellaisen myös itse tulevaisuudessa tarjota, sanoo 19-vuotias Jesse, joka muutti kolmevuotiaan...ensimmäiseksi sijoituslapseksi.” (artikkeli 3.9.2006)

Liittoutumisastetta säätelämällä kirjoittaja tai puhuja voi välttyä selitysvastuusta. Jos kirjoittaja tai puhuja esiintyy vain tiedon välittäjänä, syntyy kuva yleisesti tiedetystä asiasta tai toisten sanomasta asiasta.

Minun mielestäni nyt on tultu tien päähän huostaanottojen tehtämisessä. Asiaan on äskettäin ottanut kantaa myös sosiaali- ja terveysministeri Liisa Hyssälä. (artikkeli 5.4.2006)

Kvantifointia tehdään usein numeerisilla arvoilla, joita muutellaan kuvaileviksi määrällistämiseksi, esimerkiksi: suuri, pieni, valtava ja suurempi. Numeerisilla arvoilla luodaan vaikutelma yksiselitteisestä ja ristiriidattomasta tiedosta.

Vaikka suurin osa alle 25-vuotiaista nuorista työllistyy helpostikin, yli viisisataa nuorta hakee tällä hetkellä työtä Järvenpäässä, Keravalla ja Tuusulassa. (artikkeli 10.4.2006)

Metaforaa käyttämällä kuvataan asiaa käsitteillä, jotka eivät viittaa niiden

kirjaimelliseen vastineeseen todellisuudessa. Niiden teho perustuu halutunlaisen mielikuvan luomiseen ilman pitkiä sanallisia kuvauksia. (Jokinen ym. 2006, 132 – 155.)

Lisääkö kielletyn hedelmän maku juomahaluja? (artikkeli 16.10.2006)

Konsensusta voidaan vahvistaa vetoamalla *sellaisiin kulttuurisiin näkemyksiin tai toimintatapoihin*, joiden ajatellaan olevan kaikkien tai useimpien jakamia itsestäänselvyksiä.

Isovanhemmat ovat lapsiperheille tärkeä tuki ja apu kasvatuksessa sekä lastenhoidossa. (artikkeli 24.10.2006)

Lisäksi Törrönen kuvaa retorisenä keinona pysäytettyä kertomusta. *Pysäytetyllä kertomuksella* kertoja (esimerkiksi pääkirjoituksen laatija) tunnistaa millainen jännite (vaara, epäkohta tai riski) yhteisöä uhkaa. Uhkaavan tilanteen määrittely tapahtuu vastakkainasetteluja käyttämällä. Niiden avulla kertoja havainnollistaa yleisölleen Meidän arvojen ja Muiden arvojen välistä eroa, sitä, mikä kuuluu hyväksytyyn kulttuurisen järjestyksen piiriin, ja sitä, mikä puolestaan ilmentää kaaosta ja epäjärjestyttä. (Törrönen 2002, 525.)

Vaikka aikuisen on mahdotonta lapsen väkivaltaisuutta käsittää, on se silti mahdollista. Tästä syystä kaikkiin lapsen suusta tulleisiin tappamisjuttuihin, -uhkauksiin ja jopa vitseihin on syytä suhtautua tietyllä varauksella. (artikkeli 20.1.2006)

Kulttuurin analyttisellä sulkeistamisella tarkoitetaan tutkimuksellista orientaatiota, jolla huomioidaan sekä kulttuuri että tilannekonteksti (Jokinen ja Juhila 1999, 57–60). Jatkomon päiden huomioiminen tapahtuu sulkeistamalla kulttuuri pois analyysin alkuvaiheessa, jolloin siihen palataan vasta analyysia seuraavissa päätelmissä. Tilanteisuudesta tulee analyysin lähtökohtakonteksti diskursseja tunnistettaessa ja nimettäessä.

Tutkimuksellisesti kulttuurin analyttinen sulkeistaminen tarkoittaa sitä, että aineisto rajataan tarkasti ja analyysi on mahdollisimman aineistosidonnaista ja sensitiivistä. Analysoitava aineisto raamitetaan hyvin kevyesti jolloin säilytetään avoimuus aineistosta nousevien teemojen suhteen ja aineistovetoisen analyysijakson jälkeen tutkimustuloksia tai analyttisiä ideoita pohditaan suhteessa laajempiin konteksteihin. (Jokinen ja Juhila 1999, 57.)

Kulttuurianalyttisen sulkeistamisen ymmärrän ennen muuta diskurssianalyttiseksi pyrkimykseksi aineistosidonnaisuuteen tulkinta- ja analyysiprosessissa.

3.4. Aineiston kuvaus

Suurin osa lehtiaineistostani koostuu uutisista. Uutinen on omanlaisensa kertomisen muoto omanlaatuisine piirteineen. Toimittaja tai kolumnisti kirjoittaa tekstinsä, jonka samassa kulttuuriympäristössä elävät ymmärtävät. Erilaisia dokumentteja ja tilastotietoja käytetään usein vakuuttamaan lukijaa tiedon objektiivisuudesta ja asiantuntemuksesta. Artikkelit ja kolumnit on suunnattu suurelle yleisölle, ja siksi kirjoitukselta vaaditaan sekä ymmärrettävyyttä että kiinnostavuutta.

Journalistisella hierarkialla tarkoitetaan sitä, että objektiivisella tiedolla on suurempi uutisarvo kuin subjektiivisella tiedolla. Journalismissa tätä pidetään siirtymisenä tärkeämmästä vähemmän tärkeään (Glasser ja Ettema 1989). Hierarkian tarkoituksena on auttaa lukijaa hahmottamaan nopeasti uutisen keskeinen sisältö, jonka tiivistymä on otsikko. Asia, joka esitetään otsikossa kehystää tarkastelua (Nikunen 2005, 75). Lukija on subjekti, joka rakentuu sosiaalisista ja kulttuurisista kokemuksistaan, ja tämän takia hän toimii sanoman ja kulttuurin vuorovaikutuksen kanavana (Fiske 1992, 131). Lukija ei lue uutisia välttämättä journalistisen hierarkian mukaisesti. Lukija aloittaa yleensä otsikosta ja saattaa sen jälkeen silmäillä artikkelin leipätekstiä tai siirtyä seuraavaan artikkeliin. Otsikoiden lukeminen edellyttää kulttuurista tietoa. Otsikkona voi olla esimerkiksi: "Halonen lomailee Thaimaassa – eteläosa julistettiin poikkeustilaan" (Nikunen 2005, 81). Kulttuurista tietoa esimerkissä on ainakin se, ettei otsikon alkuosa ole kausaalisuhteessa otsikon loppuosaan. Kulttuurinen tieto nostaa esiin lukijan huolen presidenttimme turvallisuudesta. Uutisen muita osia silmäillessään lukija saattaa pysähtyä esimerkiksi tekstissä esiintyviin väittämiin, jolloin lukeminen ei noudata uutisen laatijan järjestystä. (Nikunen 2005, 76) Kulttuurinen tieto sisältyy myös lasten ja nuorten ryhmien nimittelyihin. Moottoripyöräjengisiin liitetään helpommin negatiivisia asioita kuin esimerkiksi partiotyttöihin. Kulttuurinen tieto liittyy uutisten ymmärrettävyyteen ja kirjoittajan näkökulman hyväksymiseen, koska tiettyyn ryhmään kuulumiselta odotetaan tietynlaista käytöstä. Kirjoittajan on näin helpompi valita kulttuurisen tiedon kautta ottaako hän esimerkiksi subjektin vai objektin näkökulman tapahtumaan.

Sanomalehtiartikkeleissa on mahdollista luokitella ihmisiä ja kertoa heistä laajastikin, mutta nimen mainitseminen on harvinaista. Kerrontaa rajoittavat ymmärrettävyys, lainsäädäntö ja eettiset säännöt. Lasten ja nuorten kohdalla kerrontaa rajoittavat seikat korostuvat. He ovat osallisina teksteissä maininnoilla lapsi, nuori, nuorukainen, tyttö, poika tai nuori mies. Usein yhdelle henkilölle riittää uutisissa yksi maininta.

Uutisessa toimittajakertoja on useimmiten näkymättömänä. Häntä ei voi havaita tekstistä minä - muotoisilla teksteillä kirjoittajan näkökulma eli positio on asiaa ylhäältä päin tarkastelevaa. Näkymättömyyden havaitsee, kun uutista vertaa esimerkiksi maailman menossa mukana olevasta näkökulmasta. Eksplisiittisellä näkökulmalla tarkoitetaan yhdistelmää, jossa kirjoittajan positio on sekä ylhäältä päin että muiden kanssa elävän ihmisen näkökulma.

Kausaliteettia ja uutisen juonta rakennettaessa otetaan huomioon se, mikä olisi uskottava selitys kategorioiden tarjoamin ehdoin (Sacks 1984). Mishlerin mukaan uutiseen rakennetaan kategorioilla dramaattisuutta. Silminnäkijäkategoria lisää uutisen autenttisuutta, vaikka itse uutinen koskisi vieraita ihmisiä. Pienikin tapahtuma voi olla merkittävä uutinen, jos osallisenä on lähiomaisen tai julkisuuden henkilön kategoriaan kuuluva henkilö. Kausaliteetin reunaehtona on uskottava selitys, miksi tiettyyn kategoriaan sijoittuva henkilö toimi niin. Lukija pohtii uskottavia ja ymmärrettäviä selityksiä myös kulttuurisesti hyväksyttävien selitysten kautta. Uutisen kohteena oleva tavallinen ihminen joutuu kategoriaan erikoinen, poikkeava tai rikollinen, jos uutisen tapahtumaa ei voida selittää tavallisena syynä. Tavalliseen kategoriaan voidaan sisällyttää myös ajatus tavallisesta juoposta tai tavallisesta rikollisesta, mikä on tulkittava leimaavuudessaan jollakin tavalla positiivisena kontekstissaan. Uutisten kohteiden kategorisointi lähenee sosiaalista konstruktionismia, johon kuuluu ajatus, että sosiaalisesti rakennetut kategoriat määrittävät ja antavat merkityksiä erilaisille ilmiöille ja tapahtumille (Mishler 1987, 14.).

3.5. Tutkimusaineiston kerääminen ja järjestäminen

Aineistoon tutustuminen tapahtui lukemalla sitä useaan kertaan. Lehtiartikkeleita lukiessani minulle syntyi alustava näkemys sen tulkinnasta. Heiskala (1990, 246–248) suosittaa Straussiin (1987) vedoten tutustumaan ensin aineistoon ja tekemään alustavaa tulkintaa. Aineiston teemoittelu ei ole diskurssianalyttinen keino, mutta se antoi informatiivisesti kuvaa aineistostani. Samalla sain vastauksen tutkimuskysymykseni ensimmäiseen osaan: mitä. Lasten ja nuorten syrjäytymiseen liittyvät teemat vaihtelevat mediassa eri vuosina (ks. Johansson 2004, 30–40). Luokittelin aineistoa aluksi juttutyypin mukaan. Sen jälkeen luokittelin juttutyypit otsikon, päivämäärän ja kirjoittajan mukaan. Lisäsin otsikoiden alle jutun teeman, jos se ei ilmennyt otsikosta. Pelkistetysti ilmaistuna etsin vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: kuka kirjoittaa ja mitä kirjoittaa? (Ks.liite)

Tutkimukseni kokonaisuaineisto koostuu 84:sta erilaisesta juttutyypistä. Kolme yleisintä juttutyyppiä olivat uutinen (42 kpl), lukijan kirjoitus (27 kpl) ja pääkirjoitus (10 kpl).

Uutinen -juttutyypissä lasten ja nuorten syrjäytymisriskiin liittyviä teemoja olivat: neuvolatyöhön, nuorten päihteiden käyttöön, myyntiin, alkoholiveroon, rattijuopumukseen, huoltajuuteen, alkoholiveroon, viina välitykseen, avun saantiin, nuorten keskinäiseen valistukseen ja pussikaljaan liittyvät teemat. Teemoja olivat myös: peliriippuvuus, surmat, ryöstöt, murhat, seksuaalirikokset, lastensuojelun tapaamiset, sijoitukset, tukiperheet ja maksut. Näiden lisäksi teemoja olivat: alaikäisten pikaluotot, yksinhuoltajuus, vankien kuntoutus, työttömyys, huono-osaisuus, työpajat, masennus ja terveys. Tässä juttutyypissä kirjoittajina olivat toimittajat omilla nimillään. Vain viidessä uutisessa (42:sta) ei kirjoittajaa mainittu.

Lukija kirjoitusten lasten ja nuorten syrjäytymisriskiin liittyviä teemoja olivat: kasvattajat ovat pitäneet hyvin huolta lapsistaan, huonot opettajat, huoltajan oikeus, viina tappaa, varoitusarrat olutpulloissa, alaikäisten ryypiskely, päätäjille järki käteen ja narkomaanien hoito. Teemoja olivat myös: perheiden tukeminen, lastensuojelulain uudistaminen, huostaanotto: lapsen oikeutena erityiseen suojeluun ja huolenpitoon, ammattilaisten näkökulmasta, kouluongelmien kannalta, mistä apua pakkohuostaanotoissa ja huostaanotto kaupankäyntinä. Näiden lisäksi teemoina olivat: hoitotakuu, lastenpsykiatrit tuomareina, tapaamismaksut, tasaveroisuutta heikompiosaisten kustannuksella, lapsipolitiikka, kriisi sosiaalitoimessa. Lehden lukijat esiintyivät nimimerkkeinä, omilla nimillään ja ammattilaiset myös titteleillään.

Pääkirjoitusten lasten ja nuorten syrjäytymisriskiin liittyviä teemoja olivat: aikuisten ryhtiliike paikallaan nuorten alkoholinkäytössä, opettajikin kiusataan, lapsen tekemä surma, nuoret valistamaan nuoria huumeasioissa, tuhopoltto, seksuaaliset tabut murtumassa, nuorten tekemä ilkivalta, erityisopetus ja nuorten masennus. Pääkirjoitusten kirjoittajien nimiä ei mainittu.

Teemoittelun jälkeen valitsin lähempään tarkasteluun 15 artikkelia (84:stä), joiden tekstit käsittelivät nuorten rikollisuutta. Analysoitavista artikkeleista kymmenen on uutisartikkelia ja pääkirjoituksia on viisi, jotka käsittelivät lasten ja nuorten rikkeitä tai rikoksia. Alkoholiiin ja muihin päihteisiin liittyvän aineiston rajasin analyysin ulkopuolelle, koska päihtymystä ei liitetty rikoksiin tai rikkeisiin. Niissäkin artikkeleissa, joissa puhuttiin nuorten päihteiden hallussapidosta, ei sitä nimetty rikkeeksi tai rikokseksi.

3.6. Aineiston analyysi

Tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat ja analyysissa sovellettavat menetelmät ovat dialogissa keskenään ja tukevat havaintojen ja johtopäätösten tekemistä (Ks. Luostarinen ja Väliaverron 1991, 135). Tutkimusmenetelmäni toteutus edellyttää analyysin mahdollisimman tarkkaa kuvausta, jotta lukija voi seurata sitä ja arvioida sen johdonmukaisuutta. Diskurssianalyysin luotettavuus perustuu sen toistettavuuteen tai seurattavuuteen. Esittelen aineistoni luokittelu- ja tulkintasäännöt mahdollisimman yksiselitteisesti. Suorien lainauksien tarkoituksena on osoittaa tutkimuksen aineistolähtöisyyttä. Lainaukset ovat pala maailmaa, mutta ne edustavat sitä kulttuurista kokonaisuutta, jonka osia ne ovat. Aineistossani lainaukset edustavat tutkijan ja lukijan kulttuurin ydinaluetta, joka yleisesti tiedetään mutta jota välttämättä ei tiedosteta. Diskurssianalyttinen tekstien tulkinta on myös uusia merkityksiä tuottava. Lasten ja nuorten osalta tavoitteeni on tuoda esiin aineistostani syrjäytymisen hegemonisia ja tiedostamattomia diskursseja. Samalla etsin näitä purkavia diskursseja. Vaihtoehtoisten käsitteellistämistapojen tuottamista pidetään diskurssianalyysin parhaimpana antina (Ilmonen 2001, 108; Potter ja Wetherell 1987, 175). Kielellinen vuorovaikutus ei siis ole vain informaation välittämistä lasten ja nuorten tilanteesta, vaan erilaisten asiantilojen, asemien ja identiteettien tuottamista. Näin yhteiskunnassa vallitsevilla diskursseilla on myös käytännön institutionaalisia vaikutuksia (ks. Foucault, 2000).

Analyysi alkoi vastaamalla kysymykseen: mitä aineistossa kirjoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Aineisto oli sellaisenaan tallennettu tekstin-käsittelyohjelmaan, joten se oli helposti käsiteltävissä. Aineistoni analyysin aloitin lajittelemalla ja etsimällä teemoja. Pohdin sitä, mitä toimittaja kullakin ilmaisullaan kulloinkin teki tai tuli tehneeksi. Artikkelin funktio ei rajoitu toimittajan tarkoittamaan vaikutukseen. Yhteiskunnalliset ja paikalliset funktiot ovat potentiaalisina läsnä tai aktualisoituvat kirjoittajien ja lukijoiden välillä. Kulttuurin analyttisellä sulkeistamisella keskityn aineiston rajaamiseen ja sensitiivisyyteen, jotta olen avoin aineistosta nouseville teemoille. Artikkelien laajempia funktioita pohdin aineistosidonnaisen analyysin jälkeen kunkin diskurssin lopussa. Paikallisissa diskursseissa minua kiinnostaa, mitä tarkoitettuja ja tarkoittamattomia funktioita artikkelien teksteillä on. Kielellä on sosiaalinen funktio, mikä tarkoittaa analyysissäni sitä, että etsin lasten ja nuorten syrjäytymiselle annettuja merkityksiä sosiaalisesta toiminnasta. Artikkelikohtaiset tekstit lasten ja nuorten syrjäytymisestä, erityisesti rikollisuudessa, tuovat kielellä käytöllään esiin laajoja, yksittäiset tilanteet ylittäviä ideologioita seurauksia. (Potter ja Wetherell 1989, 178; Jokinen ym. 1999, 42–45).

Diskurssien tunnistamiseksi nostan artikkelien lausumista erilaisia objekteja eli kohteita, joita havaitsen (ks. Suoninen 1993, 61). Näin esimerkiksi ammatillaiset, asiantuntijat, rikolliset, lapset, nuoret, vanhemmat ja median prosessit määrittävät joko syrjäytymisen kohteiksi tai sen osiksi eri diskursseissa. Analysoin aineistosta erikseen diskurssien tunnistamista varten kielenkäytön yhtäläisyyksiä ja eroja, jotka koskevat suoraan näitä teemoja.

Analyysissäni havaitsen muodostamissani diskursseissa kielenkäytön eroja ja yhtäläisyyksiä, joilla tehtiin ymmärrettäväksi lasten ja nuorten syrjäytymistä tai sen teemoja. Olen kiinnostunut erityisesti rikollisuus teemasta syrjäytymisriskinä. Tulkintakehyksenäni ovat syrjäytymisen ulottuvuudet ja retoriset keinot. Kielenkäytön alueiden tunnistamisessa merkityssysteemit olivat aineistossani pieninä palasina. Palasten tunnistaminen merkityssysteemien osaksi tarkentuu ja muuntuu tekemäni analyysin aikana. (Ks. Jokinen ym. 1999; Johansson 2004, 4)

4. LASTEN JA NUORTEN RIKOSTEN JA RIKKEIDEN TULKITTUA TODELLISUUTTA JA PUHEILLE ANNETTUJA MERKITYKSIÄ

Tutkimuskysymykseeni "miten" lasten ja nuorten syrjäytymisriskistä kirjoitetaan aineistossani, pyrin vastaamaan diskurssianalyysin avulla. Luomani diskurssit ovat tulkintaa, jonka luotettavuuteen pyrin tuomalla esiin päättelypolkujani ja tieteellistä keskustelua mahdollisimman selkeästi.

Hahmotan aineistostani kolme selkeää ja erilaista diskurssia. Nimeän diskurssit seuraavasti:

Osallisena kohussa -diskurssi (3 artikkelia) sisältää ajatuksen julkisuuteen pääsystä rikosten tai rikkeiden avulla. Julkisuuden tavoittelusta itsessään on tullut merkittävä kulttuurinen tavoite, jonka saavuttamisessa ei rikoksella saatavalla taloudellisella hyödyllä ole merkitystä. Osa lapsista ja nuorista toteuttaa rikoksia ja rikkeitä ja osa seuraa diskurssissa tätä julkisuustavoittelua.

Toinen diskurssi on nimeltään **turvallisuusuhkadiskurssi** (9 artikkelia), mikä sisältää ajatuksen lapsista ja nuorista turvallisuusuhkana rikosten ja rikkeiden kautta yhteisölleen, itselleen ja toisilleen.

Kolmas diskurssi on **vastuusta vapauttamisen diskurssi** (3 artikkelia), jossa lapset ja nuoret vapautuvat rikosten tai rikkeiden seurauksista.

Aikuiset tuottavat teksteissä näitä diskursseja, osaksi ammattinsa perusteella, mutta myös vanhemmuutensa tai omien kokemustensa perusteella. Lasten ja nuorten oma ääni on vähäinen ja osaksi jopa olematon.

4.1. Osallisena kohussa -diskurssi

Ensimmäinen ote käsittelee hautakiven kaatamista Keravalla. Nuori tyttö pääsee artikkelin otsikkoon, vaikka hänen osuutensa tapahtumiin todetaan pieneksi. Nuoruus, sukupuoli ja saatananpalvonta tuottavat julkista kohua. Tekojen motiiviksi poliisi arvioi julkisen kohun aiheuttamisen. Kohun mahdollisti lehtien laaja kirjoittelu.

*Ote 1: **Yhdessä Keravan hautakivi-iskussa oli mukana myös 17-vuotias tyttö** (K-U 14.1.2006)*

Päätökijät kaksi 20-vuotiasta miestä

Keravan hautakivi-iskuista syytetään kahta 20-vuotiasta miestä ja 17-vuotiasta tyttöä. Tytön osuus tapahtumiin on kuitenkin mitättömän pieni. Hän oli mukana yhdessä iskussa ja osallistui vain noin kymmenen kiven kaatamiseen. Miehet saavat syytteet neljästä hautarauhan rikkomisesta ja kahdesta törkeästä vahingonteosta. Jutun oikeudenkäynti alkaa myöhemmin

tänä keväänä. Syyteharkinta valmistui perjantaina. Miehet kaatoivat 2200 hautakiveä ja ristiä neljässä eri hautausmaaiskussa vuosina 2004–2005. Syytteiden mukaan kaikilla kerroilla oli kysymys hautarauhan rikkomisesta, mutta vain kahdella kerralla törkeästä vahingonteosta. Ensimmäisessä iskussa kaadettiin 354 kiveä, toisessa 908, kolmannessa 318 ja viimeisessä viime heinäkuussa tehdyssä iskussa 619 kiveä. Törkeinä vahingon tekoina kihlakunnansyyttäjä **Mikko Männikkö** pitää toista ja neljättä iskua. Ensimmäisessä ja kolmannessa on hänen mukaansa kysymys vain hautarauhan rikkomisesta. Männikkö ajaa asianomistajien puolesta vain aineellisia vahinkoja. Jotkut asianomistajat ovat esittäneet korvausvaatimuksia myös henkisistä kärsimyksistä. Teoista aiheutui yli 20 000 euron vahingot. Miehet jäivät kiinni melko pian heinäkuisen iskun jälkeen.

Motiivina julkisen kohun aiheuttaminen

Yhden kiven kaataminen kesti miehiltä vain muutaman sekunnin. Enemmän aikaa kului siihen, kun he siirtelivät kivien alta ensin pois lyhtyjä ja muita särkyviä esineitä, etteivät ne olisi menneet rikki. Aineellisten vahinkojen aiheuttaminen ei ollut heidän motiivinsa. Lyhtyjen siirtely saattoi liittyä siihen, että kiven kaatumisesta olisi aiheutunut meteliä. Suurimmat vahingot kiville aiheutuivat, kun ne kaatuessaan osuivat toisiinsa. – Toisella miehellä on ollut jonkinlaista kiinnostusta saatananpalvontaan, mutta päämotiivina oli vain julkisen kohun aiheuttaminen, Männikkö kertoo. Kohua iskut aiheuttivatkin. Lehdet kirjoittivat niistä paljon. Julkisuuden saaminen teoille muuttui lopulta iskujen motiiviksi. Suurimman työn poliisitutkimuksissa tuotti vahinkoja kärsineiden asianomistajien tavoittaminen. On mahdollista, etteivät kaikki korvauksia vaativat ole vielä tiedossa. Korvausvaatimuksen voi tässä vaiheessa ilmaista suoraan syytevirastoon. Hautarauhan rikkomisesta maksimirangaistus on vuosi vankeutta. Törkeän vahingonteon minimirangaistus on neljä kuukautta ja maksimi neljä vuotta vankeutta.

Lehtikirjoituksen otsikkoon nostetaan tapahtumissa mukana ollut alaikäinen tyttö, vaikka hänen osuutensa todetaan pieneksi. Kolme vuotta vanhemmat pojat saavat pienemmän otsikon ingressissä, vaikka he olivat iskun varsinaisia tekijöitä. Alaikäisyys ja sukupuoli nostetaan esiin merkittävänä, ja niiden kautta asiasta tehdään uutinen. Alaikäinen tyttö osallistui neljästä hautakivi-iskusta vain yhteen, ja siinäkin hänen roolinsa oli artikkelissa määritelty ”mitättömän pieneksi”. Tulkitsen otsikkoa siten, että 17-vuotias poika ei olisi saanut niin suurta fonttikokoa otsikossa, jos edes olisi päässyt otsikkoihin. Medialla on taipumus määrittää nuorille, tytöille ja pojille, vallitsevaa järjestystä hajottavia tai horjuttavia toimija-asemia (Törrönen 2004, 60). Tässä otteessa uutisoidaan tyttöjen roolimutoksista liittämällä tyttö ”poikamaisiin” rikkeisiin, jollaisia hautarauhan rikkomisen ja hautakivien kaataminen ovat.

Salmen (2004, 78) tutkimuksen mukaan sukupuolella on merkitystä nuorten rikkomusten tekemisen suhteen. Pojat tekevät rikkomuksia tyttöjä enemmän. Poikkeuksena ovat tyttöjen syyllistyminen useammin kotoa karkaamiseen ja kotoa varastamiseen. Salmen tutkimustieto vahvistaa kulttuurista oletustani sukupuolen merkityksen korostamisesta otsikossa. Otteesta ei kuitenkaan ilmene halutaanko otsikoinnilla vahvistaa yleistä tyttöihin liittyvä stereotyyppia poikkeuksen kautta vai tuoda esiin jännite muutoksen ennakoimiseen.

Joka tapauksessa otsikossa nuoren tytön liittäminen iskuryhmään ja rikossarjaan otsikkotasolla muutti muidenkin tyttöjen julkista roolia nopeasti kulttuurissa, jossa hautarauhan rikkominen ja vahingonteko on rangaistavaa. Hautarauhan ymmärrän edustavan sellaista kulttuurista näkemystä, jossa sen rikkomista pidetään itsestään selvästi loukkaavana vainajia ja heidän omaisiansa kohtaan. Toisinpäin tarkasteltuna isofonttiseen otsikkoon pääseminen edellytti nuorta ikää, tytön sukupuolta ja erikoista rikoslajia. Julkisuuteen pääsy antaa tytölle tulkintani mukaan sellaisia positioita kuin julkkis, anti-sankari tai kovis. Tytön kannalta hänen saamansa negatiivinen julkisuus saattaa antaa voimakkaamman elämänhallinnan tunteen kuin hyvä käytös. Hän sai kokemuksen siitä, miten media toimii. Kulttuurisen näkemyksen mukaan taas tytön asemaa tulkitaan erityisen paheksuttaviksi, mikä saattaa antaa hänelle tunteen, että on joku jonka ympärillä media hyörii hetken (ks. Helne 2002, 34). Tytön muuttuvat roolit luovat kohudiskurssissa hänelle median hyväksikäytön mahdollisuuden.

Lauseella "Yhden kiven kaataminen..." lukija viedään itse tapahtumapaikalle. Kivien kaatamista mitataan sekunneilla. Sitä ennen kuitenkin siirretään särkyvät esineet pois. Lukija seuraa paikalla tilannetta, jossa hautakivien tai esineiden rikkominen ei ole tarkoitus. Retorisena keinona on pysäytetty kertomus. Lukijalle jää kysymys, miksi kivet piti kaataa? Toimittaja antaa vastauksen retoriseen kysymykseen: julkisuuden vuoksi. Median voi tulkita olevan tässä otteessa luomansa spehtaakkelin kautta hautarauhan rikkojien kanssatoimija tai ainakin kanssaseuraaja. Median saa liikkeelle julkista kohua aiheuttavan uutisen mystisyys. Tulkitsen lauseen "Lehdet kirjoittivat niistä paljon" liittyvän juuri aiheen mystisyyteen, koska pelkkä kivien kaatelu ilman meteliä tai vahinkoa ei olisi kovin kiinnostava uutinen. Kyse on enemmänkin pelosta, että kyse olisi nuorten hallitsemattomasta käytöksestä jonkin rituaalin yhteydessä. Nuorten poikkeavassa käyttäytymisestä käytettävä sana "saatananpalvelonta" viittaa ritualismiin (Sipilä 1982, 24). Kuolemaan liitetään usein mystisiä ja maagisia merkityksiä. Laitinen (2009) korostaa, ettei kuolemasta puhumattomuudessa (tabussa) kyse ole tiedon vajavuudesta, vaan tiedon korvaamisesta uskomuksilla. Uskomukset voivat olla epäviisaita, jopa tyhmiä. Siitä huolimatta ihmiset uskovat niihin. Mukaan meneminen usko-

muksia ylläpitäviin yhteisöihin, esimerkiksi saatananpalvojiin, tapahtuu usein enemmän sosiaalisista kuin ideologisista syistä. Yksilö ei voi kyseenalaistaa tällaisen yhteisönsä arvoja, aatteita tai käytäntöjä ilman sanktiota. Sanktion pelko luo yhteisölle tabun luonteen. Vaikka media helposti demonisoi tällaisissa yhteisöissä esiintyvän pahan, on kyse kuitenkin idealistisesta pahasta. Idealistiseen pahuuteen sisältyy kysymys heistä, jotka eivät kuulu meihin tai eivät ole kaltaisiamme (Laitinen 2009, 6–7.). Idealistinen pahuuden käsite lähenee mielestäni syrjäyttämisen käsitettä yhteisön tasolla, vaikka selkeitä sanktioita ei olisikaan havaittavissa.

Syyttäjän puhujakategoriasta käsin lukija vakuutetaan, ettei saatananpalvonta ole tekojen motiivi, vaikka siitä on saatu viitteitä. Ranskalainen viiva otteen alussa viittaa suoraan lainaukseen, jossa puhujakategoria vaihtuu toimittajasta suoraan syyttäjään. Julkisen kohun kohteeksi pääseminen annetaan teon motiiviksi syyttäjän kategoriasta käsin. Puhujakategoria on vakuuttava, koska syyttäjän argumentit punnitaan vielä oikeudessa. Toimittaja vahvistaa saman asian viittaamalla lehtien kirjoittamisintoon. Maininnalla ”lehdet kirjoittivat” lukijaa etäännytetään aiheesta. Jos tässä yhteydessä olisi käytetty muotoa ”toimittajat kirjoittivat”, olisi retorinen kysymys jäänyt ilmaan. Kulttuurisena oletuksena ymmärrän, että toimittajat haluavat kirjoittaa mieluummin nuorten rikoksiin liittyvistä mystisistä asioista kuin julkisuuteen hinnalla millä hyvänsä pyrkivistä nuorista.

Seuraavassa otteessa nuoret ja koulun henkilöstö ovat osallisina kohussa lehden lukijoina ja lukemansa tulkitsijoina. He ovat kohun aiheuttajien ikätovereita tai kasvattajia. Kohun osallisuuden kautta he ylläpitävät kohun aiheuttajien mainetta, mutta nuorten pelko väärään seuraan joutumisesta lisää välimatkaa ”porukkaan”.

*Ote 2: **Lehtijuttuja luettu kilpaa** (K-U 26.1.2006)*

*Jokelan koulukeskuksessa uutinen 15-vuotiaan pidätyksestä oli päivän puheenaihe. Aikuisten ja nuorten käsitykset koulun ilmapiiristä erosivat kuitenkin toisistaan. Täällä velloo nyt kaikenlaisia huhuja ja tunnelma on suoraan sanottuna järkyttynyt, rehtori Helena Kalmi kuvaili. Kuraattori Marika Pesun mukaan tunnelma oli kaoottinen ja ilmapiiri ristiriitainen. Hänen mukaansa Jokela koetaan nyt turvattomaksi paikaksi, vaikka tosiasiasa turvallisuus on parantunut kun tuhopolttojen sarja saatiin poikki. Yksi huhuista liittyi siihen, että polttopulloiskun kohteeksi joutuneessa talossa asuva poika olisi loukannut polttopullon heittäjää jotenkin aivan poikkeuksellisella tavalla iskua edeltäneissä kotibileissä. Riitaa oli ollut, mutta rikoskomisario **Pekka Heikkisen** mukaan mitään rikollista ei kuitenkaan tapahtunut. Silti bileiden jälkeen polttopullon heittäjä ensin pahoinpiteli toisen nuoren parin kaverinsa kanssa ja myöhemmin heitti polttopullon tämän kotitalon*

*seinään. Koulun käytävillä polttopulloisku ja kotibileet liitettiin tiukasti toisiinsa. Taustalla olevasta tuhopolttojen sarjasta koulussa ei vielä tiedetty tiistaina. Lehtijuttua aiheesta on luettu kilpaa, lukiolainen **Tuomas Pulsa** sanoi. Ei tunnelma mitenkään kaaottinen ole. Koulu jatkuu ihan normaalisti, **Johanna Leander** kuvaili. Oppilaiden mukaan lauontain tapahtumat ovat pienen yläasteikäisen joukon tekosia. Porukan maine on entuudestaan tuttu. Rehtori Kalmin mukaan opettajakunnalle tuli täydellisenä yllätyksenä, että jotkut yläasteen pojat ovat sekaantuneet laittomuuksiin.*

Sijoitan otteen 2 kilpailuyhteiskuntaan, jonka voittoa tavoitteleva luonne heijastuu myös koulumaailmaan. Koulumaailman paineiden lisäksi nuorilla on kulttuurissamme tarve päästä julkisuuteen ja siihen päässeitä seurataan aktiivisesti. Suuret ikäluokat, aikuiset, saattavat olla nuorten julkisuuteen pääsyn esteenä, mikä lisää painetta. Julkisuuteen pyritään vaikka laittomin keinoin (Kivivuori 2009, 163–164). Ote 2 on erillinen osa tapaukseen liittyvästä uutisoinnista. Se luo oletetun lukijakategorian, nuorten, kautta rajan osallisena kohussa -diskurssin ja turvallisuhkadiskurssin välille. Nuoret on sijoitettu tässä otteessa esimerkeiksi siitä, miten he lukevat uutista ja kommentoivat sitä. Heille lehdestä luetut rikokset saavat merkityksen julkisena kohuna, jonka subjekteja ovat heidän tuntemansa saman koulun oppilaat. Ote 2 vie lukijan toimittajan välityksellä kouluun, joka sijaitsee julkisuuteen tulleen rikoksen tapahtumapaikkakunnalla. Se jatkaa nuorten osallisena kohussa -diskurssia tapahtumien seuraajien eli nuorten näkökulmasta. Tiedon välittäjänä toimii paikallismedia, sanomalehti. Autenttista vaikutelmaa lisää nuorten kontekstiin sijoittuva lehti uutisten kommentointi. Toimittajan tiedossa on jo puheenaiheena olevan tuhopolton liittyminen tuhopolttosarjaan, mutta sitä ei ollut tiedossa haastattelutilanteessa.

Osallisena kohussa -diskurssissa media on läsnä myös julkisen kohun seurannassa. Otsikon suoran lainauksen passiivimuodolla lukija etäännytetään tapahtumista ja viitataan nuorten lukijaryhmään. Metafora kilpailusta viittaa tässä yhteydessä enemmänkin aktiiviseen lukemiseen kuin varsinaiseen kilpailuun. Aktiivista lukemista helpottavat tv-sarjoista tutut piirteet, kuten huhut, rikoksen taustalla olevat riidat ja pääsy poliisiin kautta rikoksen tutkijan maailmaan. Nuorten lukukokemukseen voi helposti ajatella sisältyvän viihteellisiäkin piirteitä. Lehtijuttujen aktiivinen lukeminen kertoo osallisena kohussa -diskurssissa epäiltyjen saavan rikollisuuden kautta paljon huomiota, ainakin koulussa. Aikuiset ja nuoret on sijoitettu eri puhujakategorioihin. Aikuisten ihmettelyä ja huomiota rikosten seurauksista sijoitetaan rehtorin ja kuraattorin puhujakategorioihin eli koulun henkilöstön kategorioihin. Puhujakategorioilla päästään koulun tunnelmaan ja ilmapiiiriin sisältäpäin, mikä lisää uskottavuutta ja autenttisuutta. Aikuisten ja nuorten katego-

rioiden välille luodaan jännite, koska aikuiset ovat huolissaan ja järkyttyneitä tapahtumista, mutta nuoret eivät ole. Haastateltavat puhuvat toistensa ohi. Aikuisien puhujakategoriassa kyse on tunteiden ja tapahtumien välisestä ristiriidasta, jota purkaa kuraattorin maininta turvattomuuden parantumisesta tuhopolttojen sarjan päätyttyä. Kuraattorin puhujakategoriasta syntyy luotettava arvio paikkakuntatason turvattomuuden tunteen ja tosiasiallisen tilanteen välille. Rehtorin huolen voisi liittää turvallisuusuhkadiskurssiin sillä perusteella, että uhrina olisi yhteisö tai sen turvallisuus. Kuraattorin puhe palauttaa otteen 2 kuitenkin takaisin osallisena kohussa diskurssiin: tuhopolttojen sarja saatiin poikki.

Nuoret kiistävät kaoottisuuden ilmapiirin ja toteavat koulutyön jatkuvan normaalisti. Oppilaiden kommentissa käytetään etäännyttämistä retorisena keinona; siinä viitataan pieneen yläasteikäisten joukkoon, jonka maine on ainakin nuorille entuudestaan tuttu. Etäännyttämisellä tehdään välimatkaa muiden oppilaiden ja tämän ”porukan” välille, mikä auttaa heitä suhtautumaan tilanteeseen rauhallisesti. Nuoret eivät puhu yksittäisestä rikoksen tekijästä, vaan ”porukasta”. Porukka on tässä yhteydessä pientä joukkoa rennompia puhekielinen ilmaisu. ”Porukan” tekemisiä ei voi kokonaan eritellä yksilöiden käyttäytymiseksi (ks. Allardt 1983, 12). Tulkitsen ”porukan maineen” tarkoittavan epäsosiaalista käytöstä, koska lehteä lukevan nuoren kategoriasta tarkasteltuna maineelle on olemassa sisältö, mutta sitä ei lukijalle kerrota. Sen lisäksi että ”porukka” on tuttu, myös sen tekemiset ovat tuttuja. Lauserakenteella tuotetaan koulussa olevien muiden nuorten ja pienen porukan välille toiseutta, jota sen saama maine ja lehtiartikkelin kohu vahvistavat. Rikoksia tehneen ryhmän nimeäminen ja tunteminen vähentää sen taholta tulevaa turvattomuutta muiden nuorten parissa. Tunteminen ja nimeäminen vähentävät pelkoa vääristä ystävästä, mikä nuorten käsityksissä on ystävien puutteen ohella keskeinen syrjäytymisen syy (Myllyniemi 2009a, 125). Toimittaja tuo sanonnalla ”Koulun käytävillä polttopulloisku ja kotibileet liitettiin tiukasti toisiinsa” esiin arkipäivän kriminologisen tulkinnan, joka liittyy rationaalisen valinnan tai tilannekohtaisen rikoksen ehkäisy – teorioihin (Törrönen 2004, 19). Tilanteen luoma houkutus tai tunnetila tekee kenet tahansa potentiaalisiksi rikollisiksi. Yhteiskunnan rakenteiden sijaan näissä teorioissa pohditaan sitä, millaiset tilannekohtaiset tekijät yllyttävät ihmisiä tekemään rikoksia. Tällöin jää pohtimatta esimerkiksi, millaiset sosiaaliset taustatekijät tekevät yksilöstä rikollisen. Ote 2:ssa näitä taustatekijöitä ei punnita, vaan vasta oikeudenkäynnissä, jossa käsiteltiin polttopullon heittämistä.

Ote 2 nostaa esiin syrjäytymiskeskustelun pysyvän aiheen, syrjäytyneiden tai syrjäytymisriskissä olevien tunnistamisen. Median huomio nuorten rikoksiin voi luoda kaksoiseksklusiota, jolla tarkoitetaan sitä, että rikolliset teot syrjäyttävät nuoret yhteisöstään ja mediassa käytävä keskustelu toistaa sitä

vahvistamalla negatiivista sosiaalista leimaa (Helne 2002, 170). Syrjäytyneiden tunnistamistarpeen taustalla voi olla tunnistajan, tai kuten otteessa 2, tunnistajien tarve määritellä sisäistetty tarpeensa kuulua johonkin, olla osa sosiaalista maailmaa, johon yhteisten pelisääntöjen noudattamattomat eivät kuulu. Ulvinen (2008, 1–2) puhuu kokemuksellisesta sosiaalisesta pakosta, joka on arkiyhteisössä vaikuttavaa sosiaalista kontrollia, yhteisön pelisääntöjen noudattamista. Yhteisö tuo mukanaan sosiaalisen pysyvyyskokemuksen, joka rakentaa käsityksen sosiaalisesta maailmasta sekä oikeina pidetyistä ajatuksista ja toiminnasta.

Sosiaalisen maailman löytymättömyys, jossa ihminen lakkaa olemasta kellekään, voi osaltaan selittää rikollista käytöstä, joka kohdistuu itseen tai toisiin. Syrjäytymisriskissä olevat voivat luoda myös oman sosiaalisen maailmansa, jonka olemassaololle halutaan dokumentteja ja vahvistusta esimerkiksi julkisen kohun kautta. Myös näin syntyneissä sosiaalisissa yhteisöissä tarve kuulua johonkin voi ylittää normien rikkomisesta tulevan pelon. Nuorten käsitysten mukaan syrjäytymiseen liittyvä pelko liittyy ennen muuta yksin jäämiseen eli toiseuteen ja yksinäisyyteen. Sosiaalisesta kanssakäymisestä ja sitä kautta myös sosiaalisesta kontrollista, irrottautuminen voi korvautua ideologisella mielikuvamaailmalla, jossa mukanaolijat kokevat olevansa sankareita ja yhteisönsä tukemia. Tämä edellyttää yhteisöltä palautejärjestelmää. Pysyvyyskokemus voi syntyä myös ilman sosiaalista kanssakäymistä esimerkiksi internetin välityksellä.

4.2. Turvallisuusuhkadiskurssi

Seuraavassa otteessa kehoitetaan suhtautumaan lapsen tappamispuheisiin, -uhkauksiin ja -vitseihin tietyllä varauksella. Lapsi voi olla turvallisuusuhka muille ihmisille, jopa omille perheenjäsenilleen. Lapsen ja nuoren ongelmien esiintymistä tulisi kyetä havaitsemaan ennen kohtalokkaita ratkaisuja.

Ote 3: *Lapsen tekemä surma kaikkein raskain ymmärtää*

(K-U 20.1.2006)

Väkivaltaisen kuoleman kokeneen pohjalaistytön kohtalo järkyttää maanlaajuisesti. Pahinta tragediassa on se, että surmatyön takana epäillään olevan tytön isoveljen – lapsi vielä hänkin. Viittausten siihen suuntaan, että lapsi tappaa, saa ihmiset tolaltaan surusta. Alaikäiset ovat viime vuosikymmeninä tehneet melko vähän surmatöitä ja pääosa tekijöistä on 15 vuotta täyttäneinä joutunut rikosoikeudelliseen vastuuseen. Alle 15-vuotiaat surmaajat ovat todella harvinaisia, mutta muutamia tapauksia Suomessakin

lähihistoriassa löytyy. Yksi räikeimmistä ja pelottavimmista nuorten tekemistä henkirikoksista koettiin Keravalla, jossa nuoriso riehui vuonna 2001 kohtalokkain seurauksin. Nuoret tappoivat ensin 57-vuotiaan miehen ja sitten 65-vuotiaansa eläkeläismiehen ja pahoinpitelivät vielä yhtä iäkästä naista. Jutun päätekijöinä olivat 17-vuotias nuorukainen ja 14-vuotias poika. Nuoret olivat paitsi juopotelleet, myös impanneet butaania kohtalokkain seurauksin. Perimmäistä motiivia ei teoille koskaan löytynyt. 14-vuotias joutui siis lastensuojelun piiriin, sillä alaikäisyyden vuoksi hänelle ei luettu syytteitä. Sen sijaan teko hetkellä 17-vuotias tuomittiin murhaan, tappoon, törkeään ryöstöön ja törkeän ryöstön yritykseen sekä lukuisiin omaisuusrikkoksiin. Keravan tapahtumat ovat tietysti ajaltaan, paikaltaan ja tyyppiltään kaukana pohjanmaan perhetragediasta. Vanhempien ja lähipiirin on tuskin koskaan mahdollista ymmärtää, mikä saa lapsen tappamaan sisarusensa – mikäli näin on tapahtunut. Siinä missä Keravan uhrien omaiset saivat tuntee puhdasta vihaa, perhetragediassa tunteesta tulee helposti kielletty. Toisaalta Keravan, Kurikan, ja sitä ennen muun muassa Kuopion sisarussurma vuonna 2000 ja Raumanmeren luokkatoverisurmat vuonna 1989 kertovat kaikki karua kieltään siitä, että ääritapauksissa lapsikin voi tappaa. Vaikka aikuisen on mahdotonta lapsen väkivaltaisuutta käsittää, on se silti mahdollista. Tästä syystä kaikkiin lapsen suusta tulleisiin tappamisjuttuihin, -uhkauksiin ja jopa vitseihinkin on syytä suhtautua tietyllä varauksella. Suurella todennäköisyydellä ne eivät johda mihinkään, mutta kysymisestä tai tarpeen mukaan jopa huolestumisesta ei ole pysyvää haittaakaan. Lapsen ja nuoren ongelmat eivät usein tule kello kaulassa. Pahinta on, jos lapsi tai nuori on omalla tavallaan yrittänyt herättää huomiota ja pyytää näin apua jo ennen kohtalokkaita ratkaisuja.

Ote 3 on pääkirjoitus. Retorisesta näkökulmasta tarkasteltuna tulkitsem sen edustavan pysäytettyä kertomusta. Oteessa on pysäytetyn kertomuksen rakenne havaittavissa. Kirjoituksesta puuttuu subjekti. Lapsia ja nuoria pitää kuunnella, mutta kenelle kehoitus on tarkoitettu? Pysäytetyllä kertomuksella ymmärrän motivoitavan kaikkia kuuntelemaan lapsia sillä korvalla, että heidän oirehtimisensa voi johtaa tappamiseen. Esimerkkinä suostuttelusta lasten tarkkailuun on lause: "Viittauskin siihen suuntaan, että lapsi tappaa, saa ihmiset tolaltaan surusta." Tällaista lausetta vastaan ei voi väitellä. Suostuttelun tavoitteena on muokata yksimielisyyttä lukijan kanssa siitä, että jokainen lapsen tekemä surma on surullinen ja turha tapahtuma. Yksimielisyyttä lukijan kanssa tarvitaan, koska artikkelissa yhdistetään eri vuosina tapahtuneita yksittäisiä traagisia tapahtumia maininnalla, että alle 15-vuotiaat surmaajat ovat todella harvinaisia. Kirjoittaja ei löydä teko tavoille, tilanteille, tajunnan asteelle, perimmäiselle motiiville tai rikostyyppille muuta tapauksia yhdistä-

vää seikkaa, kuin että tekijät ovat lapsia. Sen sijaan toimittaja poimii erottavan seikan esiin: "Siinä missä Keravan uhrien omaiset saivat tuntea puhdasta vihaa, perhetragediassa tunteesta tulee helposti kielletty." Lauserakenteella toimittaja ilmaisee perheen sisällä tapahtuvan surmatyön sosiaalisesti hyväksytyyn tunneskaalan rajoituksen. Puhdas viha oman perheen alaikäistä kohtaan, joka on surmannut saman perheen alaikäisen, ei kuulu hyväksytyihin tunteisiin. Lauseessa tulkitsen kuvattavan tabua. Sille on luonteenomaista, että ihmisistä, tässä tapauksessa perheen jäsenistä, tulee kohteita ja he menettävät toimijuutensa (Laitinen 2009, 15). Tabu tukee perheestä syntyvää kuvaa kyvyttömistä vanhemmista, joiden lapsi muodostaa uhan yleiselle turvallisuudelle. Alkaa perheiden luokittelu. Rakenteiden, tilanteiden tai ilmiöiden sijasta luokitellaan ihmisiä. Luokittelun kohteeksi joutuvalta perheeltä kysytään, millaisen lapsen olette kasvattaneet. Vanhemmat ovat altavastaajia, eivät keskustelun subjekteja. Luokitellut ihmiset menettävät ainutkertaisuutensa ja yksilöllisyytensä, heistä tulee luokkansa edustajia. (ks. Pohjola 2009, 251.) Pääkirjoituksessa tabuteema jätetään avoimeksi, eikä aineistossani siihen palata lehden muissa numeroissa.

Tulkitsen turvallisuusuhkadiskurssiin liittyvän piirteitä, joiden kautta siihen liittyviä ihmisiä asetetaan objekteiksi ja heidän toimijuuttaan rajataan tai se estetään kokonaan. Tällaiset asioiden käsittelytavat mediassa mahdollistavat syrjäytymisen prosesseja ja tuottavat toiseutta, patologisointia, kriminalisointia ja marginalisointia (Pohjola 2009, 249). Turvallisuusuhkadiskurssi lähentyi otteessa 3 osallisena kohussa diskurssia, jos tragediaihin osalliset ihmiset esiintyisivät omina persooninaan haastatteluissa. Mutta niin ei aineistossani tapahdu. Kansallinen suru, se, että jokin tapahtuma "saa ihmiset toltaan surusta", mahdollistaa paitsi uutisoinnin, myös tragediaan osallisten objektivoinnin. Alle 15-vuotiaiden tekemät surmat saattavat surun lisäksi herättää median huomion myös siksi, että niitä esiintyy harvoin. Toimittajan esiintuomissa esimerkeissä ei kuitenkaan löydy viittauksia siitä, että nämä alle 15-vuotiaat olisivat tehneet surmia julkisen kohun aikaansaamiseksi. Sen vuoksi sijoitan ote 3:n turvallisuusuhkadiskurssiin.

Ote 3:ssa käytetyn turvallisuusuhkadiskurssin keskeinen perustelu lasten tekemien surmien toisiinsa liittämiseksi on se, että "ääritapauksissa lapsikin voi tappaa". Pysäytetyn kertomuksen vuoksi otteessa 3 lukija jää tarkkailemaan "tietyllä varauksella" lasten ja nuorten puheita, uhkauksia tai vitsejä, jotta suurelta surulta ja perhetragedialta vältyttäisiin. Ilmaisuu viittaa kulttuurisesti lapsen puheeseen tappamisesta uhkauksina, vitseinä, johon pitäisi kiinnittää huomiota senkin uhalla, että kuulijaa voidaan syyttää ylireagoinnista. Otteessa luotu kuva on kuin suoraan sisäisen turvallisuuden raportista, jossa pidetään ihannelatena sitä, että "lapset ja nuoret ovat jatkuvasti jonkin viranomaisen seurannassa äidin raskaudesta alkaen siihen asti kunnes oppivelvollisuus päättyy" (SM 2007, 16).

Lapsi sana tässä yhteydessä viittaa lapseen yleensä, kollektiivisesti, ja samalla yhteen ainoaan lapseen. Ilmaisua "syytä suhtautua" rakentaa ohje- ja neuvolausetta, jota tukee lapsen kuulemisen yhteydessä käytetty passiivimuoto. Tulkitsemisen lauserakenteen korostavan kaikkien vastuuta lapsen kuulemisesta. "Kello kaulassa" on metafora, jolla ymmärrän toimittajan tarkoittavan vahingon tapaista tilannetta. Vaikka lapsi on yrittänyt herättää huomiota ja saada apua, on huolestuttavia piirteitä vaikea kuulla. Kuulemisesta tulisi herkistää vahingon ja murheen välttämiseksi. Ylireagointi lapsen puheisiin ei jätä sellaista pysyvää haittaa, jota vahinko jättäisi. Metafora (kello kaulassa) purkaa lapsesta tai nuoresta annettavaa kuvaa tietoisena surmaajana ja rikollisena. Metaforan avulla toimittaja välttää nimeämästä sen, kenellä aikuisella on vastuu jos vahinko tapahtuu. Superlatiivin käytöllä (pahinta) viitataan yhteisön aikuisten kykyyn tai kyvyttömyyteen lukea lasten ja nuorten käyttäytymistä avunpyyntönä. Yhteisön kyvyttömyys voi johtaa tilannekohtaiseen vahinkoon, joka järkyttää koko yhteisöä. Tulkitsemisen kirjoittajan tukevan otteessa 3 kansallista rikosensorjuntaohjelmaa (OM 1999, 2–4) ja rakentavan alkua sen paikalliseen rakentamiseen. Näin valtakunnalliset poliittiset trendit käyvät vuoropuhelua paikallisten tapahtumien kanssa. Vuoropuhelu joko tukee tai vastustaa valtakunnallisia trendejä.

Jos lasten tekemät surmat liittyisivät selkeämmin toisiinsa, voisi ote 3. liittyä vastuusta vapauttamisen diskurssiin, koska lasten käyttäytymiseen voisi ajatella liittyvän toisten matkimista, mitä mediassa saatu huomio voisi yllyttää. Koska tällaista matkimista ei aineistossani ole havaittavissa, liitän otteen 3 turvallisuusuhkadiskurssiin.

Seuraava ote kuvaa humalaista nuorta tekemässä yllytettynä rikosta, jolla olisi voinut olla vakavat seuraukset. Yllytetty nuori muodostaa turvallisuusuhkan, koska hänellä ei ole tilanteessa harkintakykyä. Rikosvälineen teko-ohjeet hän löysi internetistä. Tapahtuma liitetään toisiin tuhopolttoihin ja nuoren isän kuolemaan.

*Ote 4: **Kaveri lupasi sata euroa polttopullon heittämisestä taloon** (K-U 17.8.2006)*

OHJEET POLTTOPULLON TEKEMISEEN LÖYTYIVÄT INTERNETISTÄ

"Saat sata euroa jos palokunta tulee paikalle, kun heität polttopullon seinään". Tämä kaverin yllytys ja humalatila johtivat teinipojan mukaan siihen, että hän toteutti teon viime tammikuussa Jokelassa. Poika tiesi, että talon sisällä on ihminen, ja siksi Tuusulan käräjäoikeus tuomitsi hänet keskiviikkona surmaamisen yrityksestä vuodeksi ja 11 kuukaudeksi vankeuteen. Tuomiota alensi pojan ankea elämäntilanne tekohetkellä. Koska hänellä ei ole vastavia rikoksia tätä ennen, tuomio annettiin ehdollisena. Polttopullon heittämisestä oli edeltänyt pahoinpitely, jossa tuomittu ja kaksi muuta 14–16-vuo-

tiasta nuorta hakkasivat kadulla talossa asuvan 15-vuotiaan pojan. Talon sisällä oli tapahtumahetkellä pojan isä. Hän sai tuleen syttyneen seinän sammumaan viime hetkellä. Paloviranomaisen arvion mukaan talo olisi pian tuhoutunut ilmiliekkeillä. Ajatus tuhopoltosta oli tullut tuomitun päähän kostoaikeena. Pahoinpidelty poika oli kertonut isälleen pahoinpitelystä. Isä oli soittanut pahoinpitelijälle ja kertonut tekevänsä pojan pahoinpitelystä rikosilmoituksen. Polttopullon heittäminen oli kosto tästä uhkauksesta. Tuomittu nuori kiisti syyttäjän vaatiman tapon yrityksen ja kertoi oikeudelle halunneensa vain pelotella talon väkeä. Tuomio lievenikin tapon yrityksestä surmaamisen yritykseen. Koko tapahtumasarja alkoi kotibileistä, jossa hakkattu poika oli riitaantunut polttopullon heittäjän kanssa. Heittäjä päätti kostaa saatuaan bileistä hädän. Apua hän sai kahdelta kaveriltaan.

Polttopullon tekemiseen hän löysi ohjeet internetistä.

Pojan vaikeudet alkoivat isän kuoltua

Ennen kohtalokasta iltaa polttopullon heittäjä oli syyllistynyt vuoden sisällä kahteen muuhunkin tuhopolttoon. Rikostoverina niissä oli neljäs nuori, joka oli vuotta aiemmin, vuoden 2005 helmikuussa yksin murtautunut Jokelan koulukeskukseen ja sytyttänyt siellä tulipalon. Yhdessä nämä kaksi nuorta sytyttivät huhtikuussa tuleen musiikkistudion ja kesäkuussa tulipalon koulukeskuksen rakennustyömaalla. Päätekijän äiti kertoi oikeudessa, että pojan vaikeudet alkoivat edellisen vuoden marraskuussa, jolloin hänen isänsä oli kuollut.

Ote 4 kertoo saman vuoden tammikuussa tapahtuneen tuhopolton oikeuskäsittelystä. Tulkitseen otsikon kaveri-sanan valinnan etunimen sijaan viittaavan yllytyksen kulttuuriin. Kyse on paradoksista: jos toinen yllyttää sinua niin... Tässä otteessa kaverin yllytyksen perusteella tekoon syyllistynyt määritellään otsikossa helposti suostuteltavaksi, joka saa syyttää itseään seurauksista. Otsikolla luodaan kuva surmaamisyriksen yllytyksellisyydestä ja humalatilasta, siis tilanteisesta rikoksesta. Taustalla on riitaa talossa asuneen pojan ja tämän isän ja syytetyn välillä. Tilanne on siis monen tekijän summa. Riitatilanteiden summa purkautuu syytetyn aiemminkin toteuttamalla tavalla: palon sytyttämisellä. Yllyttäjäkaveri lienee tietoinen syytetyn taipumuksista, koska heillä on yhteistä rikoshistoriaa.

Internetistä löytyvillä ohjeilla ymmärrän tässä yhteydessä viitattavan internetin vaarallisuuteen. Vaarallisuus perustuu osaksi siihen, että nuoret viettävät aikuisia enemmän aikaa netissä ja löytävät sieltä myös vaarallisia ohjeita. Toisaalta internetin vaarallisuuteen liittyy aikuisten kontrollin puuttuminen kotona ja netissä. Internet on perustettu vapaan tiedonkulun periaatteelle. Myös polttopullojen tekemistä voi vapaasti esitellä. Viittaus internetiin tässä kontekstissa liittyy mielestäni nuorten uteliaisuuteen, uhkarohkeuteen ja koikeilunhaluun vaarallisilla asioilla, kuten polttopullon tekemisellä.

Yhteiskunnan turvallisuudella argumentoivat voivat esittää myös toisenlaisia tulkintoja. Nuorten toiminta netissä on yhdistetty myös niin sanottuihin vihan yhteisöihin. Tällaisen toiminnan voi tulkita ideologisesti motivoituneeksi poliittisen väkivallan muodoksi, terrorismiksi, kuten akatemiattutkija Mika Aaltola on Hoikkalan ja Suurpään mukaan tehnyt. Aaltola jäsentää nuorten toimintaa sosiaalisessa mediassa, esimerkiksi Yo-Tubessa, terrori- ja rikollisuusjärjestöjen toimintana, ja hänen mukaansa kontaktit netin vihayhteisöihin voitaisiin kriminalisoida (Hoikkala ja Suurpää 2009, 7). Aaltolan näkökulma ei kuitenkaan ole sosiaalityön näkökulma. Sosiaalityön näkökulmasta tarkasteltuna vihan yhteisöjä tulisi mielestäni tarkastella epäonnistuneen integraation kautta. Tämä ei kuitenkaan kiinnosta aineistossani mediaa.

Aineistossani median huomion sai sen sijaan internetistä poimitut polttopullon tekemisen ohjeet. Nuorten yleisimmästä medialaittomuudesta ei aineistossani ole yhtään mainintaa. Internetiin liittyvissä rikoksissa 2/3 yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti vuonna 2008 ladanneensa luvattomasti verkosta tiedostoja (Salmi, 2008, 9–10). Tiedostot olivat musiikkia, elokuvia, TV-ohjelmia tai pelejä. Luvattoman aineiston lataaminen oli yleisempää kuin poissaolo koulusta ilman koulun hyväksymää syytä. Nuorten internetissä laittomuuteen käyttämä aika kuluu suurimmalta osin laittomiin latauksiin. Nämä laittomuudet liittyvät usein mielihyvän hakemiseen ja niin sanottuun kivan kulttuuriin, joissa keskeisiä ovat internet, kännykät, pelit, videot ja TV. Kyse on median kautta syntyvästä nuorisokulttuurista, joka on osa arkipäivää. Stjepan Mestrovic ja Keith Tester puhuvat Jokisen mukaan kivan kulttuurista (Jokinen, 2002, 72). Sillä he tarkoittavat sitä nykyhetken piirrettä, että kaiken on oltava helposti sulatettavaa, vaihdettavaa ja sosiaalista. Yksityisin tai arkaluonteisinkin asia totutaan käsittelemään kevyesti ja porukalla. Tällaiseen kevyeen porukalla käsittelyyn mediavälineet sopivat hyvin.

Jos artikkeli päättyisi tähän, voisi sen opetus olla se, että huonosta seurasta joutuu huonoille teille. Oikeudenkäynnin raportointi pakottaa kirjoittajan tuomaan opettavaan kertomukseen nuoren elämän taustaseikkoja esiin.

Äidin kertomuksen perusteella vaikeuksien alku selittyy nuoren isän kuoleamalla. Puhujaroolissa äiti edustaa surevaa leskeä, jonka tilanteeseen on helppo samaistua surun ja huolen keskellä. Huomioni kiinnittyi siihen, että samaa asiaa koskevilla uutisilla tammikuulta ei toimittaja käsittele lainkaan päätekijän perhetilannetta tai haastattele perheenjäseniä. Vasta oikeudenkäynnin raportoinnissa saman vuoden elokuussa tuodaan näitä seikkoja esiin. Kausaalisilla seikoilla rikoksen tekijälle syntyy sosiaalinen ympäristö, johon rikos sijoittuu. Oikeudessa rikokseen johtaneita tekijöitä tarkastellaan myös tekijän näkökulmasta. Kyse ei ole rikoksen neutralisoinnista (ks. Salmi 2004), koska vastuuta ei ohjata oikeuskontekstissa tekijän ulkopuolelle. Lehden lukijan liittoutumispositio vaihtelee tammikuun ja elokuun artikkelien välillä

poliisin ja lautamiehen välillä. Lukija on kuin äänetön lehden raportoinnin todistaja, joka saa lapsen tai nuoren elämäntilanteesta tietoa vasta jälkikäteen. Seitsemän kuukauden tiedollisella tauolla rikollisen taustatekijöistä on myös kulttuurinen merkitys. Tulkitsen tauon haluttomuudeksi sijoittaa rikokseen syyllistynyt nuori omaan elämäntilanteeseensa.

Turvallisuusuhkadiskurssissa nuoren tekemä rikos saa tilanteisuuden muodon, jossa humalatile ja yllytys pahentavat tilannetta. Rikosten sarjaluonteisuuden tilalle syntyy kuva tilannetekijöiden kautta syntyvästä viehtymyksestä tuhopolttoihin, jotka alkoivat ajallisesti syytetyn isän kuoleman jälkeen. Rikoskynnystä voi alentaa myös sen tekemisen helppous, johon viitataan mainitsemalla internetin käyttö. Perhetilanteesta kertovan äidin puhujarooli purkaa päätekijän rikollisen teon irrallisuutta ja tarjoaa rikoksen teolle isän kuoleman aiheuttaman surun kohtaamattomuuden kaltaisen selitysmallin. Kivivuoren mukaan sosiaalipsykologia selittää rikosalttiutta niin sanotun paineteorian avulla. Yksilöstä riippumaton sosiaalinen rakenne, esimerkiksi isän kuolema, estää yksilön tavoitteiden toteutumista aiheuttaen turhautumiskokemuksen, joka motivoi rikollisuutta. Sosiaalinen ulossulkeminen ja hylätyksi tuleminen lisäävät aggressiivisuutta. (Kivivuori 2009, 144–145.)

Suomesta ollaan rakentamasta modernia mediayhteiskuntaa, jossa keskeisenä elementtinä on tietotekniikka ja sen sovellukset. Uutena sosiaalisena ilmiönä mediayhteiskunnassa on mediayhteisöllisyys, jossa täyttyvät Allardtin yhteisöllisyyden ulottuvuudet: "Yhteisöelämään kuuluu säännönmukaisuus ja toistuvia muotoja, jotka tunnemme vakiintuneina tapoina, ryhminä, vuorovaikutusjärjestelminä ja yhteiskuntaluokkina. Vaikka ne ilmenevät yksilöiden käyttäytymisessä, ne ovat myös yksilöistä riippumattomia." (Allardt 1983, 12.) Allardtin ajatusta yksilöstä riippumattomasta yhteisöstä voisi laajentaa yhteiskunnista riippumattomaksi, globaaliksi. Mediayhteisöllisyyteen liittyvät myös lapset ja nuoret, jotka osallistuvat siihen yhdessä aikuisten kanssa uusilla säännöillä. Ote 4 tuo esiin uusia sääntöjä: tiedon hankkijan ikää tai tiedon käyttötarkoitusta ei kysytä. Mediayhteisöllisyyteen voi liittyä ja olla siinä nimettömänä, kasvottomana tai antamalla itsestään valheelliset tiedot. Paikallinen yhteisöllisyys ja mediayhteisöllisyys elävät sisäkkäin, keskinäisessä vuorovaikutuksessa, mutta eri säännöillä.

Sosiaalista mediaa on hahmoteltu myös palvelun tuottajien taholta. Tässä yhteydessä sosiaalisuus palvelee kaupallisuutta, mikä näkyy esimerkiksi sosiaalisen median laajuudessa ja myyntihinnoissa. Sosiaalisuus tuo laajat markkinat ja niiden kautta suuret tuotto-odotukset. Sosiaalinen media rakentuu sisällöstä, yhteisöistä ja Web 2.0 -teknologioista. Sosiaalinen media tarkoittaa sovelluksia, jotka perustuvat joko kokonaan käyttäjien tuottamaan sisältöön tai joissa käyttäjien tuottamalla sisällöllä ja käyttäjien toiminnalla on merkittävä rooli sovelluksen tai palvelun arvon lisääjänä.

Sosiaalisen median sovelluksille (VTT 2007, 11–25) on tyypillistä osallistuminen, avoimuus, keskustelu, yhteisöt ja verkottuminen. Aineistoni pohjalta näyttää ilmeiseltä, että paikallisista kohu-uutisista keskustellaan aktiivisesti, mikä lisää tapahtumien huomionarvoa median lisäksi nuorten parissa. Osallisena kohussa diskurssin ja turvallisuusuhka diskurssin raja on tässä kohdin ohut, mutta selkeä. Mediassa tapahtuva keskustelu, tunteiden ilmaisu tai kuvamateriaalin esittäminen on turvallisuusuhka yhteisön kannalta, jos se toteutuu oikeasti eikä vain virtuaalisesti.

MySpace on erityisen suosittu 14–24-vuotiaiden ikäryhmässä. MySpacen ytimen muodostavat käyttäjien profiilit ja niiden ympärille muodostetut henkilökohtaiset Web-sivut. Käyttäjä voi näillä sivuilla kuvailla itseään. MySpacessa on esiintynyt kiusaamista tai eristämistä. Myös pedofiilit käyttävät MySpacea kanavana etsiäkseen kontakteja nuoriin. Tässä kohdin edellä määrittelemäni turvallisuusuhka ei ehkä toteudu yhteisön kannalta, mutta yksilön kannalta toteutuu. Osallisena kohussa -diskurssin ja turvallisuusuhkadiskurssin väliin jää harmaa sosiaalisen median alue, joka edellyttäisi tarkempaa tutkimusta.

YouTube perustettiin helmikuussa 2005. Vuonna 2007 se oli jo maailman viidenneksi suosituin verkkosivu. YouTube on ilmainen jakelukanava videoille. Käyttäjät tuovat palveluun videoita. Niistä muodostetaan ja muodostuu erilaisia yhteisöjä, ryhmiä ja top 10 -listoja. Käyttäjät voivat arvostella ja kommentoida videoita tuottaen näin palautetta ja muuta metatietoa, jonka perusteella hyvien aineistojen löytäminen helpottuu. Kuka tahansa voi ladata videomateriaalia YouTuben verkkosivuille. Videoiden esittämiseen käytetään Adoben Flash-teknologiaa, ja jokaisen videon voi upottaa mille tahansa sivulle. Tämä piirre teki YouTuben tutuksi monille erilaisten social networking -sivustojen (kuten MySpacen) käyttäjille. Helppo integroituminen olemassa oleviin sivustoihin ja verkostoihin mahdollisti yrityksen nopean tunnetuksi tulemisen. Näitä edellä mainittuja ominaisuuksia on hyödynnetty nuorten tekemissä joukkomurhissa, mikä on nostanut sosiaalisen median roolin uhaksi yhteisölliselle turvallisuudelle.

Seuraavassa otteessa nuoret kuvataan turvallisuusuhaksi, koska he päihdyvät julkisilla paikoilla, rikkovat paikkoja ja varastavat. Erityisesti iltaisin ja viikonloppuisin ravintoloiden ja joukkoliikenteen asemien läheisyydessä liataan, rikotaan ja anastetaan toisten omaisuutta. Aikuisten rikkeistä ja päihityksistä ei kerrota.

*Ote 5: **Pyörät eivät pyöri ilkvallan pelossa** (artikkeli 1.8.)*

Järvenpään rautatieaseman ympäristö on surullisen näköinen jokaisen viikonlopun jäljiltä. Roskia ja lasisirpaleita on kasapäin. Lisäksi polkupyöriä

on varastettu tai hajotettu... Kyse ei ole myöskään kesäisestä ongelmasta. Myös talviaikaan rikotaan ja roskataan. Ravintolaillan jälkeen laskuhumalan alkaessa painaa päälle iskee nälkä ja ruoantähteet sekä pakkauslaatikot heitetään surutta kadulle tai puistoon. Tämän lisäksi humalaiseen päähän pälkähtää näköjään myös kaikenlaisia muita tyhmiä ajatuksia, kuten voimien mittelo käymällä polkupyörien kimppuun. Ongelma on tuttu myös Keravan aseman tuntumassa. Olisi mielenkiintoista tietää mitä liikkuu niiden päässä, jotka ryhtyvät hajottamaan polkupyöriä tai muuta vastaantulevaa tavaraa. Humalaa voi käyttää tekosyynä, mutta mikään selitys se ei ole. Normaalijärkinen ihminen ei roskaa ja riko selvin päin eikä humalassa. Todennäköisesti moni ilkivallan tekijä on nuori, koska heitä liikkuu eniten viikonloppuisin ravintoloissa ja niiden liepeillä. Silti nuoruuskaan ei selitä järjettömyyksiä. Valtaosa nuorista on fiksuja tyyppejä. Vai tiivistyykö tyhmyys joukossa? Suomessa on noin 3,5 miljoonaa polkupyörää.

Ote 5 on pääkirjoitus. Myös siinä on havaittavissa pysäytetyn kertomuksen rakenne. Pysäytetyn kertomuksen tavoitteeksi tulkitseen valvontakameroiden ja valvojen lisäämisen. Iltaisin ja viikonloppuisin niitä tarvittaisiin asemien ja ravintoloiden tuntumaan estämään roskaamista ja turvaamaan omaisuutta. Vartiointi ja valvontakameroiden lisääntyminen liittyvät julkisen tilan kriisitymiseen. Ihmisten vetäytyminen julkisesta ja kollektiivisesta elämästä omaan yksilölliseen yksityisyyteensä saa heidät pelkäämään muita ihmisiä. Pelko muita ihmisiä kohtaan lisää tarvetta saada tietoa siitä, milloin on turvallista liikkua julkisissa tiloissa ja milloin ei. Ote kertoo lukijoille, että ravintolaillan jälkeen ei ole turvallista aikaa, ainakaan polkupyörille. Torrönen (2004, 12–13) kuvaa julkisen tilan yhdenmukaistamista, jossa sosiaalisuus alkaa yhdenmukaistua keskiluokkaiseksi normaaliudeksi. Siitä poikkeaminen koetaan uhaksi: sosiaalista häiriötä aiheuttavia nuoria, kodittomia, prostituoituja ja kaupallisen seksin ostajia vastaan halutaan suojautua. Tällaiseen julkisessa tilassa tapahtuvaan valvontaan ei riitä pelkästään poliisi. Suojautumiseen kutsutaan muita viranomaisia, yksityisen sektorin edustajia ja vapaaehtoisjärjestöjä. Suojautuminen ei lisää yksilön sosiaalisia verkostoja, vaan tukee eristäytymistä toisista ihmisistä pelkojen vuoksi (Bauman 1999, 40). Tällaisia seurauksia ilkivallalleen lukijaksi oletetut nuoret eivät välttämättä halua.

”Olisi mielenkiintoista tietää mitä liikkuu niiden päässä, jotka ryhtyvät hajottamaan polkupyöriä tai muuta vastaantulevaa tavaraa.” Ilmaisulla kirjoittaja tehostaa paheksuntaansa syyllisiksi epäiltyjen nuorten pään sisäistä toimintaa ja ulkoista ilkeävaltaa kohtaan. Kirjoittajan kysymys on retorinen, ja lukija vastaa siihen ajattelemalla jotain negatiivista nuorista. Lauserakenteella korostetaan vastaantulevien tavaroiden satunnaista hajottamista, mutta se luo jännitettä mielivaltaisen ja suunnitellun ilkivallan välille. Nuoriin liitetään helposti oletus

spontaanista ja arvaamattomasta käyttäytymisestä. Aineistossani suunniteltua ilkivaltaa ei esiintynyt nuorten tekemänä, mutta suunnittelua vaativaan graffitien tekemiseen syllistyivät aikuiset. Nuorten ilkvallan tekemiseen voi liittyä myös juhlan ja nautinnon piirteitä (Pösö 2009, 156). Ilkvallan tekeminen, tulosten esittäminen ja esineellistäminen on nuorille helppoa internetissä saatavilla olevilla välineillä. Kyse ei ole pelkästään sallittujen tai kiellettyjen rajojen rikkomisesta, vaan niillä leikittelystä, testauksesta ja karnevalisoinnista. Kriittinen kriminologia tuo kulttuuriseen ajatteluamme hankalan oletuksen, ilkvallasta nauttimisen. Halu kokea hetkittäistä tilan hallintaa, jännitystä ja eksistentiaalista nautintoa ylittää arkielämän tavallisuuden, banaaliuden ja ennustettavuuden. (Muncie 2004, 200; Pösö 2009, 157) Leikittelevä, testaava ja karnevalisoiva kulttuuri muuttaa ilkvallaltaan liittyvää kulttuurista patologiointia. Kaksijakoinen lasten ja nuorten näkeminen joko suojelua vaativina uhreina tai valvontaa ja kuria vaativina ilkvallan tekijöinä muuttuu moniulotteisemmaksi.

Otteen 5 retorisenä keinona käytetään todennäköisyyden kautta tapahtuvaa kvantifiointia sanonnalla ”todennäköisesti moni ilkvallan tekijä on nuori”. Kvantifioinnin leimaavan merkityksen huomaa otteesta moni-sanan käytöstä. Vaikka moni ilkvallan tekijä olisikin nuori, eivät monetkaan nuoret ole ilkvallan tekijöitä. Ravintoloissa ja niiden liepeillä liikkuvat ja kaikki muutkin nuoret niputetaan yhdeksi pelkoa aiheuttavaksi ilkvallan tekijäjoukoksi. Tulkitseen kirjoituksen liittyvän enemmän liberalisoituneeseen alkoholikulttuuriin kuin järjestykseen.

Alkoholipoliittisissa pääkirjoituksissa Törrösen (2004) mukaan vuosina 1993–1997 lehdistö määritteli moraalisäätelyn ongelmaksi valtion puuttumisen kansalaisten valintoihin. Puuttumisella tarkoitettiin lähinnä holhoavaa asennoitumista alkoholin kuluttamiseen. Alkoholipolitiikan vapauttaminen ei kuitenkaan johtanut julkisen tilan spontaanin sosiaalisen järjestyksen kehittymiseen, joten lehdistö muutti suhtautumistaan. Lehdistö tunnisti moraalisäätelyn kohteeksi epäsosiaalisuuden, joka ilmeni julkisen tilan häiriönä. Lehdistö ei luopunut vapaan alkoholipolitiikan ihanteesta, vaan se halusi kiinnittää sen positiiviseen vapauteen. Lehdistön interventioiden kohteeksi tulivat sellaiset ryhmät, jotka osoittivat kykenemättömyyttä tai välinpitämättömyyttä sopeutua keskiluokkaisen vapauden ehtoihin. Alkoholikontrolli kanavoitiin käytännössä nuorten ja marginaaliryhmien käyttäytymiseen julkisessa tilassa. Kaupunkien keskustoissa, kaduilla ja puistoissa häiriköivien nuorten tulkittiin oirehtivan yhteisöllisten siteiden heikkoutta. Lehdistö vaati, että julkisen sektorin on ulotettava ohjausvaltaansa kontekstiherkkiin spontaanin järjestyksen mekanismeihin käyttäen välikäsinä vanhempia, perheitä ja vapaaehtoisia. (Törrönen 2004, 66–68.)

Turvallisuusuhkadiskurssissa voi Törrösen mukaisesti selittää esimerkiksi alkoholikäytön kohdalla esiin tulevaa kulttuurista kaksinaisuutta: yhteiskunta ei saa holhota, mutta sen pitää vastata seurauksista. Tämän kulttuurisen

näkemyksen seurauksena yhteiskunnallista kontrollia yksilön valintojen seurauksiin tulisi laajentaa turvallisuuden kokemisen nimissä viranomaisia laajemmaksi kehäksi. Turvallisuuden takaamiseen halutaan mukaan perheet ja vapaaehtoiset. Yksilöllisiin valintoihin puuttumattomuus puolestaan leimaa mediassa pelon aiheuttajiksi sellaisia erityisryhmiä, jotka eivät kykene puolustamaan itseään.

Lasten ja nuorten turvallisuudesta vastaavat aikuiset. Seuraava ote tuo turvallisuusuhkadiskurssiin auktoriteetin murenemisen ulottuvuuden. Vastakkain eivät ole vain eri sukupolvet, vaan auktoriteettiasemaa ovat heikentämässä myös niin sanottujen hyvien perheiden vanhemmat

Ote 6: Opettajiakin kiusataan (K-U 12.1.2006)

Koulukiusaamiskeskustelussa on jäänyt taka-alalle opettajien kiusaaminen. Esimerkiksi Tuusulassa tulee ilmi vuosittain 3–4 vakavaa tapausta. Oppilaiden välisiä vakavia kiusaamistapauksia paljastuu noin kymmenen kertaa enemmän. Tässä kohtaa moni muistaa, että ennen vanhaan opettajia ei kiusattu. Heidä toteltiin ja joitakin jopa pelättiin. Usein kuulee väitteen, että koulukuri on höltynyt. Ehkä niinkin, mutta nykyisin koululaitos on joko tietoisesti ottanut tai vastahakoisesti joutunut ottamaan itselleen suuremman vastuun oppilaista. Kotien kasvatustehtävästä osa on siirtynyt kouluille. Kiusaamisongelmien perussyyt ovat useimmiten lasten kotioloissa. Kouluissa on aina ollut häiriköitä, mutta ennen vanhaan opettajat karjaisivat tai kurittivat heidät ”kilteiksi” ja hiljaisiksi. Häiriköinnin perussyyt jäivät käsittelemättä. Koulu ei ollut kovin kiinnostunut lasten kotioloista. Nykyisin se on niistä korostetun kiinnostunut. Kovalla kurilla hoidettiin ennen oireita, ei ongelmien syitä. Nykyisin opettajista on tullut myös sosiaalityöntekijöitä. Opettajalta edellytetään tiettyä sietämistä, mutta ei mitä tahansa. Oppilaiden kiusaamaksi joutunut opettaja voi olla aika voimaton sillä akuutilla hetkellä, kun luokan häiriköt alkavat haistatella tai uhkailla. Opettaja ei voi vetäistä oppilaita turpaan, vaikka mieli tekisi. Kun kiusaamisen syitä myöhemmin aletaan selvittää, opettajalla on onneksi tukenaan muita opettajia, mutta ei välttämättä kiusaajan vanhempia. Häirikkölapsi ei välttämättä tule rikkinäisestä, väkivaltaisesta tai alkoholisoituneesta perheestä. Hän voi tulla ”hyvästäkin” perheestä, jossa olosuhteet ovat näennäisesti kunnossa. Jos lapsen kotikasvatus perustuu pelkän mielihyvän tuottamiseen ja vanhempien vakaaseen käsitykseen, että heidän lapsensa ei voi olla häirikkö koulussa, ollaan hankalassa tilanteessa. Koulun vähäinenkin kuri on lapselle liikaa ja pahimmassa tapauksessa opettajaa alkavat kiusata myös lapsen vanhemmat. Liian monet vanhemmat eivät kykene osallistumaan lapsensa ongelmien selvittämiseen. Tämä näkyy esimerkiksi vanhempainiloissa. Niissä eivät käy ne vanhemmat, joiden niissä nimenomaan pitäisi käydä.

Otteen otsikko tuo turvallisuusuhkadiskurssiin uuden ulottuvuuden: aikuiset ovat uhreja. Aikuisten hallintapuheella tarkoitetaan sellaista aikuisten puhetta, jossa lasten ongelmatilanteissa luodaan sellaista terminologiaa, jolla saadaan vaikutelma hallinnan säilymisestä ja lapsen ymmärtämisestä (Lahikainen 2001, 36). Ote purkaa tällaista hallintapuhetta. Lukija johdatellaan julkiseen tilaan, kouluun. Lasten ja nuorten tarpeet ja puhe niistä etäännytetään opettajan kiusaamiseen. Puhujakategoriaksi muodostuu toinen aikuinen sanonnalla ”moni muistaa...”. Lukijan positioksi tarjotaan samalla muistelijan asemaa, jossa mennyt asetetaan vastakohtaksi nykyisyydelle. Ennen ei kiusattu opettajaa, nyt kiusataan. Ennen opettajalla oli auktoriteettiasema, nyt ei ole. Vaikka paluuta entiseen ei ole, luodaan pääkirjoituksella asetelma, jonka mukaan jotain vanhasta mallista pitäisi ottaa nykytilanteeseen. Mutta mitä? Pääkirjoituksessa sitä ei määritellä. Lukijan tehtävänä on antaa itselleen retoriseen kysymykseen vastaus.

Opettajien kiusaamista ilmaisevat lukumäärät asetetaan lasten kiusaamistapausten kanssa rinnakkain. Lukujen vertailun kautta kirjoittaja liittää opettajien ja lasten kiusaamisen koulussa samalle tasolle. Tätä vahvistaa pääkirjoituksen kirjoittajan alatyylinen sanonta, että ”opettaja ei voi vetäistä oppilaita turpaan...”. Sanonnat ”ennen” ja ”kova kuri” etäännyttävät opettajan uhrin asemaan tilanteesta, joka johtaa opettajan kiusaamiseen. Kirjoittaja haluaa ennen vs. nyt -asetelmallaan korostaa sitä, että opettajankiusaamistapauksia ei saisi esiintyä lainkaan. Uhrin asemassa opettaja on kykenemätön estämään lasten välisiä kiusaamisia. Niitäkään ei pitäisi olla, vaikka lapsia on lukumääräisesti enemmän kuin opettajia. Etäännyttämällä kirjoittaja välttyy pohtimasta syitä, miksi opettajat mahdollisesti ovat kiusaamisen kohteita. Ennen ei viittaa ”vanhaan hyvään aikaan”, koska silloin kovalla kurilla hoidettiin oireita. Nykyinenkään tilanne ei ole hyvä, koska ongelmien syiden ymmärtäminen on tehnyt opettajista paitsi sosiaalityöntekijöitä, myös kiusaamisen uhreja. Kirjoittaja käyttää toisen ammattiryhmän nimikettä (sosiaalityöntekijä) osoittaakseen lukijalle, että opettaminen on eri ammatti. Tuomalla kaksi ammattia rinnakkain kirjoittaja välttyy selostamasta opettajan työssä tarvittavaa sosiaalista kompetenssia. Luokkatilanteessa häirikkölapsen haistattelu tai uhkailu voi viedä opettajan sietokykynsä rajoille ja aggressiot tulevat esiin. Kovaa kuria otteessa 6 ei pidetä tilanteen ratkaisun avaimena, vaikka se houkuttelee. Ratkaisun avaimeksi haetaan selitystä ”häirikkölapsen” perhetilanteesta. Häirikön käyttäytymiselle ei kirjoittaja löydä selitystä opettajan kiusaamiseen perheitä luokittelemalla (rikkinäinen, väkivaltainen tai alkoholisoitunut), koska ”hyvätkin” perheet ovat samassa tilanteessa. Jaottelu hyviin ja huonoihin perheisiin menee sekaisin, koska pelkän mielihyvän tuottaminen kotikasvatuksessa ei kirjoittajan mukaan riitä. Kirjoittaja vihjaa, että myös rajojen asettaminen on tärkeää, muttei sano sitä suoraan, vaan lukijan oletetaan itse

jatkavan ajatusta. Aikuisten hallintapuheen vakuuttavuus lasten ongelmatilanteiden hoitamiseksi edellyttäisi vanhempien ja koulun henkilöstön asettumista samalle puolelle kasvattajina, mutta kirjoittaja haluaa ylläpitää rajoja kotikasvatuksen ja koulukasvatuksen välillä. "Hyvienkin" perheiden vanhemmat ovat liittoutuneet "vähäistäkin" kuria vastaan ja siten opettajan kiusaajiksi.

Perheiden luokittelun romuttamisella vältytään puhumasta sosiaalisista ilmiöistä, mikä tukee opettajien ja vastaavien auktoriteettiasemassa olevien uhriutumista. Opettaja on uhrina koulukontekstissa. Sijoittamalla opettajan uhriksi kirjoittaja pääsee kertomaan opettajan työstä sellaisia seikkoja, joita ei ilman vastaväitteitä voisi esittää. Vanhempia voidaan kuvata esimerkiksi sinisilmäisiksi lapsensa kouluhäiriköinnin suhteen. Kyse on siis opettajan puhujakategoriaan sijoittamisesta, vaikka opettajan suoria kommentteja ei lainata artikkelissa. Lukija odottaa pelastusta opettajalle, tarkkaan ottaen auktoriteettiasemalle, jotta muiden kuin häirikkölasten koulutyö sujuisi. Uhriasetelmasta käsin kirjoittaja kuitenkin haluaisi päästä häirikkölasten koiteihin sisälle. Tämä on mahdotonta, ja siksi hän saa oikeutuksen vaatimukselleen tuoda vanhemmat selvittelemään asioita vanhempainiltaan. Syyllistävällä lausemuodolla vanhempainiloista "niissä eivät käy ne vanhemmat, joiden niissä nimenomaan pitäisi käydä" tuotetaan toiseutta häirikkölasten vanhemmille ja muille vanhemmille. Lapsen häirikkökäyttäytyminen on perheitä jakava peruste turvallisuusuhkadiskurssissa, ei perheen hyvyys tai huonous. Häirikkökäyttäytymisen perusteena on aineistossani "pelkän mielihyvän" tuottaminen. Pelkän mielihyvän tuottaminen kotona tuottaa ongelmia opettajalle koulussa pienenkin kurin asettamisessa.

Turvallisuusuhkadiskurssissa opettajien kiusaaminen luo uhan sekä koulutyölle että opettajille. Aineistossani tulkitseen vanhempien tuen ja arvostuksen vähenemisen rapauttaneen opettajien auktoriteettiasemaa. Perinteisiin kurinpitomalleihin ei ole paluuta, mutta uudenlaiselle auktoriteetin rakentamiselle ei esitetä mallia tai välineitä. Opettajien ja oppilaiden vanhempien kasvatustavoitteet ongelmatilanteissa ovat ristiriidassa keskenään, mikä aineistoa tarkastellen näyttäisi merkittävästi heikentävän opettajan mahdollisuuksia hoitaa työtään koulussa. Vanhemmat ovat lojaalimpia lapsilleen kuin opettajalle. Opettajien lisäksi aineistossani on nuorten ja hoitohenkilöstön välillä esiintyvää tilannekohtaista ristiriitaa yhteisistä tavoitteista (19.5.2006). Kontekstina tapahtumille on nopeasti muuttuva yhteiskunta, jolle on tavalista, että eri aikoina syntyneet diskurssit, ihmiskäsitykset, toimintastrategiat ja toimintatavat sekoittuvat. Kiinteiden normien sijaan tarvitaan yksittäiseen tilanteeseen räätälöityä toimintaa. (Juhila 2006, 248–249.) Tilannekohtaisessa toiminnassa erilaiset ammatilliset roolit ja auktoriteettiasemat ovat mukana

yhteiskunnallisessa muutoksessa. Yhteiskunnallisen muutoksen kontekstissa tilanteita ei varmasti helpota eri sukupolvien välille syntynyt epäluottamus (ks. Satka 2009, 28).

Vanhempien ja vanhemmuuden tueksi on kehitetty useita, pääosin paikallisia hankkeita. Tällaisia varhaisen puuttumisen projekteja tuli Suomeen 2000-luvun alussa. Niiden diskurssit heijastavat myös aikuisten hallintaretoriikan nousua (Satka 2009). Niiden puolestapuhujien retorisia lauseina käytettiin: "luota omaan huoleesi" tai "pohdi, mitä sinä voit tehdä lasten syrjäytymisen tai pahoinvoinnin estämiseksi." Näiden hankkeiden julkilausumista välittyy ajatus, että " tähän asti olemme toimineet lasten ja nuorten kanssa joko ihan värin tai vähintäänkin huonosti." (Satka 2009, 17.) Jotain vastauksia joka tapauksessa haluttiin saada haasteellisiin kasvatustilanteisiin. Varhaisen puuttumisen ohjelmia resursoitiin samaan aikaan kun karsittiin muita lasten ja nuorten palveluita, kuten neuvolatoimintaa ja oppilashuoltoa (Rimpelä, 2008). Perusteena on käytetty sitä, että niukat voimavarat kohdennetaan parhaiten niitä tarvitseville.

4.3. Vastuusta vapauttamisen diskurssi

Vastuusta vapauttamisen diskurssissa lapset ja nuoret vapautuvat rikoksista ja rikkeistä ikänsä tai vanhempien hankalan tilanteen vuoksi. Tähän diskurssiin liittyy myös ote, jossa lapsen tulisi vapautua häneen kohdistuvan rikoksen vastuusta.

Seuraava ote liittyy vastuusta vapauttamisen diskurssiin lastensuojeluviranomaisten toteuttaman huostaanottamisen kautta. Alaikäinen ei ole enää itselleen eikä muille vaaraksi, mutta mediassa asian käsittely jatkuu.

Ote 7: Koulutyön surman tutkinta edelleen alkuvaiheessa

(K-U 20.1.2006)

TUTKINNANJOHTAJA EI KOMMENTOI TAPAUKSEN YKSITYISKOHTIA

Kurikan Panttilassa tiistaina tapahtuneen yhdeksänvuotiaan koulutyön väkivaltaisen surman tutkimukset ovat vielä alkuvaiheessaan. Mitään uutta ei ole ilmennyt. Emme myöskään kommentoi julkisuudessa olleita tietoja jutun yksityiskohdista, kertoo tapauksen tutkintaa johtava rikoskomisario Esa Uusi-Kakkuri. Uusi-Kakkurin mukaan Seinäjoen poliisi on ottanut jutussa hyvin tiukan tiedotuslinjan. Emme aio kertoa tapauksesta päivittäin. Tässä tapauksessa tiedottamista rajoittaa se, että uhri ja teosta epäilty ovat molemmat alaikäisiä ja asiaan liittyy aineistoa, joka tulee salassa pidettäväksi kymmeniksi vuosiksi, perustelee Uusi-Kakkuri. Hänen mukaansa poliisi ker-

too tapauksesta seuraavan kerran perjantaina. Yhdeksänvuotiaan koulutytön surma on järkyttänyt koko maata. Tapaus tuli ilmi tiistaina, kun perhe rupesi iltapäivällä viiden aikoihin kaipaamaan tytärtään kotiin. Kun lasta ei löytynyt, ilmoitti perhe katoamisesta poliisille. Reilun tunnin etsintöjen jälkeen poliisikoira löysi tytön väkivaltaisesti surmattuna ja osittain piilotettuna metsiköstä perheen kodin läheltä. Teon syylliseksi epäillään tytön alle 15-vuotiasta veljeä. Hänet on otettu sosiaaliviranomaisten huostaan.

Kriisityö nopeasti käyntiin

Surmatun koulutytön opinahjossa Kurikan Koiviston koulussa keskiviikko ja torstai ovat kuluneet kriisityön merkeissä. Rehtori Esa Yrttimaan mukaan tunnelma koulussa on surullinen, mutta olosuhteisiin nähden kohtalainen. Toipuminen pääsi alkuun tuoreeltaan, sillä kriisityö koulussa alkoi heti keskiviikkona tapauksen ilmettyä. – Me saimme heti hyvät toimintaohjeet. Lisäksi Kurikan terveyskeskuksen kriisiryhmä on ollut tukena koulussa, joten oppilaat ovat saaneet puhua ja purkaa tuntojaan ammattilaisten tukemana, kertoo Yrttima... Koulu on myös ottanut aktiivisen tiedotuslinjan koululaisten koteihin. Vanhempia on informoitu tapahtumista ja heille on lisäksi annettu kriisityömateriaalia, jonka avulla tapahtumaa voidaan käsitellä myös kotona – Tärkein informaatio on poliisilta saatu tieto siitä, että lasten ja heidän vanhempiensa ei tarvitse tällä hetkellä olla huolissaan eikä pelätä tilanteen vuoksi, kertoo Yrttima (rehtori) torstaina STT:lle. ”

Otteessa on toimittajan lisäksi kaksi puhujakategoriaa, poliisi ja rehtori. Johtava rikoskomisario tiedottaa medialle, vaikka hän ei ole poliisin ammattitiedottaja. Kriisitiedottamisen säännöt ovat poliisimaisen tiukat: ei päivittäistä tiedottamista, uhri ja epäilty ovat alaikäisiä, minkä vuoksi aineisto pidetään salassa kymmeniä vuosia. Puhe on osoitettu medialle, joka välittää sen valtakunnallisen tietotoimiston (STT) kautta. Media ei kommentoi tiedottamisen rajoittamista. Media harjoittaa ammattiaan tiedotustilaisuudessa ja sillä on yhteiskunnallinen rooli tiedon välittämisessä. Toisaalta median rooliin kuuluu myös vastata ihmisten uteliaisuuteen, mikä saattaa johtaa ylilyönteihin tällaisten lasten tekemien rikosten kohdalla. Media ei voi kuitenkaan vedota julkiseen etuun, koska rehtorin välityksellä on saatu tieto, ettei lapsilla tai vanhemmillä ole syytä huoleen. Ainoaksi argumentiksi jää ”yhdeksänvuotiaan koulutytön surma on järkyttänyt koko maata” eli valtakunnallinen suru. Syylliseksi epäilty on sosiaaliviranomaisten huostassa. Ilmaisulla ”sosiaaliviranomaisten” ei sosiaaliviraston viranhaltijalla ole nimeä eikä tarkempaa titteä. Sosiaaliviranomaiset eivät voi salassapitosäännösten vuoksi kommentoida yksittäistapauksia, minkä vuoksi he eivät myöskään halua antaa medialle kasvoja tai nimeä asiaan liittyen. Näin he välttyvät median kyselyiltä ja lapsen

olinpaikka pysyy salassa. Poliisin ja rehtorien puhujakategorioita vaihtelemalla vaihdetaan samalla liittoutumisastetta. Rehtori tiedottaa perheille, ei ensisijaisesti medialle. Rehtori ja lasten vanhemmat ovat samalla puolella, he suojelevat lapsia puheillaan ja saaduilla kriisityön ohjeilla. Median kanssa toimimisesta ei ole mainintaa.

Ote 7 ei liity kohudiskurssiin, koska artikkelissa ei poliisin puhujakategorias- ta ole mainittu surman motiiveista mitään. Ote ei liity myöskään turvallisuus- uhkadiskurssiin, koska poliisin ja rehtorin puhujakategorioihin sijoittamisen kautta korostuu ennen muuta tilanteen hallinta, niukka tiedottaminen ja krii- sityön käynnistäminen. Vastuusta vapauttamisen diskurssissa alaikäisen uh- kana on joutua alaikäisenä asiattoman julkisuuden riepottelemaksi. Median intressinä on "valtakunnallinen järkytys", mikä herättää lukijoiden kiinnos- tuksen tapaukseen. Lukijoiden kiinnostus ilmenee varsinkin irtonumeroiden myyntilukujen kautta. Myyntilukujen kasvu kertoo lehden toimitukselle li- sääntyneestä kiinnostuksesta aiheeseen. Alaikäisiä, syylliseksi epäiltyä ja uhria pitää suojella median ylilyönneiltä, vaikka lukijoiden uteliaisuutta tyydyttävät toimittajat sitä tekisi. Kulttuurissamme on käynnissä muutos, jossa yksityises- tä tulee julkista median välityksellä. Ilmiöiden sijaan media on kiinnostunut ihmisistä. Sosiaalisista ongelmista muokataan yksilön tai perheen vaikeuksia, joista he ovat yksin vastuussa. Pahin tilanne on tragedian aiheuttajalle joka saa lisäksi syyllisen leiman. Ainekset viihteelliseen uutisointiin ovat olemassa. Yksilön tai perheen tragediasta järkyttynyt lukija voi onnitella itseään siitä, ettei hänelle ole käynyt niin, vaikka arvaamattomassa toimintaympäristössä kukaan ei ole turvassa. Tällainen lasten aiheuttama järkytys ja yksityisyyden käsittely mediassa luovat toiseutta. Sen tunnistaa ajatuksesta siitä ajatukses- ta, että onneksi ei minulle käynyt niin. (Pohjola 2009, 78–79)

Turvaamalla kriisityön käynnistämistä kiinnitetään huomiota erityisesti yhteisöön. Tapahtuman uutisoinnissa tarkastellaan rikoksen tekijää ja uhria laajempaa yhteisöä: koulua, vanhempia ja perheitä. Kriisiryhmän jäsenistä ei mainita erikseen yksittäisiä ammattiryhmiä, minkä tulkitsen viittaavaan pienen paikkakunnan huomioimiseen kokonaisuutena. Media on kuitenkin tapahtuman ytimessä: pienen tiiviin yhteisön keskellä. Median tilannepaikan- nus herättää kysymyksen siitä, onko surmaaja sosiaalisesti syrjään joutunut nuori poika?

Seuraava ote 8 liittyy ulkopuolisen pikavippifirman vastuusta vapauttami- sen diskurssiin. Vanhempien tunnuksilla pikavippien ottajat vapautetaan vas- tuusta, jos vanhemmat eivät tee rikosilmoitusta. Lainan myöntämisen kritee- rien puuttuminen mahdollistaa alaikäisten lainansaannin.

*Ote 8: Alaikäisten tilaamat pikaluotot kiusaavat vanhempia (K-U 14.5.2006)
Useat vanhemmat ovat joutuneet lastensa tilaamien pikaluottojen mak- sumiehiksi. Alaikäiset ovat hankkineet luvatta tekstiviestilainoja omalle tililleen vanhempiensa puhelimella. Varatuomari Outi Mannosen mukaan*

väärinkäytöksiä synty, koska pikaluoton voi tilata kenen tahansa tilille. Tekstiviestilainan saamiseksi riittää, että kännykän käyttäjä tietää liittymän omistajan osoitteen ja henkilötunnuksen. Vanhemmat taas eivät usein tiedä väärinkäyttömahdollisuuksista mitään. – Pikavippejä voivat hankkia huijaamalla alaikäiset ja luottotietonsa menettäneet henkilöt, joille lainaa ei muuten myönnettäisi. Lainoja myöntäviä yhtiöitä on toistakymmentä, joten sadan euron lainoja voi tilata parin tuhannen euron edestä hyvin lyhyessä ajassa, Mannonen kuvailee. Yhtiöt myöntävät lainan yleensä kahdeksi viikoksi. Toimitus- ja käsittelykuluja kertyy lisäksi noin 20 euroa.

Rikosilmoituksia ei haluta tehdä

Turkulaisen Mannosen tietoon on tullut yli 10 tapusta, joissa lapset ovat tilanneet vanhempiansa kännykällä rahaa omalle tililleen. Kun väärinkäyttö on paljastunut, pikalainan myöntänyt yritys on kehottanut vanhempia tekemään rikosilmoituksen. Siihen taas kukaan Mannosen tuntemista isistä ja äideistä ei ole suostunut, vaan lasku on maksettu pois luottotietojen menettämisen tai sakon saamisen pelosta. – Neuvon kaikkia vanhempia olemaan maksamatta vippejä, elleivät ole niitä itse tilanneet. Kokemukseni mukaan vippifirmat eivät lähde perimään oikeusteitse saataviaan, jos heille ilmoittaa, että en ole lainaa ottanut. Maksuhäiriömerkintää ei voi tulla, ennen kuin oikeus on käsitellyt asiaa, Mannonen huomauttaa. Turkulainen VIP Finlandin toimitusjohtaja Antti Koivisto on rikosilmoituksen tekemisen kannalla. Alaikäisten tekemiä väärinkäytöksiä hän pitää perheen sisäisenä asiana, joka ei sinänsä kuulu yrityksille. Lainalaskua ei jätetä perimättä, mutta rikoksen uhrin kanssa voidaan sopia joustava maksusuunnitelma. Koiviston mukaan joka tuhannenteen luottoon liittyy väärinkäytös. Tarkkoja lukuja hän ei kerro. Mannonen ehdottaa, että luottoyhtiöt myöntäisivät lainoja vain liittymien omistajille, jolloin vieras henkilö ei voisi nostaa lainaa. Tilin omistajan tiedot olisi tarkistettava teknisen järjestelmän avulla. VIP Finlandin Koivisto ei ajatukselle lämpene - Meillä ei ole tällä hetkellä tarvetta harkita muutoksia toimitusehtoihin, enkä tiedä, olisiko se edes teknisesti mahdollista, hän sanoo.

Otsikon verbi "kiusaaminen" viittaa sanan piinaavaan merkitykseen. Vanhempien luvatta otetut pikaluotot asettavat vanhemmat kiusalliseen tilanteeseen. Aineiston muissa lasten ja nuorten tekemien rikkeiden tai rikosten uutisoinnissa aineistossani ei kuvata tekojen kiusaavan vanhempia. Otsikon alaikäisyydellä on kahtalainen merkitys. Alaikäisyys viittaa toisaalta vastuuttomuuteen suhteessa aikuisuuteen ja toisaalta se viittaa lainan saamisen ikään. Tulkitsen kiusaamisen viittaavan vanhempien roolin kaksinaiseen tilanteeseen. He ovat vastuullisia alaikäisten lastensa tekemisistä ja samal-

la he ovat rikoksen uhreja. Tekstin "useat vanhemmat" houkuttelee lukijaa enemmän kuin myöhemmin tekstistä paljastuva kymmenen tietoon tullutta tapausta. Käyttämällä sanontaa "usealla tapauksella" halutaan herätellä vanhempia seuraamaan puhelimensa antamista lastensa käyttöön ja samalla viitataan siihen, että kaikki tapaukset eivät tule yleiseen tietoon. Luvatta pikaluoton ottamiselle ei ole artikkelissa annettu muuta nimeä kuin väärinkäyttö. Puhujana toimii lakimies (Mannonen) ja pikaluoton myöntävän yrityksen edustaja (Koivisto). Puhujakategoriaa vaihtamalla luodaan asetelma, jossa pikalainan myöntävä yritys on samalla puolella kuin vanhemmat. Samalla puolella oleva kehottaa vanhempia tekemään alaikäisistä rikosilmoituksen. Jos yhdeksi puhujakategoriaksi olisi valittu vanhempien edustaja, olisi hän saattanut kysyä esimerkiksi, miksi pikalainaa voidaan ohjata eri pankkitilille kuin liittymän omistajan? Miksi lainan ottajan henkilöllisyyttä ei varmenneta, kuten muissa lainoissa? Vanhemmilla on huonoja vaihtoehtoja valittavanaan, joko jättää laina maksamatta ja menettää luottotietonsa tai tehdä alaikäisestä lapsestaan rikosilmoitus ja maksaa lapsen saama sakko. Perheiden huonoilla vaihtoehtoilta ei haluta pilata lainanantajien tuottoa. Siksi pikalainan antaja suhteuttaa tilannetta: "joka tuhannenteen luottoon liittyy väärinkäytös". Lause etäännyttää lukijan nopeasti perheiden tilanteesta. Joka tuhanne ei kerro, montako tapausta niistä koskee aikuisia ja montako alaikäisiä. Aikuisten ja lasten erittelemättömyys rinnastaa lapset ja nuoret luottotietonsa menettäneisiin aikuisiin.

Ote 8 luo vastuusta vapauttamisen diskurssiin normien rikkomisen neutralisoinnin vaikutelman. Vaikutelman luovat uusi teknologia, tekstiviestillä tehtävä lainasopimus ja kontrolloimisen heikot mahdollisuudet. Koska tällainen väärinkäyttö on alaikäisille helppo keino saada luvattomasti rahaa, tulkitsen otteen liittyvän myös rikollisen teon houkuttelevuuteen. Houkuttelevuutta ei vähennä se, että rikoksen uhrina ovat omat vanhemmat, mutta sitä voisi vähentää, jos satoihin prosentteihin nouseva vuosikorko olisi pikalainan ottajan tiedossa. Niin sanottu "nykyajan nuoriso" tulkitaan usein paheellisemmaksi kuin oman ajan tai aikaisemman sukupolven nuoriso (ks. esimerkiksi Kivivuori 2002). Paheellisuuden sijaan voi otteessa 8 olla kyse tietämättömydestä. Tuoreen tutkimuksen mukaan vain 47 prosenttia 18–19-vuotiaista suomalaisnuorista tietää, mitä korko tarkoittaa (Veikkola ja Heinonen 2009).

Otteessa 8 puhujana on lainasopimuksen osapuoli, joka varoo puuttumasta perheen sisäiseen asiaan, joksi pikalainan ottaminen on määritelty. Perheen ja lainayhtiön välistä suhdetta käsiteltäessä lauserakenne muuttuu passiiviksi ja väärinkäytös muuttuu rikokseksi. Lauserakenne kuvaa perheen sisäisen asian tarkastelukulman vaihtumista. Alaikäiselle pikalainan antavan yhtiön edustaja etäännyttää aihetta puhumalla rikoksen uhrista väärinkäytöksen kohteeksi joutuneen vanhemman sijasta, joka tässä yhteydessä joutuu maksajaksi.

Uhri-termin valinnalla puhuja pehmentää lainayhtiön ja vanhempien välistä suhdetta julkisuudessa. Lainayhtiön edustajalle on edullista välttää voimakasta vastakkain asettelua vanhempien kanssa. Vanhempien syyttely voisi johtaa siihen, että kielteinen suhtautuminen pikalainoja kohtaan lisääntyisi. Uhrin kanssa sovittavan joustavan maksusuunnitelman ymmärrän liittyvän juuri tähän positiiviseen julkisuuskuvaan lainayhtiöstä. Julkisuuskuva on herkkä asia, koska pikalainayhtiöiden perimiin vuosikorkoihin harkitaan täsmennystä lakiesityksessä kiskontapykälien soveltamisesta (Veikkola ja Heinonen 2009).

Ote 8 kuvaa vastuusta vapauttamisen diskurssissa lasten ja nuorten läheistä suhdetta rikoksen tai väärinkäytöksen uhriin. Uhri ei ole sattumalta tilanteeseen tullut, vaan hän on samassa taloudessa elävä vanhempi. Hän on joutunut uhriksi tietämättään. Perhepiirissä lasten ottamat pikalainat ovat uhka perheen taloudelle. Yhteiskunnassa alaikäisten pikalainat ovat myös lasten ja nuorten valvontaongelmia. Vastuusta vapauttamisen diskurssissa julkinen keskustelu siirtyy perheiden sisäiseksi puhumiseksi. Perheiden sisäisissä keskusteluissa käsiteltäneen pikalainojen tuoman riskin kautta sekä perheen taloudellisesta turvallisuudesta että luottamuksesta perheen jäsenten kesken.

Seuraavan otteen diskurssissa vapautetaan lapset vastuusta kiinnittämällä huomiota rikoksen lapsiuhrin kokemaan häpeään. Häpeä sitoo lapsen rikokseen, vaikka lapsi ei ole siitä mitenkään vastuussa.

Ote 9: Lasten hyväksikäytön kasvussa hyvääkin (K-U 9.2.2006)

Keski-Uudenmaan poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä kasvoi viime vuoden osalta merkittävästi, kun vastaavasti monien muiden rikosten määrä vähentyi. Poliisin tutkintaan tuli viime vuonna yhteensä 58 seksuaalirikosta, kun niitä edellisvuonna oli 30. Erityisen silmiinpistävää on lasten seksuaalisten hyväksikäyttötapausten lisääntyminen. Niitä kirjattiin viime vuonna peräti 31, kun vuotta aiemmin vastaava luku oli 18. Rikosylikomisario Martti Moilasen mukaan kyseessä ei ole ainoastaan keski-uusimaalainen ongelma, eikä rikosten määrä välttämättä ole reaalisesti kasvanut. Kyse saattaa enemmänkin olla piilorikollisuuden esiintuloista (Keski-Uusimaa 9.2.). Sosiaali- ja terveysviranomaiset ilmoittavat poliisille aiempaa useammin epäilyjään esimerkiksi lasten hyväksikäytöstä. Viranomaisyhteistyössäkin on otettu merkittäviä edistysaskelia. Tilastojen pahenemisessa voi siis nähdä jotain hyvääkin. Seksuaalirikoksiin liittyneet tabut ovat ilmeisesti vihdoinkin murtumassa, ja niiden torjuntaankin resursoidaan varoja ainakin enemmän kuin ennen. Lasten – ja tietysti aikuistenkin – hyväksikäyttötapausten julkitulossa on myös se hyvä puoli, että nyt uhrin pääsevät myös avun ja hoidon piiriin. Suotavaa olisi, että yksikään suomalainen lapsi ei joutuisi enää kantamaan incestin tai pedofilian tuottamaa häpeää sielussaan aikuisiälle ja jopa vanhuuteen asti. Tuskaa ei voi hoidolla

kokonaan poistaa, mutta sen lievittäminen on mahdollista. Pieniin lapsiin kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikokset ovat Suomessa olleet pitkään vaiettu ja tutkimaton asia... Julkisilla paikoilla tapahtuvaan ahdisteluun on yhteiskunnan ehkä helpompi suhtautua, sillä perhetragedioihin liittyvä häpeä ja salailu on kaikkein kivuliainta niin asianomaisille kuin ympäristöllekin. Koulujen ja päiväkotien ympäristössä liikkuvat namusedät tuntuvatkin siten ehkä helpommin taltutettavilta, mutta silti heitä ilmestyy säännöllisen epäsäännöllisesti aitojen taakse ja kyttäämään. Tästä on kipeää kokemusta Keski-Uudenmaan lähes jokaisessa taajamassa.

Otsikon retorisenä keinona on käytetty kulttuurista näkemystä, jonka mukaan otsikon alku kumoaa otsikon lopun. Lasten hyväksikäytössä ei ole kulttuurissamme mitään hyvää. Artikkelin jatkaa lehden edellisen päivän artikkelin keskustelua lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Poliisin tilastoihin viittaamalla ja lauseen passiivirakennetta hyödyntämällä muokataan persoonan näkökulma, jonka mukaan rikollisuuden kasvussa on jotain hyvääkin. Puhujaksi ei ole valittu tilastotieteilijää, vaan poliisi. Puhujakategorian valinnalla tulkitsemisen kirjoittajan haluavan rauhoittaa lukijoita. Lukijaa rauhoitetaan myös etäännyttävällä sanonnalla ”kyseessä ei ole ainoastaan keski-uusimaalainen ongelma”. Tällä sanonnalla kirjoittaja välttyy selittämästä, mitä rikoksiin liittyviä paikallisia piirteitä on. Sanonta on tärkeä myös siksi, ettei alue saisi valtakunnallista leimaa tämän rikoslajin kautta. Kirjoittaja haluaa välttää alueellisen kaksoiseksklusion. Leimaamisen sijaan otteessa korostetaan terveysviranomaisten aiempaa aktiivisempaa ongelmiin tarttumista, mikä selittää tilastomuutokset.

Seksuaalirikoksiin viitataan metaforalla tabu. Tabu tarkoittaa kiellettyä puheenaihetta. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on tabu, koska se on sosiaalisesti tuomittavaa ja rikoslain mukaan rangaistava teko. Alaikäiseen (pedofilia) ja perheen jäsenen (insesti) kohdistuvasta teosta voi yhä helpommin joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen. Tabu ei tässä yhteydessä kuitenkaan viittaa rikoksen tekijään, vaan uhriin. ”Seksuaalirikoksen tekijänä yksilö rajautuu yhteisön käytännöissä (kosketuskiellon määrittämänä) sellaiseksi, josta ei voi puhua, joka on näkymätön ja ulkopuolinen. Tällöin tabu suojaa arvostettua ja homogeenista ryhmää” (Laitinen 2009, 8). Uhrin asema suhteessa syylliseen on ambivalentti, koska hyväksikäytön tutkimuksessa lapsi on tutkittava ja mahdollisesti myös todistaja. Tabun syvin olemus on tässä yhteydessä vaitiolon ja puhumisen punnitsemisessa uhrin kannalta. Puhuminen voi tarkoittaa epämiellyttäviä kokeita ja testejä, perheen hajoamista ja läheisen ihmisen joutumista vankeuteen. Vaitiolon hinta voi olla koko elämän mittainen trauma, joka vaikuttaa kaikkeen elämiseen ja kokemiseen. Otsikon luoma jännite purkautuu uhrin kannalta Otteessa 9 avun ja hoidon piiriin pääsemisen kautta.

Uhrin kokemuksia hyväksikäytöstä rakentavat valta, käsittämätön seksuaalisuus, pelko sekä häpeän ja syyllisyyden tunteet (Laitinen 2004). Uhriuttava valta lapseen voi olla aikuisen mielivaltaa, joka sisältää pakottamista esimerkiksi väkivallan kautta. Aikuisella on myös manipulatiivista valtaa ja keinoja, joilla voidaan muuttaa lapsen käsitystä itsestään. Lapsen käytökseen voidaan liittää seikkoja, joilla annetaan ymmärtää, että lapsi on ollut tekemisellään aiheuttamassa hyväksikäyttöä. Seksuaalisen hyväksikäytön jälkeen siihen syyllistynyt aikuinen saattaa hyvittää tekojaan ja luoda salaisuuden tapahtuneen ympärille, jolloin lapsi ei ymmärrä sitä, ettei hän ole vastuussa tapahtuneesta. Tämä lapsen kokema häpeä liittyy otteen 9 vastuusta vapauttamisen diskurssiin. Vaikka lapsi on uhri, saattaa hän kokea olevansa osasyynä tapahtuneeseen.

”Tuskaa ei voi hoidolla kokonaan poistaa, mutta sen lievittäminen on mahdollista” Tuskaa lapselle tuottaa esimerkiksi käsittämätön seksuaalisuus, Laitinen (2004) tarkoittaa seksuaalisuutta, joka rikkoo lapsuuden. Tällaiset käsittämättömät tapahtumat, joiden olemassaolosta lapsi ei tiennyt mitään, rajaavat ja rakentavat lapsen elämää ristiriitaisina tunteina ja sanattoman maailman hallitsijoina. Seksuaalisesta hyväksikäytöstä ei saa puhua, se on salaisuus paitsi uhrin ja tekijän välillä, mutta myös muiden lähiomaisten suhteen. Pelko on sidoksissa lapsen yksinäisyyteen, turvattomuuteen ja avuttomuuteen. Pelon vuoksi lapsi ei uskalla jakaa edes toisten lasten kanssa kokeamaansa. Pelon kohteena ovat sekä itse seksuaalisen hyväksikäytön tilanteet, että niiden pelonsekainen odottaminen. Tällaiset pelot ja epäluottamus voivat jäädä keskeisiksi lapsuutta rakentaviksi tekijöiksi.

”Suotavaa olisi, että yksikään suomalainen lapsi ei joutuisi enää kantamaan inestien tai pedofilian tuottamaa häpeää sielussaan aikuisiälle ja jopa vanhuuteen asti. Tuskaa ei voi hoidolla kokonaan poistaa, mutta sen lievittäminen on mahdollista”. Retorisena keinona on pysäytetty kertomus. Olen jatkanut kertomusta tutkimustiedolla. Laitisen (2004) tutkimuksen mukaan hoidon tueksi tarvitaan muitakin turvallisia aikuisia. Lapsen kokema häpeän tunne vahvistaa hyväksikäyttäjän valtaa. Lapsen maailmasta käsin häpeä liitetään omaan kehoon, koska lapsi kokee ympärillään tapahtuvat asiat itsensä kautta. Ruumiillinen häpeä muuttuu tiedolliseksi häpeäksi. Pelko paljastumisesta ja vanhemman luottamuksen pettämisestä lisäävät lapsen pelkäämää häpeää.

Lapsi tarvitsee seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisessä aikuisten apua. Lähellä elävän aikuisen on vaikeaa havaita tai hän on haluton ottamaan hyväksikäyttöä puheeksi. Uhria ja turvaa antavaa aikuista yhdistää sama luottamuksen menettämisen ja huijatuksi tulemisen tunne, mikä saattaa vaikeuttaa asian puheeksiottamista entisestään. On kuitenkin tärkeää, että joku aikuinen asettuu lapsen puolelle, uskaltaa nähdä lapsen tilanteen ja kyseenalaistaa

lapsen elämässä olevan näennäisesti hyvältä näyttävän suhteen, johon seksuaalinen hyväksikäyttö on piilotettuna. (Laitinen 2004, 264–280.)

Otteessa 9 esitellään poliisin tilastotietoja. Retorisena keinona käytetään etäännyttämistä, jonka avulla vertaillaan edellisen vuoden tilastotietoja. Uutisoinnissa eritellään erikseen lasten seksuaaliset hyväksikäytöt, ja ne ilmoitetaan numeroina. Lukija saa selville hyväksikäyttöjen lisääntymisen vähennyslaskulla. Uutisen kirjoittaja ei ole halunnut ilmoittaa kasvua prosentteina, mikä olisi ollut 72 prosenttia. Prosenttiosuuden kasvu vaatisi jo selitystä. Toisaalta yli puolet kaikista seksuaalirikoksista kohdistuu lapsiin. Artikkelissa etäännyttämisen ymmärrän palvelevan lapsiin kohdistuneiden seksuaalisten hyväksikäyttöjen huomion pysymistä paikallisesti matalana. Paikalliseen keskusteluun aihe on vaikea ja sen popularisoiminen saattaa johtaa ylilyönteihin. Poliisi edustaa puhujakategoriassa rikollisuuden asiantuntijaa. Siitä kategoriasta käsin tulkittuna lapsiin kohdistuneet rikokset eivät ole oleellisesti lisääntyneet, vaan piilorikollisuus on tullut esiin. Poliisi etäännyttää alueen leimaimista viittaamalla samansuuntaiseen kehitykseen koko maassa. Sosiaalityön kannalta tulkittuna ymmärrän tilanteen huolestuttavaksi siksi, että lapsiin kohdistunut seksuaalinen hyväksikäyttö on merkittävästi yleisempää, kuin mitä poliisin tilastojen pohjalta voi päätellä, mihin otteessa viitataan sanalla piilorikollisuus. Lapsiin kohdistuvan piilorikollisuuden paljastuminen ja puheeksi ottaminen vahvistavat lapsen tervettä vastuuttomuutta.

Lauseella: ”Tavallisimmin ahdistelu ja hyväksikäyttö kohdistuvat murrosikäisiin tai toisella kymmenellä oleviin poikiin ja tyttöihin”, lukijan ajatukset etäännytetään yksittäistapauksista käyttämällä sanaa ”Tavallisimmin” jolla lukija palautetaan vallitseviin stereotypioihin, joiden tueksi tuodaan ”namusestä”- nimitys. Aiheeseen liittyvien tabujen purkamiseen artikkelin kirjoittaja ei puutu. Seksuaalisen hyväksikäyttö on tabu, koska lapsiin ei haluta liittää seksuaalisuutta. Seksuaalisuus liitetään yleensä murrosikään tai aikuiseksi kasvamiseen. Lasten kehitykseen kuuluvasta seksuaalisuudesta puhutaan vain harvoin, koska siihen liittyy vaatimus lapsen koskemattomuudesta fyysisesti ja psyykkisesti. Lapsen koskemattomuus turvataan viime kädessä lailla, mutta siihen liittyy myös selkeitä sosiaalisen käyttäytymisen rajoituksia. Lapsen seksuaalisuudesta puhuminen on tabu, koska se voidaan ymmärtää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yllyttämiseksi. Lapsen oma kehoon tutustuminen ja siitä tyydytyksen saaminen seksuaalisesti voi olla vaikea keskustelun aihe alan ammattilaisillekin.

Toinen lasten seksuaalisuuteen liittyvä tabu on seksuaalisuuden kaupallistuminen, mikä näkyy esimerkiksi nuorisokulttuurin vaatteiden, musiikin tai videoiden myynnissä. Lasten seksuaalisuuden kasvun ja kehityksen vastakohtaksi muodostuu lapsuuden päättymisen, koska se yhdistetään vanhempien lasten ja nuorten matkimiseen. Oman seksuaalisuuden ylikorostamisen

vaikutuksiin liittyvää keskustelua on käyty esimerkiksi koulujen pukeutumis- säännöissä, mutta esimerkiksi seksuaalisuudesta ja pornosta keskustelemisen puute vahvistaa tähän liittyvää tabua. Tabun vahvistuminen mielestäni heijastuu internetissä tapahtuvaan pedofiliaan. "Pieniin lapsiin kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikokset ovat Suomessa olleet pitkään vaiettu ja tutkimaton asia." Lauserakenteen passiivimuodon tulkitsen viittaavan viranomaistyöhön. Se tukee kulttuurissa tapahtuvaa muutosta, jonka mukaan lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön pitää puuttua. Niitä on pidetty perheen yksityisyyteen liittyvinä asioina, jopa vuosituhantemme alkuun asti (Laitinen 2009, 76). Perheen yksityisyyteen puuttumiseen on ollut ja on edelleen kynnyks. Aiemmin perheen ulkoista ja sisäistä elämänhallintaa kutsuttiin onnellisuuden muuriksi (ks. Roos 1987,66). Muurin murtumisen jälkeen puuttumista edellyttäviä ongelmia on alettu kutsua auttamisjärjestelmässä ilkeiksi ongelmiksi. Ilkeissä ongelmatilanteissa elävät ihmiset luokitellaan helposti hankalaksi asiakkaaksi. Ongelmista saatetaan tehdä asiakkaiden (lasten) ominaisuuksia, jolloin heidän kannettavakseen jää sekä asiakkuuden leima että ongelman tuomat rasitteet (Laitinen 2009, 77). Tällainen tilanne tuottaa kaksoiseksklusiota. Asennekulttuurin muutos tuo uusia sosiaalisia ongelmia esiin, mutta samalla yksityisyys vähenee. Tulkitsen vastuusta vapauttamisen diskurssin mahdollistavan median pääsyä aiemmin yksityisyyden piiriin kuuluviin ongelmiin.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen kerännyt tutkimusaineistooni Keski-Uusimaa -lehden vuoden 2006 lasten ja nuorten syrjäytymisriskiä käsittelevät artikkelit. Aineiston luokittelulla sain esiin erilaisia, lasten ja nuorten syrjäytymisriskiin liittyviä teemoja. Nämä teemat vaihtelevat mediassa vuosittain. Teemojen valikoituminen mediaan on monitahoinen prosessi, mutta teemojen vaihtelu kuvaa myös syrjäytymisriskin muuntumista ajassa. Tämän jälkeen tarkastelin erikseen rikollisuutta koskevia artikkeleita. Analyysiäni varten aineisto oli jaettavissa kolmeen eri diskurssiin, joiden kautta lasten ja nuorten syrjäytymiskeskustelu voi tarkastella eri näkökulmista: osallisena kohussa -diskurssi, turvallisuusuhkadiskurssi ja vastuusta vapauttamisen diskurssi. Aineistolähtöisyyden lisäksi olen tuonut diskursseissa käytävän keskustelun laajentamiseksi kytkentöjä aiheisiin liittyviin tieteellisiin keskusteluihin.

Osallisena kohussa -diskurssissa lasten ja nuorten halu päästä julkisuuteen saattoi onnistua rikosten tai rikkeiden avulla. Julkisuuden tavoittelusta itsensä on tullut merkittävä kulttuurinen tavoite, jonka saavuttamisessa ei rikoksella saatavalla taloudellisella hyödyllä ole merkitystä. Osa lapsista ja nuorista toteuttaa rikoksia ja rikkeitä ja osa seuraa diskurssissa tätä julkisuustavoittelea. Retorisilla ilmauksilla luodaan rikoksiin osallistuvien ja niitä seuraavien välille toiseutta. Uutisointien seuraajat pelkäävät omasta puolestaan, etteivät menettäisi mainettaan ja joutuisi väärään porukkaan. Itse rikoksiin osallistuneiden taholta ei nuorilla ole pelättävää. Tässä diskurssissa olevat otteet liittyvät laajempaan kokonaisuuteen. Kyse ei ole yksittäisistä uutisista, kuvista tai jutuista, vaan median logiikasta. Julkisuus tuotetaan eri välineissä: lehdisä, radiossa, netissä ja TV:ssä. Julkisuuden tuottamisessa olennaista on mediavälineiden kierrätys, sirkulaatio (ks. Sumiala 2008). Kierrätyksen toimijoina eivät ole vain toimittajat, vaan rikokseen osallistujien aktiivinen panos voi olla osa sirkulaatioaineistoa, varsinkin sosiaalisessa mediassa. Vastaavasti rikosta tai sen avulla julkisuutta tavoittelevia vastustavat saattavat tuottaa aineistoa, jolloin syntyy aktiivista keskustelua. Aineistossani rehtorin esittämä ilmaisu "vellovat huhut" (ote 2) saattaa liittyä juuri tällaiseen medioiden sirkulaatiomylläkkään.

Osallisena kohussa -diskurssissa eivät nuoret tai aikuiset median seuraajat ota kantaa itse rikokseen. Median hälykin on siedettävää, kunhan se ei häiritse päivittäistä työrauhaa koulussa. Osatekijänä välinpitämättömyyteen rikoksista saattaa olla yleinen moraalisten kannanottojen väheneminen. Julkinen nolaaminen tai kiusaaminen ei ole ajassamme irrallinen ilmiö. Idolsin ja Big Brotherin tyyppiset ohjelmaformatit ovat nuorten suosikkiohjelmiä, joiden eettisyyteen ei ohjelmassa oteta kantaa. Paananen (2009, 36) on huolissaan kantaa ottamattomuuden kääntymisestä ihailuksi. Erityisesti vakavien rikosten kautta saattaa syntyä kuolemattomuus- ja ihannoimismyyttejä jotka ruokkivat erilaisia vihan yhteisöjä verkkoyhteisöissä.

Turvallisuusuhkadiskurssissa lapsista ja nuorista luotiin retoristen keinojen avulla kuvaa, jonka mukaan he ovat vaaraksi itselleen tai toisille. Tässä diskurssissa lapsista ja nuorista luodaan vakavien rikosten kautta murhaajia ja tappajia sekä toisaalta lievempien rikkeiden kautta arjen julkisten tilojen käytön uhkatekijöitä. Lasten ja nuorten harvoin tekemille henkirikoksille luodaan retorisin keinoin yleistyksiä puhumalla esimerkiksi perhetragedioista tai lapsista yleensä erottelematta sosiaalisia taustoja, sukupuolta tai ikää. Yksittäisten tapausten kautta lapsista ja nuorista luodaan uhkakuvaa liittämällä heidät valtakunnallisessa rikosentorjunnassa käytävään diskurssiin: lasten ja nuorten tulee olla aina jonkin viranomaisen tarkkailussa. Tarkkailun tavoitteena ei näytä olevan inkluusio, vaan ulos sulkeminen, mikä lisää rikollisuuden riskiä. Syntyy kehämäinen päätelmä: lapsen ja nuoren näkeminen potentiaalisena uhkana lisää yhteisöistä erilaisia pois sulkemisen muotoja, mikä puolestaan lisää aggressioiden todennäköisyyttä ja johtaa mahdollisiin ja pelättyihin rikoksiin. Potentiaalinen uhka toteutui, mikä vahvisti olettamusta lapsista ja nuorista vaarallisina yhteiskunnassa. Paikalliset, nuorten tekemät rikkeet ja rikokset liitetään valtakunnalliseen diskurssiin, minkä jälkeen lehden lukijan oletetaan tekevän paikallisia johtopäätöksiä tarvittavista toimenpiteistä.

Turvallisuusuhkadiskurssissa lapset ja nuoret kuvattiin retorisin keinoin rikkeiden kautta samaan joukkoon kuuluviksi kuin humalaiset ja prostituoidut. He aiheuttavat yleistä turvattomuutta julkisissa tiloissa. Pelon aiheuttamisen ja rajojen kokeilemisen sijasta nuorten ilkkailtaan voi liittyä myös leikitelyä, testausta ja karnevalisointia. Nuorten apuvälineeksi julkisten tilojen uudelleen määrittelyyn sopii internet ja siihen liittyvät apuvälineet. Uusien apuvälineiden käyttö tapahtuu maailmassa, jossa ei ole rajoittavia sääntöjä. Todellisuuden ja fiktion välinen raja hämärtyy. Aikuisten rooli heikkenee reaali maailmassa ja virtuaali maailmassa. Aikuisten auktoriteettiaseman heikkeneminen selitetään turvallisuusuhkadiskurssissa lasten ja nuorten tai heidän vanhempiensa käytöksen kautta. Kasvattajien auktoriteetin palauttaminen ei tuo vastausta esimerkiksi koulukiusaamiseen, mutta ratkaisemattomana siitä voi tulla haaste koko koulutyön tai lähiyhteisön turvallisuudelle. Tähän haasteeseen on maassamme vastattu erilaisin varhaisen puuttumisen tai varhaisen tukemisen ohjelmin.

Sosiaalityön yksi keskeisiä periaatteita on normaalisuuden periaate (Komiteamietintö 1971, A25). Sen mukaisesti lasten ja nuorten pieniin rikkomuksiin reagoiva yhteisö ottaa sosiaalisen leimaamisen riskin. Leimaamisen kautta lapsi tai nuori saattaa omaksua poikkeavan identiteetin (esim. Harrikari 2008, 109–110; Satka 2009, 28). Lasten ja nuorten rikkeisiin tulisi luoda valtakunnalliset normit, koska paikallisissa hankkeissa on ollut havaittavissa lapsiin ja nuoriin kohdistuneen yhteisöllisen toleranssin laskua (Harrikari 2008, 127–129). Toleranssin laskua voidaan perusteella esimerkiksi niin sanotun pa-

hinnan tapauksen retoriikalla. Pahimman tapauksen retoriikassa puhuja tuo ammattinsa kautta esiin yksittäisen tapauksen, jolla kuulijoille vakuutetaan tarvittaviin toimenpiteisiin ryhtymistä. Aikuisen kuulijan passiivisuus tuodaan osatekijäksi lapsen tai nuoren mahdolliseen rikokseen. Nuorten tupakointi esimerkiksi esitetään (porttiteorian kautta) väyläksi huumeiden käytölle ja sen kautta rikollisuuteen. Varhaisen puuttumisen hankkeiden aloitteiden tekijöinä ovat olleet vanhemmat (Laukaa) ja kunnalliset organisaatiot (esimerkiksi Helsingin kaupunki). Jallinoja (2006) liittää Laukaan kyläkasvatusohjelman laajenemisen yli 80 pakkakunnalle familismin nousun. Hänen mukaansa perhekeskeisyys laajenee Laukaan mallissa yhteisölliseksi kiintymyssuhteeksi, kylämentaliteetiksi ja sosiaalisesti kontrolliksi. Vanhempien ja vanhemmuuden valtaa kasvatetaan tuottamalla toiseutta: lapset ja nuoret sijoitetaan kasvatuksen objekteiksi odottamaan täysivaltaisiksi tulemistaan. Tällainen kuva lapsesta ja lapsuudesta ei vastaa lapsisosiologian käsitystä sukupolvien keskinäisistä suhteista (Jallinoja 2006, 154–159.). Lapsilla ja nuorilla ei Laukaan mallissa ollut pääsyä yhteisön päätöksentekoon. Helsingin mallissa puolestaan varhaisen puuttumisen käsite korvattiin positiivisella diskriminaatiolla ja varhaisella tuella. Positiivisen diskriminaation tavoitteena on kaikkien mahdollisuuksien tasa-arvo. Mahdollisuuksien tasa-arvo edellyttää lisäpalveluita, jotta heikossa sosiaalisessa asemassa olevien elinolojen heikot kohdat tulevat kompensoiduiksi (Titmuss, 1976; Satka 2009, 23). Varhaisella tuella Helsingin mallissa tarkoitettiin ihmisten sosiaalisten verkostojen vahvistamista. Se on mahdollista helposti lähestyttävillä palveluilla, asukaslähtöisellä toiminnalla sekä eri toimijoiden ja tahojen välittäjänä toimimisella.

Mirja Satka näkee varhaisen puuttumisen ja ammatillisen sosiaalityön suhteen jännitteisenä. Ne eivät jaa samaa tiedollista käsitystä ihmisen, hänen ympäristönsä ja yhteiskunnan suhteista (Satka 2009, 17). Jännitteen synnytti sisäministeriön 1998 käynnistämät turvallisuustalkoot, joiden perimmäisenä tavoitteena oli turvata kunnan kansalaisille hyvä elinympäristö ja estää rikollisuutta. Varhainen puuttuminen lanseerattiin mukaan näihin turvallisuustalkoihin rikolliseksi kehittymisen ehkäisemiseksi. Pahimman tapauksen retoriikalla saatiin huolestuneet vanhemmat pelkäämään pahinta. Varhainen puuttuminen on kustannustehokasta, koska kohteena on yksilö tai ryhmä rikolliseksi leimaamisen hinnalla. Lapsen ja nuoren rikolliseksi kehittymisen riskitekijöiksi määriteltiin puutteelliset kotiolot, vanhempien alkoholismi, ristiriitainen kasvatus, hyväksikäyttö lapsuudessa ja keskittymisvaikeudet koulussa (OM 1999, 5; Arjen turvaa 2004, 17–18).

Ihmisen, hänen ympäristönsä ja yhteiskunnan suhteet jäävät varsin suppeiksi, jos niitä tarkastellaan vain turvallisuusnäkökulmasta. Turvallisuusnäkökulma johtaa toisenlaiseen hallinnan logiikkaan kuin valtion tasolta lähtevä sosiaalityön käsitys ihmisestä elämänsä subjektina ja vastuullisena kansalaisena.

Myös lasten ja nuorten kanssa on käytävä dialogia yhteisistä sopimuksista ja rajoista. Lapsen pieniin rikkomuksiin sanktioin reagoiva yhteisö ottaa sosiaalisen leimaamisen riskin. Sosiaalisen leimaamisen riskinä on se, että lapsi tai nuori voi ottaa itselleen tästä johtuvan poikkeavan identiteetin (Harrikari 2008, 109–110; Satka 2009, 23).

Nuorista harva on internetin ulkopuolella. Nuorisobarometriin (2009) vastanneista 15–29-vuotiaista vain kolme 1900 vastaajasta ilmoitti, ettei käytä internetiä. Netinkäyttö on myös tihentynyt. Vuonna 2007 joka toinen nuori vastasi käyttävänsä nettiä vähintään kerran päivässä. Vuonna 2009 vastaava luku oli jo neljä viidestä. Lapsiperheet hankkivat Suomessa eniten tietokoneita ja viihde-elektroniikkaa. Lasten ja vanhempien väliset erot internetin käytössä ovat kaventumassa, koska yhä useamman lapsen vanhemmat ovat lapsuudestaan asti käyttäneet tietokoneita (Myllyniemi 2009a, 88). Myös internetissä käytetty aika on lisääntymässä. Nuorisobarometrin (2009) kaikkien vastaajien netissä päivää kohden ilmoitetun ajan keskiarvoksi tuli kaksi tuntia. Internetin käytöllä ja sosiaalisella luottamuksella on mielenkiintoinen yhteys. Nettiä korkeintaan tunnin päivässä käyttävät luottavat muihin ihmisiin enemmän kuin suurkuluttajat (Myllyniemi 2009a, 131). Sosiaalisen luottamuksen puute on yhteydessä syrjäytymisen kumuloitumiseen eli vaikeuksien kasautumiseen. Yhteisöjen osallisuuden ja luottamuksen puute tuottavat pahoinvointia muun huono-osaisuuden lisäksi (ks. Niemelä 2008). Vaikka olisi ajateltavissa, että nettiosallisuus kompensoisi muussa sosiaalisessa elämässä koettuja vaikeuksia, eivät nettitystävät kuitenkaan lisää tyytyväisyyttä ihmisiin samalla tavoin kuin kasvokkain tapaaminen (Myllyniemi 2009b, 93, 122).

Vastuusta vapauttamisen diskurssissa lasten ja nuorten tekemissä vakavissa rikoksissa, kuten tapoissa, retorisisa keinoina käytettiin muun muassa erilaisia puhujakategorioita. Näiden kautta oletetut kuulijat tai lukijat olivat vanhempia, heidän lapsiaan tai kasvatusalan ammattilaisia. Koko maata järkyttäneet tilanteet edellyttivät sellaista hallintapuhetta, jolla vakuutettiin tilanteen olevan hallinnassa. Rikoksesta kiinniotettu oli lastensuojelun huostassa. Tästä huolimatta mediassa jatkui kohu. Medialta puuttuivat kriisiohjeet ja puhujakategoriat. Tilanne on rikoksentehtäjän suojelemisen kannalta vaikea. Sitä mitä tiedotusvälineet eivät julkaisseet, siitä kertoivat sosiaalisen median välineet. Tällainen tilanne mahdollisti myöhemmin koulusurmaajien itse tekemien videoiden julkaisun ja toiston yhdessä muun median aineiston joukossa.

Vastuusta vapauttamisen diskurssissa lasten ja nuorten tietämättömyyttä käytetään taloudellisesti hyväksi. Heidän oletetaan osaavan hankkia puhelimella pikalaina vanhempien luvatta, mutta heidän ei tarvitse osata laskea luoton todellista vuosikorkoa. Lapsia houkutellessa vastuusta vapauttamisen kautta saamaan itselleen helposti käteistä rahaa. Tällainen rahan saaminen

ei olisi ilman puhelinteknologiaa mahdollista. ”Syylliseksi” lasten vastuutto-
muuteen nimetään teknologia. Kun tämä ”porsaanreikä” tukitaan, tulee ehkä
uusia.

Lasten vastuusta vapauttamisen diskurssiin liittyi myös lasten vapauttami-
nen rikoksen häpeästä. Seksuaalisen hyväksikäytön uhrin rooliin liittyi tabun
kaltaisia piirteitä, joiden avaamiseen tarvitaan julkista keskustelua. Retorisin
keinoin kirjoittaja pyrkii keskusteluilmapiiriin avaamiseen, mutta otsikko il-
maisee tehtävän olevan vaikea:” Lasten hyväksikäytön kasvussa hyvääkin”.

Vastoin ennakkokäsitystäni ei aineistossani alkoholi tai päihteet saaneet he-
gemonista asemaa muodostamissani diskursseissa. Varsinkin nuorten kasva-
vasta alkoholin käytöstä kirjoitettiin artikkeleita, mutta niitä ei liitetty lasten ja
nuorten rikkeisiin tai rikoksiin. Tästä syystä ei alkoholista tai päihteistä voinut
muodostaa rikollisuus-teemasta omaa diskurssia.

Tämän ammatillisen lisensiaattityöni tehtävänä on tuottaa sosiaalityölle tie-
toa. Tieto on peräisin sanomalehdistä ja alan tutkimuksista. Sosiaalityöntekijät
esiintyvät aineistossani sivuroolissa. He eivät voi virkansa puolesta osallis-
tua julkiseen keskusteluun yksittäisistä tapauksista. Tämä ei tarkoita kui-
tenkaan sitä, ettei muuhun julkiseen mediakeskusteluun voi osallistua.
Tutkimusotteeni, sosiaalinen konstruktionismi, tuo esiin sosiaalisten ongel-
mien määrittelyprosessia, millaiset toimijat ovat innokkaimmin puuttuneet
asian ja miten se näkyy mediassa. Jos sosiaalityöntekijät eivät ole mukana
varsinkaan paikallisessa keskustelussa, julkisen keskustelun ja ammatillisen
sosiaalityön välille saattaa syntyä esimerkiksi Mirja Satkan esiin tuoma kysy-
mys varhaisesta puuttumisesta ja lasten ja nuorten kuulemisesta heitä kos-
kevissa asioissa. Edellisessä, kyse voi olla lasten ja nuorten vaarattomaksi te-
kemisestä (Harrikari 2008, 257) ja jälkimmäisessä kyse voi olla tulkinnallisesta
uusintamisesta. Näen sosiaalityön yhdeksi tehtäväksi toimia syrjäytymisris-
kissä olevien äänenä ja heidän asemansa esiin tuojina. Tämä sosiaalityön teh-
tävä perustuu normaalisuuteen, käsitykseen ihmisestä elämänsä subjektina ja
vastuullisena kansalaisena.

Lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa elämään on tullut aivan uusi sosi-
aalinen maailma, internet, sosiaalinen media tai millä nimellä sitä milloinkin
kutsutaan. Sillä ei ole rajoja. Kuvat, videot ja tekstit voivat olla peräisin pai-
kallisista tai maailman laajuisista tapahtumista. Paikallisesta tulee globaalia
ja päinvastoin. Tämän virtuaalisen maailman pelisäännöt toimivat toisin kuin
sosiaalinen todellisuus, siinä vääristellä kaikkia henkilöön liittyviä tunniste-
tietoja. Nämä kaksi todellisuutta saattavat törmätä pahimmillaan erilaisten
vihan yhteisöjen kautta. Pahimmillaan silloin puhutaan kouluammuskelijoista
ja joukkomurhaajista. Tutkimusaineistossani esiintyvä koulun rehtori sai myö-
hemmin surmansa koulumurhien yhteydessä. Olisiko tällainen murhenäytel-
mä ollut ennustettavissa aineistoni pohjalta? Sosiaalityön näkökulmasta kat-

soen toiseksi leimattuja nuorten ryhmiä oli havaittavissa, mutta sellaista vihaa, kiusaamista tai rikollisuutta, joka purkaantuisi joukkomurhaksi, ei voi havaita. Tämä pohdinta perustuu luonnollisesti siihen aineistoon, joka oli käytössäni. Jos sosiaalisen median paikallista aineistoa olisi ollut mukana, saattaisi päätelmäni olla erilainen. Sen vuoksi sekä sosiaalityön että tutkimuksen tulisi yhä enemmän ulottua sosiaalisen median muodostamaan sirkulaatioon muun median kanssa. Tämä ei mielestäni kuitenkaan ole riittävä vastaus lasten ja nuorten syrjäytymisen ja rikollisuusriskin vähentämiseksi. Sosiaalityön pitäisi luoda aktiivisesti erilaisia foorumeita sosiaaliseen mediaan, jossa käsitellään virtuaalisen maailman ehdoilla sosiaalista todellisuutta sekä sen törmäystä kuvitteellisen maailman kanssa.

LÄHTEET

- Allardt, Erik 1983. Sosiologia I. Porvoo: WSOY.
- Arjen turvaa 2004. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Sisäasiainministeriön julkaisu 44/2004. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Aro, Timo 2007. Julkinen valta ja maassamuuttoa edistävät ja rajoittavat tekijät Suomessa 1880- luvulta 2000- luvulle. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 69. Turku: Turun yliopisto.
- Bardy, Marjatta 2000. Sisäinen koti, tarinallisuus ja elämänlukutaito. Yhteiskuntapolitiikka 2/2000, 151–155.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas 1994. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic 1995. Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. Joensuu: University Press.
- Coleman, James S. 1988. Social capital in creation of human capital. American Journal of Sociology 94, 95–120.
- Corsaro, William. A. 1997. The Sociology of Childhood. California: Thousand Oaks.
- Erikoissairaanhoidolaki L 1062/1989.
- Erikson, Erik 1985. Childhood and society. New York: W. W. Noerton.
- Eräsaari, Risto 2005. Inklusio, eksklusio ja integraatio sosiaalipolitiikassa. Kiistakysymysten kartoitusta. Janus 3/2005, Volume 13.
- Fishman, Mark 1980. Manufacturing the News. Austin: University of Texas Press.
- Fiske, John 1992. Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michel 1982. The Subject and Power. Afterword. Teoksessa Hubert L. Dreyfus & Paul Rabinow: Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics. London: Harvester.

- Foucault, Michel 2000. Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Otava.
- Gilbert, G. Nigel, & Mulkay, Michael 1984. Opening Pandora's Box: A sociological analysis of scientists discourse. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gergen, Kenneth J. & Gergen, Mary 2007. Social Constructionism and Research methodology. Teoksessa Outhwaite, William & Turner, Stephen P. (toim.) The Sage Handbook of Social Science Methodology. Lontoo: Sage, 461–478.
- Glasser, Theodore L., Ettema, James S. 1989. Investigative Journalism and The Moral Order. Critical Studies in Mass Communication 6:1.
- Granfelt, Riitta 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Haapasalo, Jaana 2008. Kriminaalipsykologia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hakkarainen, Pekka 1992. Suomalainen huumeekysymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Julkaisuja n:o 42. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.
- Harinen, Päivi 2008. Hyvä, paha yksinäisyys. Teoksessa: Autio, Minna & Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) Polarisoituva Nuoruus? Nuorten elinolot - vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta ja Stakes.
- Harrikari, Timo 2008. Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa.. Julkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
- Harrikari, Timo & Hoikkala, Susanna 2008. Nuorten hyvinvointipolitiikka –pahoinvointiin puuttumista ja riskien hallinnointia? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot vuosikirja 2008. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta ja Stakes.
- Heikkilä, Matti & Rintala, Taina 2002. Eriytyykö elämänlaatu alueellisesti? Teoksessa Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.) Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Stakes.

- Heiskala, Risto 1990. Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.
- Helne, Tuula 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Stakes.
- Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena 2009. Kauhajoen jälkipaini. Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 25.
- Holmberg, Jukka 2004. Etusivun politiikka. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehtiutisissa 1987–2003. Jyväskylä studies in humanities 30. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hujanen, Jaana 2000. Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheissa. Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Studies in communication 11., Jyväskylän yliopisto.
- Ilmonen, Kari 2001. Eräs tie diskurssianalyysiin. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Jallinoja, Riitta 2006. Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija 2002. Huumeet ja koulu yhteisö. Jyväskylä: Gummerus.
- Johansson, Juhani 2004. Huoli lasten ja nuorten huumeiden käytöstä ja rikollisuudesta – Diskurssianalyttinen lähestymistapa lasten ja nuorten syrjäytymisriskeihin. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1991. Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, Asuntohallitus.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2000. Diskurssianalyysin aakkoset. 2.painos. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2006. Diskurssianalyysi liikkeessä. 3.painos. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Kimmo 2002. Terve elämä tämänhetkisyiden kulttuurissa. Artikkeliteoksessa Pasi Ruuskanen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät paikat ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele 2001. Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY.
- Kansanterveyslaki L 66/1972.
- Karisto, Antti 1986. Syrjäytymisen ongelma. Havaintoja 1980- luvun Suomesta. Teoksessa Antti Karisto (toim.) Sosiaalityön kehittäminen. Taustoja reunaehtoja, näkökulmia. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kivivuori, Janne 2009. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Komiteamietintö 1971, A 25. Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu 1998. Työtön, tutkimuspitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Helsinki: Tammi.
- Kumpula, H.; Lounasmaa, A.; Paavola, M.; Lunetta, P. & Impinen, A. (toim.) 2006. Nuorten miesten tapaturmat ja väkivalta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006: 71.
- Kumpulainen, Timo & Saari, Seija (toim.) 2006. Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2006. Helsinki: Opetushallitus.
- Laamanen, Elina 2007. Vapaaehtoiset pakkoliitokset?: diskurssianalyttinen tutkimus kuntarakennetta koskevasta julkisesta keskustelusta. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Lahikainen, Anja Riitta 2001. Lasten kuuntelemisesta ja sen esteistä. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli : Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY.
- Laitinen, Merja 2004. Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen Merja 2009. Ajan tabut. Teoksessa Merja Laitinen (toim.) & Anneli Pohjola (toim.), Tabujen kahleet. Tampere: Vastapaino.
- Lastensuojelulaki. L 417/2007
- Lee, Nick 2001. Childhood and Society. Growing up in an age of uncertainty. Buckingham & Philadelphia: Open University Press.
- Lehtinen, Anja-Riitta 2000. Lasten kesken – Lapset toimijoina päiväkodissa. SoPhi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lehtonen, Mikko 1998. Merkitysten maailma. Kulttuurisen ekstintutkimuksen lähtökohtia. 2.painos. Tampere: Vastapaino.
- Luostarinen, Heikki & Väliverronen, Esa 1991. Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta. Tampere: Vastapaino.
- Lämsä, Anna-Liisa 1996. Koulun kulttuurit ja syrjäytyminen koulussa. Teoksessa Pauli Siljander & Veli-Matti Ulvinen (toim.) Syrjäytymisestä selviytymiseen – vaikeuksien kautta elämänhallintaan. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 66. Oulu: Oulun yliopisto.
- Markkula, Jaana & Öömi, Erkki 2009. Turvallinen elämä lapsille ja nuorille. THL:n raportteja 27/2009. Luettu 13.4.2010. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/ea565dd9-34e5-4e74-bcc6-27e567de2a96>.
- Mishler, Eliot G. 1987. The Social Construction of Illness. Teoksessa Social Context of Health, Illness and Patient Care. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moisio, Pasi; Karvonen, Sakari; Simpura, Jussi & Heikkilä Matti 2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes

- Muncie, John 2004. Youth and Crime. London: Sage.
- Myllyniemi, Sami 2008. Tilasto-osio teoksessa Autio, Minna; Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Julkaisuja/ Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura 84. Julkaisuja/Nuorisoasian neuvottelukunta 38. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Myllyniemi, Sami 2009a. Taitekohtia. Nuorisobarometri 2009. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 41.
- Myllyniemi, Sami 2009b. Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & opetusministeriö & Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Niemelä, Jorma 2008. Sosiaalinen osallisuus ja sosiaaliset mahdollisuudet. Luento Sosiaalipoliittisen yhdistyksen, Kelan, Kuopion yliopiston ja Diakonia-ammattikorkeakoulun seminaarissa 4.6.2008. Luettu 14.12.2009. <http://www.diak.fi/files/diak/Uusisivusto/SomaJormaNiemel08.pdf>.
- Nikunen, Minna 2005. Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 97. Nuorisoasiain neuvottelukunta & Opetusministeriö.
- Näre, Sari (toim.) 1999. Tunteiden sosiologiaa 2. Historiaa ja sääntelyä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ochs, Elinor 1988. Culture and language development: language acquisition and language socialization in a Samoan village. New York: Cambridge University Press.
- OM 1999. Turvallisuustalkoot - Kansallinen rikosentorjuntaohjelma. Oikeusministeriö. Yleisen osaston julkaisuja 2/1999.
- Peltonen, Marja 2008. <https://alma.helsinki.fi/doclink/138639>. Luettu 3.2.2010.

- Pohjola, Anneli 2009. Yhteenveto – tabujen purkamisen kysymykset. Teoksessa Merja Laitinen (toim.) & Pohjola Anneli (toim.) Tabujen kahleet. Tampere: Vastapaino.
- Pohjola, Kirsi 2006. Pidennetty lapsuus? Lapsuuden luonnetyyppin määrittäminen aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Janus 4/2006, 389–401.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret 1987. Discourse and social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour. London: Sage Publications.
- Putnam, Robert D. & Leonardi Robert & Nanetti, Rafaella Y. .1993. Making democracy work: civic traditions in modern Italy. Princeton: University Press.
- Pörhölä, Maili 2008. Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä. Artikkeliteoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva Nuoruus? Nuorten elinolot - vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaain neuvottelukunta ja Stakes.
- Pösö, Tarja 2009. Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne. Teoksessa Merja Laitinen (toim.) & Anneli Pohjola (toim.), Tabujen kahleet. Tampere: Vastapaino.
- Qvortrup, Jens 1993. Children at risk or childhood at risk – a plea for a politics of childhood. In: Bardy, Marjatta (eds.) et al. Politics of childhood and children at risk. Eurosocial Report nr 45, Wien: European Centre.
- Qvortrup, Jens 1994. Childhood matters: social theory, practice and politics. Aldershot: Avebury.
- Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina 2009. Yhteisiä teemoja etsimässä. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisu 96, 5–18.
- Raunio, Kyösti 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Rikoslaki L 39/1889

Rimpelä, Matti 2008. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Artikkeliteoksessa Moisio, Pasi ym. Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Stakes.

Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista. SKS. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Sacks, Harvey 1984. On doing "being ordinary". Teoksessa: Atkinson, Maxwell & Heritage (toim.) Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, s. 413–429.

Salmi, Venla 2004. Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta? Julkaisuja 40. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.

Salmi, Venla 2005. Sosiaalinen pääoma ja nuorten rikollisuus. Teoksessa Janne Kivivuori, Janne & Venla Salmi: Nuorten rikoskäyttäytyminen 1996–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 214.

Salmi, Venla 2007. Helsingin nuoret rikoksen tekijöinä 2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 73. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Salmi, Venla 2008. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008. Verkkokatsauksia 9/2008. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Satka, Mirja 2009. Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat. Artikkeliteoksessa Yhteiskuntapolitiikka- lehdessä 1/2009. Vol.74. THL.

Silvennoinen, Heikki 2002. Huono-osaisuus ja koulutus. Kasvatus 23 (3), 256–267.

Sipilä, Jorma 1982. Nuorten poikkeava käyttäytyminen ja yhteisön rakenne. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

SM 2007. Vanhemmuus ja toimiva viranomaisyhteistyö. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyn avaimet. Julkaisuja 45. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

- Strauss, Anselm 1987. *Qualitative Analysis for Social Scientist*. New York: Cambridge.
- Sullström, Risto & Riihelä, Marja 2002. *Käytettävissä olevien tulojen liikkuvuus 1990–1999*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Sumiala, Johanna 2008. *Circulation*. Teoksessa David Morgan (toim.) *Keywords in Religion, Media and Culture*. London: Routledge.
- Suoninen, Eero 1993. *Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysin aakkoset*, 48–74.
- Titmuss, Richard 1976. *Commitment to Welfare*. Lontoo: HarperCollins. 2. painos.
- Törrönen, Jukka 2002. *Lehdistön huumepoliittinen asennoituminen vuosina 1993–2000*. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (6), 523–538.
- Törrönen, Jukka 2004. (toim.) *Valvonta ja vastuu. Päihteet ja julkisen tilan moraalisaätely*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Törrönen, Maritta 1999. *Lasten arki laitoksessa: elämistila lastenkodissa ja sairaalassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta 2002. *Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä*. *Nuorisotutkimus* 4 (20), 33–42.
- Ulvinen, Veli-Matti 2008. *Voiko sitä selittää?* Pääkirjoitus *Nuorisotutkimuslehti* 3/2008, 26. vuosikerta.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007. *Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Toimintatarkastuskertomus*. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.
- Veikkola, Leena & Heinonen, Jukka 2009. *Apu velkaongelmiin riittämätöntä*. Artikkelinä *Vieraskynä-palstalla Helsingin Sanomissa* 16.6.2009.

Wiseman, Jacqueline P. 1979. Stations of the Lost. The Treatment of Skid Row Alcoholics. Chicago: The University of Chicago Press.

Virokannas, Elina 2004. Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteetin rakentumisesta. Helsinki: Stakes tutkimuksia 114.

VTT 2007. Googlen mainokset ja muita sosiaalisen median iketoimintamalleja. Espoo: VTT.

Vähätalo, Kari 1996. Pitkäaikaistyöttömät ja lamasta selviytyminen. Työpoliittinen tutkimus 132. Helsinki: Työministeriö.

LIITE

Aineiston järjestely

Olen järjestellyt aineistoa aluksi juttutyypeittäin. Jaotus perustuu lehden jaotukseen. Sen jälkeen olen tarkastellut tarkemmin juttutyypin otsikoita. Olen merkinnyt ranskalaisella viivalla otsikoiden teeman mikäli se ei selviä otsikosta.

Taulukko 1. Juttutyytit

JUTTUTYYPPI	KPL
PÄÄKIRJOITUS	10
UUTINEN	42
HAASTATTELU	1
LUKIJAN KIRJOITUS	27
PUHEENVUORO	2
YHT.	84

Taulukko 2. Pääkirjoitukset otsikon, teeman, päivämäärän ja kirjoittajan mukaan

OTSIKKO	PVM	KIRJOITTAJA
Aikuisten ryhtiliike paikallaan - Nuorten alkoholin käyttö	9/1	ei ilm.
Opettajiakin kiusataan - Häirikkölapsi koulussa	12/1	ei ilm.
Lapsen tekemä surma kaikkein raskain ymmärtää - Nuorten tekemät henkirikokset	20/1	ei ilm.
Nuorten omalla kielellä - Nuoret kertomaan nuorille huumevalistuksesta	23/1	ei ilm.
Murhapoltto terminä kuollut, mutta merkitys elää - Jokelan tuhopolttojen sarja	26/1	ei ilm.
Lasten hyväksikäytön kasvussa hyvääkin - Seksuaalirikokseen liittyvät tabut murtumassa	10/2	ei ilm.
Pyörät eivät pyöri ilkevällä pelossa - Todennäköisesti ilkevällä tekijä on nuori	1/8	ei ilm.
Erytisopetuskin on hyvä koulutus- investointi	11/8	ei ilm.
Nuorisoasema on välittävä sijoitus - Hyrylässä avattiin nuorisoasema	12/9	ei ilm.
Nuorten masennus otettava tosissaan - Toistasataa järvenpääläistä nuorta ilmoit- taa olevansa jopa hyvin masentuneita	28/10	ei ilm.

Taulukko 3. Uutinen otsikon, teeman, päivämäärän ja kirjoittajan mukaan

Otsikko	pvm	kirjoittaja
Osa erityistukea tarvitsevista ilman apua neuvolassa - Neuvolatyön kiire ja työntekijäpuute aiheuttaa erityistuen havaitsemattomuutta	2/1	ei ilm.
Tuusulaisnuori vähällä kuolla juotuaan liikaa viinaa uutenavuonna - Yläasteilla joka neljäs humalassa ainakin kerran kuussa	9/1	toim. Oskari Lehto
Peliriippuvuutta jo alakoululaisilla - Vanhempien on syytä valvoa lasten pelaamista	12/1	toim. Anne Kanerva
Koulutytön surman tutkinta edelleen alkuvaiheessa - Tutkimusjohtaja ei kommentoi tapauksen yksityiskohtia	20/1	STT, toim. Elina Koskela
Päihdepysäkin johtaja: Yhä useampi keravalainen nuori käyttää Subutexia - Nuoret käyttävät kovempia huumeista	21/1	toim. Eeva Vacklin
Poliisi pidätti 15-vuotiaan jokelalaisen murhan yrityksestä - Jokelan lauantainen omakotitalo oli tahallaan sytytetty	24/1	toim. Helena Holmroos
Polttopulloiskusta vangittua 15-vuotiasta epäillään muistakin Jokelan tuhopoltoista	25/1	toim. Heikki Santavuori
Keski-Uudenmaan poliisiin tutkittavana ennätysmäärä seksuaalirikoksia	9/2	toim. Jarkko Malin
Valvottuja tapaamisia esitetään koko maahan - Ministeriön työryhmä esittää lasten ja vanhempien valvottuja tapaamisia koko maahan	3/2	ei ilm.
Yli sata lasta lähetettiin viime vuonna pois kotoaan Järvenpäässä - Veronmaksajille sijoituksista 2 milj. euron lasku	13/2	toim. Helena Holmroos
Tarjousmääräkoirien kieltäminen yllätti kauppiaat - Monessa myymälässä oluttarjous nykyisin vuoden jokaiselle päivälle	3/3	toim. Eeva Vacklin ja Sirpa Tenhune STT, toim. Sirpa Suosalmi
Alkoholipolitiikan kiristyminen ei vaikuta Lillin ja Janin juomatapoja - Kossupullo on kohta puolet määräkoiraa edullisempi	10/3	toim. Janne Koivisto
Tuusulan nuoret haluavat apua päihdeongelmiin	18/3	ei ilm.

Tukiperheeseen tuleva lapsi elää normaalia perhe-elämää - Ideana on toimia tukena nimenomaan lapselle	19/3	toim. Jari Halme
Motivaation ja koulutuksen puute ovat suurimmat syyt nuorten työttömyyteen - Myös päihteiden käyttö yhdistettynä mielen-terveysongelmiin estää työn saannin	10/4	toim. Helena Holmroos
Lähes joka toinen järvenpääläinen kasiluokkalainen ollut humalassa - Tytöt käyttävät päihteitä enemmän kuin pojat	20/4	toim. Helena Holmroos
Rattijuoppoja aina vain enemmän - Poliisi erityisen huolissaan humalassa ajavista mopopojoista ja skootterityöistä	22/4	toim. Jaakko Malin
Keravan valtuusto pelkää päihdepysäkin rahapulaa	26/4	toim. Veijo Eronen
Vanhemmat neuvottomia nuorten juomisen edessä - Nuorten viian käyttöä koskeva paneeli veti aikuisia	29/4	toim. Eeva Vacklin
Olut ei sovi futiksen imagoon	10/5	toim. Lauri Nurmi
Alaikäisten ryypiskely kasvussa - Isä ja alaikäinen poika yrittivät ryöstää ohikulkijan oluet Keravalla	12/5	toim. Salla Salmela
Alaikäisten tilaamat pikaluotot kiusaavat vanhempia	14/5	toim. Kirsi Siekkinen
Vapautuvien vankien kuntoutus tuottanut tulosta Keravalla - Saatujen oppien soveltaminen jatkossa kiinni rahoituksesta	17/5	toim. Salla Salmela
Kuusitoistavuotias kaahasi humalassa 180 km/h Keravalla (iso fonttikoko) - Törmäsi lopulta toisen auton kylkeen Vantaalla	31/5	toim. Jarkko Malin
Keravan lukiolaisjuhlien juominen ja törttöily herättivät paheksuntaa - Kellokosken Itämerikeskuksen emäntä: "Eivät olleet pahimmasta päästä"	3/6	toim. Oskari Lehto
Huoltajan noudettava juopunut lapsensa poliisin kehotuksesta	5/6	toim. Virpi Tynkkynen
Järvenpää keskittää nuorten työpajat Loimu kiinteistöön	2/5	toim. Leena Joensuu
Suuri yksinhuoltajien määrä lisää lastensuojelun tarvetta	15/8	toim. Eeva Vacklin
Kaveri lupasi sata euroa polttopullon heittämisestä taloon - Ohjeet polttopullon tekemisestä löytyivät internetistä	17/8	toim. Jarkko Malin

Lapsiperheet asuvat muita ahtaammin - Yksinhuoltajien asemaa heikentänyt vuokrien nousu	18/8	STT
Suomessa uskotaan todella sitkeästi laitoshoidon voimaan - 19-vuotias Jesse pääsi 3-vuotiaana sijaisperheeseen	3/9	toim. Jaana Hannula
Oppimisvaikeudet ovat erilaisuutta, eivät tyhmyyttä ja laiskuutta - Joka viidennellä on oppimisvaikeuksia	28/9	ei ilm.
Pussikaljaa, rankkoja kotibileitä ja kosteita yökyläreissuja - Raittiiden nuorten määrä Tuusulassa kasvanut - mutta myös rankasti juovia	29/9	STT, toim. Leena Joensuu ja Eeva Vacklin
Lapsen tapaamismaksu uudelleen käsittelyyn	3/10	toim. Helena Holmroos
Lapsiperheiden ongelmat liittyvät huonoon osaisuuteen	12/1	STT
Alaikäiselle viinaa hakeva tekee rikoksen	14/1	toim. Oskari Lehto
Yli sata yläkoululaista kärsii masennuksesta Järvenpäässä - Viidennes peruskoululaisista pitää terveyttään huonona	27/1	toim. Helena Holmroos
Ei maksua lasten valvotusta tapaamisesta	10/1	ei ilm.
Nuorten päihteiden käytön arvioidaan lisääntyneen	10/1	toim. Heikki Santavuori
Alkoholiveron kiristystä kannattaa yhä useampi suomalainen - Suomen Lehtiyhtymän gallupissa veronalennuksia toivoo enää joka kahdestoista	12/1	toim. Samu Karvala
Nuoret vaativat apua mielenterveysongelmiin	19/1	STT
Tuusulan nuoret varoittavat toisiaan viinan vaaroista - Seiskojen alkoholikokeilut yritetään estää päihdepaketin avulla	22/1	toim. Anu Virtanen

Taulukko 4. Lukijan kirjoituksia otsikon, päivämäärän ja kirjoittajan mukaan

Otsikko	pvm	kirjoittaja
Olemme kasvattaneet ja pitäneet huolta	10/1	nimim. Lapset ovat ihania ja tarvitsevat äitiä ja isää, Tuusula
Huonot opettajat ovat tabu	27/2	Jani Tolonen, Järvenpää, lukion 2. vuoden opiskelija
Viinan alemmyynti tappaa	7/3	Ulkoasianministeri Erkki Tuomioja osan vuodesta Tuusulassa
Ihmettelin varoitustarraa olutpullojen kyljissä, sillä jokainen raskaana oleva nainen tietää alkoholin haitoista (tekstiviesti)	15/3	nimim. Itsekin raitis mummi
Miksi narkomaani ei pääse psykiatriseen hoitoon	24/3	T.T. Kerava
Perheiden tukeminen on ensiarvoisen tärkeää	27/3	Leena Ikonen varatuomari Suomen Oikeusapumiehet ry yhdistyksen sihteeri, Kerava
Hoidon tuloksena lapsene voi entistä huonommin	2/4	nimim. Piiri pieni pyörii (ja muita sosiaalisatuja) Tuusula
Sosiaalityön näkökulmasta lastensuojelulakia uudistettava	5/4	Maria Kiviaho projektityöntekijä Jyväskylän maalaiskunta
Huostaanotto osana hoitotakuuta	10/4	nimim. Sosiaalisatuihin kyllästynyt, Järvenpää
Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon	18/4	Aila Paloniemi puheenjohtaja Jari Ketola toiminnanjohtaja Perhehoitoliitto ry, Helsinki
Monen huostaanoton taustalla kouluongelmat	20/4	Leena Ikonen varatuomari, Sipoo
Alaikäisten ryypiskely kasvussa - Eiks täti oo kuullu opiskelijoiden yhteishausta?...	13/5	Make (sarjakuva)

Nuoriako muka ei kiinnosta? - Nuorten päihdepysäkki	19/5	Eero Rämö Järvenpään nuorisoparla- mentti, puheen- johtaja, Järvenpää
Sosiaalisaippuaa ja uutisankkoja	1/7	nimim. Piiri pieni pyörii ja muita sosiaalisatuja, Tuusula
Huostaanotot, lastensuojelua vai kaupan- käyntiä?	12/7	Leena Ikonen varatuomari, Sipoo
Avoin kirje Tuusulan kunnanjohtajalle Hannu Joensivulle	23/8	nimim. Lähihoita- ja 19-v., Kerava
Päätäjille järki käteen alkoholisatioissa	26/8	Yrjänä Vuolas- virta, Tuusula
Lastenpsykiatrit tuomareina - missä avohoidon vaihtoehdot?	24/9	Leena Ikonen varatuomari, Sipoo
Tasaveroisuutta heikompiosaisten kustannuk- sella	29/9	Maarit Uusikum- pu Vasemmistoliiton johtokunnan jäsen
Lapsen tapaamismaksu loistava tapa kohentaa taloutta	1/10	nimim. 128 val- vottua tapaamista vuodessa
Mikä mättää lapsipolitiikassa?	19/10	Arto Viitaniemi kaupunginval- tuutettu (Skp) Järvenpää
Kriisi Tuusulan sosiaalitoimessa?	13/11	Leena Ikonen varatuomari, Sipoo
Lastensuojelu ammattilaisten näkökulmasta	1/12	Marja-Liisa Palo- saari, sosiaalityön päällikkö, Tuusula Pirkko Hauren- Haug, johtava sosiaalityöntekijä Tuusula Maija Gartman, sosiaalijohtaja, Kerava Armi Laukka, joh- tava sosiaalityön- tekijä, Kerava Ritva Toivio, sosi- aalipalveluiden osastopäällikkö, Järvenpää

		Nina Kajaslampi, perhesosiaalityön johtava sosiaalityön tekijä, Järvenpää
Kuka valvoo Tuusulan sosiaalitoimea	15/12	Sanna L., Tuusula
Johtavat sosiaalityöntekijät kaukana todellisuudesta	17/12	Mika Huhtanen, Tuusula Laura Lehtonen, Tuusula Pia Enroth, Tuusula Sini Mäkilä, Hyvinkää Paula Peltola, Kuusankoski Pirjo Pietilä, Espoo Jarna Hokkala, Espoo Helen Moisio, Kars- tula Heleena Lehtonen, Mouhijärvi Paula Peltola, Kuusankoski Liisa Pasanen, erityisopettaja, Vantaa
Onko huoltajalla oikeus tuhota lapsensa tulevaisuus?	29/12	nimim. Lahjakkaan luuserin isä, Järven- pää
Mistä apua pakkohuostaanoissa?	30/12	nimim. Kaikki keinot käyttöön, Tuusula

Taulukko 5. Puheenvuoro otsikon, päivämäärän ja kirjoittajan mukaan

Otsikko	pvm	kirjottaja
Olen tehnyt rikoksen	16/10	toimittaja Jouko Tuomas-Kettunen
Laaja-alaiset oppimisvaikeudet syrjäytymisriski	13/7	Ville Närhi neuropsykologian erikoispsykologi (PsT) NiiloMäki Instituutti

Taulukko 6. Haastattelu otsikon, päivämäärän ja kirjoittajan mukaan

Otsikko	pvm	kirjottaja
Ensimmäiset kännit kasilla	1/9	Jaakko Kalistajan (16 v.) haastattelu

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia

Sarjassa julkaistaan merkittäviä tutkimuksia. Julkaisun on tuotettava uutta ja innovatiivista tutkimustietoa Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Sarjaan voivat tarjota julkaisuja niin Diakonia-ammattikorkeakoulun omat työntekijät kuin ulkopuoliset.

- 1 Kainulainen, Sakari (toim.) 2002:
Ammattikorkeakoulu - tehdas vai akatemia?
- 2 Rask, Katja & Pasanen, Sina 2003:
Perhekuntoutuksesta valmiuksia päihitteettömyyteen, vanhemmuuteen ja elämänhallintaan. Perheen yhdistetty hoito (PYY) -kuntoutus prosessin arviointi.
- 3 Rask, Katja & Kainulainen, Sakari & Pasanen, Sina 2003:
Diakoniatyön ja kirkon nuorisotyön arki vuonna 2002. Tutkimus diakoniatyöntekijöiden ja kirkon nuorisotyönohjaajien kokemuksista seurakuntatyöstä ja työtaidoistaan.
- 4 Rask, Katja, Kainulainen, Sakari & Pasanen, Sina 2003:
Koulutuksen antamat valmiudet seurakuntatyöhön. Vuosina 1998-2002 valmistuneiden diakoniatyöntekijöiden ja kirkon nuorisotyön ohjaajien sekä heidän esimiestensä käsityksiä kirkollisista valmiuksista.
- 5 Hynynen, Heidi & Pyörre, Susanna & Roslöf, Rajja 2003:
Elämä käsillä - viittomakielentulkin ammattikuva.
- 6 Gothóni, Raili & Jantunen, Eila 2003:
Seniorien seurakunta - 75-vuotiaiden helsinkiläisten ajatuksia elämästään ja seurakunnastaan
- 7 Karjalainen, Anna Liisa 2004:
Kokemuksesta kirjoittaminen ja kirjoittamisen kokemus.
Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen sosionomikoulutuksessa ja narratiivinen menetelmä sosiaalialan työssä

- 8 Launonen, Pekka 2004:
Nuorisonohjaajasta nuorisotyönohjaajaksi. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nuorisotyönohjaajien koulutus ja ammattitaidon muuttuvat tulkinnat 1949-1996.
- 9 Rautio, Maria 2004:
Muuttuva työelämä haastaa työterveyshuollon kehittämään menetelmiään ja osaamistaan. Työterveyshuollon menetelmien kehittämisen moniammatillisena oppimisprosessina.
- 10 Leskinen, Riitta 2005:
Itseohjautuva ammattikorkeakoulun jatkotutkinto-opiskelija. Tapaus Diak ja Hamk.
- 11 Hyväri, Susanna & Latvus, Kari 2005:
Paikallisia teologioita Espoossa
- 12 Lampi, Hannu 2005:
Miehen sydäninfarktinkokemus: Fenomenologinen tutkimus sairastumisesta ja potilaana olosta.
- 13 Semi, Eija 2006:
Sosiaalialan työn ja sosiaalipedagogiikan yhtymäkohtia historiallisen tulkinnan ja opetussuunnitelmien valossa
- 14 Ryökäs, Esko 2006:
Kokonaisdiakonia
- 15 Pesonen, Arja 2006:
Asiakkaiden kokemuksia mielenterveyspalveluista
- 16 Karppinen, Leena 2007:
"Vain paras on tarpeeksi hyvää lapsille". Ruusu Heininen Sortavalan Kasvattajaopiston perustajana ja kehittäjänä
- 17 Hyväri, Susanna 2008:
Paikkasidos elämäntavassa ja elämänkulussa - maaseutu ja kaupunki yhden ikäryhmän kokemana

- 18 Jantunen, Eila 2008:
Osalliseksi tuleminen – masentuneiden vertaistukea jäsentävä substantiivinen teoria
- 19 Rautasalo, Eija 2008:
Hoitotyön ammattilaisten näkemyksiä ikääntyvien ihmisten seksuaalisuudesta
- 20 Korhonen, Saira 2008:
Ohjaus siinä sivussa - työelämässä toimivien ohjaajien kokemuksia sosionomi (AMK) –opiskelijoiden harjoittelun ohjauksesta
- 21 Mikkola Tuula 2009:
Sinusta kiinni – Tutkimus puolisohoivan arjen toimijuuksista
- 22 Launonen Pekka 2009:
Kasvu kirkon työntekijäksi
- 23 Valtonen Minna 2009:
Kertomuksia kirkon työntekijäksi kasvamisesta
- 24 Rättyä Lea 2010:
Diakoniatyöntekijöiden kuvauksia työstään ja siinä jaksamisestaan
- 25 Gothóni Raili ja Jantunen Eila 2010:
Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakonisesta työstä
- 26 Koivumäki Risto 2010:
Isyyttä alihankintana. Narratiivinen analyysi sijaisinä toimivien miesten identiteetin rakentumisesta
- 27 Hiilamo Heikki ja Saari Juho 2010:
Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin
- 28 Ritokoski Sami 2010:
Työ, jolla on tulevaisuus
- 29 Pietilä-Hella 2010:
Tuntemattomista vertaistuttaviksi. Esikoisäitien ja -isien perhevalmennuskurssi Espoon uudentyppisessä perhevalmennuskokeilussa

- 30 Vuokila-Oikkonen:
Psykoosiriskissä olevan nuoren tunnistaminen ja tarpeenmukaiset
interventiot
- 31 Pessi & Saari (toim.) 2011:
Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa
- 32 Karvinen 2011:
Towards Spiritual Health

